

รายงาน
การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนา
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ธันวาคม 2551

371.9 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ส 691 ร การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
กรุงเทพฯ ฯ : 2551

240 หน้า

ISBN : 978-974-559-662-7

1. การติดตามประเมินผล
2. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว
3. ชื่อเรื่อง

การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 26/2552

พิมพ์ครั้งที่ 1

กุมภาพันธ์ 2552

จำนวน

2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ 0-2668-7123 ต่อ 2322

โทรสาร 0-2243-7915

Web site : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่โรงพิมพ์

บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด

78/198-200 ซอยพระยาสุเรนทร์ 19 แขวงบางชัน

เขตคลองสามวา กรุงเทพฯ 10510

โทรศัพท์ 0-2919-1481, 0-2919-1489

โทรสาร 0-2540-1064

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีเจตนารมณ์ให้ประชาชนมีความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา โดยให้ความสำคัญอย่างมากกับความมีอิสระในการเลือกรับการศึกษาได้ทุกรูปแบบของประชาชน และมุ่งให้การศึกษาทางเลือกได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่กำหนดให้องค์กรทางสังคมต่างๆ มีส่วนร่วมจัดการศึกษา ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาสำหรับครอบครัว และเพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีส่วนช่วยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเปิดโอกาสให้ครอบครัวมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้จัดการศึกษา นับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษาและสร้างสรรค์นวัตกรรมการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะก้าวไปอย่างช้าๆ แต่ก็มั่นคง หลายปัญหาได้มีการคลี่คลายไปมาก อย่างไรก็ตามเพื่อให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวก้าวหน้าไปด้วยดีตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษาจึงดำเนินการติดตามประเมินผลสภาพ
ปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อจัดทำข้อเสนอ
การพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งในส่วนของครอบครัว
ที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขอขอบคุณสมาคม
บ้านเรียนไทยที่ได้ร่วมจัดการประชุมระดมความคิด และขอขอบคุณ
ผู้ทรงคุณวุฒิทุก ๆ ท่าน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวบ้านเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้อง
ทุกฝ่ายที่ช่วยให้รายงานฉบับนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
เป็นอย่างดี และหวังว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา
นโยบายและการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ดีร่วมกันระหว่างภาคีต่างๆ
ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากัน

(รองศาสตราจารย์รชทอง จันทรางศุ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การติดตามประเมินผลการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีวัตถุประสงค์ เพื่อติดตามประเมินผลสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ผลจากการติดตามประเมินผลพอสรุปได้ดังนี้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ที่นับเป็นทางออกของระบบการศึกษาไทยที่ได้สะท้อนสิ่งที่ดีออกมาให้เป็นที่รู้เห็นของสังคม และเป็นแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะก้าวไปอย่างช้าๆ แต่ก็มั่นคง โดยมีต้นแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเกิดขึ้น และบางครอบครัวก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ซึ่งปัจจุบันมีครอบครัวที่กำลังจัดการศึกษา 97 ครอบครัว เด็กจำนวน 123 คน กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 1 มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 2 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2549 ที่มีเพียง 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ใน 23 เขตพื้นที่การศึกษาเพิ่มขึ้นเป็น 105 ครอบครัว ผู้เรียน 123 คน ใน 38 เขตพื้นที่การศึกษาในปี 2551 นอกจากนี้ยังมีครอบครัวจำนวนหนึ่งที่ได้นำบุตรไปจดทะเบียนไว้กับโรงเรียนที่มีปรัชญาการศึกษาตรงกัน แล้วขอจัดการเรียนการสอนเองอีกด้วย

สำหรับสภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวในด้านต่างๆ มีดังนี้

การขออนุญาตจัดการศึกษา ปัจจุบันครอบครัวที่ขออนุญาตจัดการศึกษามีขั้นตอนดำเนินการทั้งที่อยู่ในระดับการศึกษาหรือก่อนการขออนุญาต อยู่ระหว่างการขออนุญาต และได้รับการอนุญาต ให้จัดการศึกษาเรียบร้อยแล้ว ครอบครัวส่วนใหญ่เคยยื่นขออนุญาตจัดการศึกษาและได้รับอนุมัติให้จัดการศึกษาแล้ว โดยมีครอบครัวร้อยละ 8.82 ที่ยังไม่ได้รับอนุญาตให้จัดการศึกษา และครอบครัวร้อยละ 47.06 ยังมีปัญหาอุปสรรคในการขออนุญาตจัดการศึกษา

การจัดทำแผนการจัดการศึกษา มีการดำเนินงาน 2 ลักษณะคือ ครอบครัวเป็นผู้จัดทำแผนแต่เพียงฝ่ายเดียว และครอบครัวมีผู้แนะนำในการจัดทำแผนหรือจัดทำร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษา/ศึกษานิเทศก์ ซึ่งส่วนใหญ่ครอบครัวจะเป็นผู้จัดทำแผนการจัดการศึกษาเองทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ครอบครัวส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้และยังขาดประสบการณ์ในการเขียนแผนการจัดการศึกษา รวมทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้บางครอบครัวต้องการให้มีความยืดหยุ่นในการจัดทำแผน โดยสามารถนำเอาวิถีชีวิต หลักศาสนา หรือความต้องการของครอบครัวมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนที่มีลักษณะเป็นภาพรวมมากกว่า 8 กลุ่มสาระ

การจัดการเรียนการสอน ครอบครัวจัดการศึกษาตามปรัชญาแนวคิด ความถนัดความสนใจและความพร้อมในการเรียน

รู้ของลูกเป็นหลัก ภาพการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวแต่ละบ้านจึงแตกต่างกัน การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวได้ทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงและเรียนรู้ได้ดี เพราะพ่อแม่ย่อมรักลูก ปรารถนาให้ลูกดีและเก่ง จึงทุ่มเทการสอนอย่างเต็มที่ตามความต้องการของเด็ก ทำให้เรียนอย่างมีความสุข และจัดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ส่วนผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้รับคำแนะนำตลอดเวลา ได้เรียนในสิ่งที่ชอบ สนใจและเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ ได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความถนัด ไม่ถูกบังคับอย่างไรก็ตามเขตพื้นที่การศึกษาส่วนหนึ่งเห็นว่า การจัดการศึกษาของครอบครัวทำให้เด็กเรียนไม่ครบ 8 กลุ่มสาระและบางคนอาจด้อยในการเข้าร่วมสังคม

เมื่อเปรียบเทียบกับจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ เห็นว่า การเรียนรู้ของเด็กบ้านเรียนไม่ได้ดีกว่าการเรียนรู้ในโรงเรียน ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษา (26.92%) ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การเรียนรู้ของบ้านเรียนดีกว่าในโรงเรียน โดยเห็นว่ามีความรู้พอๆ กับเพื่อนที่เรียนในโรงเรียนระดับเดียวกัน

การจัดกิจกรรมของครอบครัวไม่ได้กดดันเด็ก แต่กลับเป็นที่สนใจของเด็กเพราะได้มีส่วนร่วมคิดกิจกรรมและมีอิสระในการเรียนการสอน ได้เรียนตามความต้องการ ความถนัด ความสนใจ ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่

ระเบียบวินัยและทักษะทางสังคม เขตพื้นที่การศึกษาครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่ต่างเห็นว่า เด็กบ้านเรียนไม่ได้ขาด

ระเบียบวินัยและทักษะทางสังคม ขณะที่ผู้เรียนก็เข้ากับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนได้และเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีเพื่อนที่อยู่โรงเรียนและวัยเดียวกันเท่านั้น เพื่อนมีอยู่ทุกที่ในโลก ขณะที่การมีเพื่อนต่างวัย กลับเป็นข้อดีที่ได้เรียนรู้จากเพื่อนที่อายุมากกว่า ทั้งความคิด ความรู้สึก วิสัยทัศน์ การทำงาน และประสบการณ์

การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา (61.54%) ได้ส่งเสริมให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน เช่น การเข้าค่ายลูกเสือ เนตรนารี กีฬาสี การใช้ห้องสมุด ขณะที่ผู้เรียน (22.73%) ได้เข้าร่วมกิจกรรมการทดสอบระดับชาติที่เขตพื้นที่การศึกษาจัด

ฐานะของครอบครัว เขตพื้นที่การศึกษา (65.38%) เห็นว่าครอบครัวจำเป็นต้องมีฐานะดี ขณะที่ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่ เห็นว่า ไม่จำเป็นต้องมีฐานะดี อย่างไรก็ตาม ครอบครัวส่วนหนึ่งเห็นว่าจำเป็นต้องมีฐานะดี

นอกจากนี้ครอบครัวส่วนหนึ่งยังเห็นว่า ครอบครัวควรสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยแนวทางที่หลากหลายบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวิธีการ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ค้นพบไปยังเครือข่ายครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง โดยไม่ควรให้ความสำคัญกับการแข่งขันทางวิชาการซึ่งจะนำเด็กไปสู่การแข่งขันต่อไปมากนัก ขณะที่ครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง เห็นว่า เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดให้มีการเรียนร่วมของเด็กบ้านเรียนกับโรงเรียนในวิชาที่มีความเฉพาะด้าน และแจ้งการแข่งขันต่างๆ ถึงครอบครัวโดยตรง

การวัดและประเมินผล ครอบครัวต้องดำเนินการประเมินผล ผู้เรียนเอง และส่งผลการประเมินให้เขตพื้นที่การศึกษาพิจารณา เพื่อนำผลการประเมินมาตรวจสอบความเชื่อถือได้โดยเขตพื้นที่ การศึกษาได้ส่งเสริมการดำเนินงานวัดและประเมินผลของครอบครัว ในหลายรูปแบบ โดยจัดทำเครื่องมือติดตามนิเทศแผนการจัดการ การศึกษาของครอบครัว โดยอิง 8 กลุ่มสาระ ส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์ ออกนิเทศและประเมินผล ด้วยการเยี่ยมบ้าน สังเกตและสัมภาษณ์ ผู้ปกครองและเด็ก ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 80 ขึ้นไป เห็นด้วยกับการวัดและประเมินผลใน 8 กลุ่มสาระ การอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามคู่มือฉบับใหม่ ส่วนครอบครัวมีทั้งที่ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการประเมินผลทั้ง 4 ด้านดังกล่าว แต่ ไม่เห็นด้วยมากกว่า

ทั้งนี้เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการ วัดประเมินผล แต่เขตพื้นที่การศึกษา (42.31%) ยังมีปัญหาอุปสรรค ในการวัดและประเมินใน 8 กลุ่มสาระ ซึ่งเขตพื้นที่และครอบครัว ต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพการวัดและประเมินผลผู้เรียนบ้านเรียน ที่ชัดเจน ซึ่งมีการทำอย่างเป็นระบบเป็นกระบวนการ ที่น่าสนใจคือ ทศนคติมุมมองของผู้ประเมิน และวิธีการประเมินที่ดีที่สุดจะต้องใช้ วิธีการประเมินที่หลากหลายรูปแบบแต่จะต้องสอดคล้องกับวิธีการ เรียนรู้ของผู้เรียน ผลการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่ผ่านมาพบว่า เด็กมีความสุขและสามารถทำข้อสอบได้ สามารถผ่านการเรียนใน

แต่ละช่วงชั้นไปได้ดีมาก น่าชื่นชม

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลตามรูปแบบที่ สพฐ. กำหนด ก็ยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการเรียนรู้ของครอบครัวเท่าที่ควร ซึ่งที่จัดการศึกษาโดยนำเอาชีวิตเป็นหลัก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูก จึงเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกับการเผชิญปัญหาแล้วมีข้อสรุปในขณะนั้น ซึ่งต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงทำให้การวัดประเมินผลตามที่กำหนดยังทำได้ค่อนข้างยาก

การเข้าเรียนร่วมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ ยังไม่มีเด็กบ้านเรียนเข้าเรียนร่วมในโรงเรียน ส่วนครอบครัว (64.71%) และผู้เรียน (36.36%) มีเด็กเข้าเรียนร่วม/ศึกษาต่อในโรงเรียน ซึ่งยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้างในการกลับเข้าศึกษาต่อ

การสำเร็จการศึกษา ครอบครัว (23.53%) และผู้เรียน (22.73%) ยังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับหลักฐานการศึกษาของผู้เรียน แต่ในกรณีที่เด็กบ้านเรียนสำเร็จการศึกษาและมีงานทำแล้วยังไม่เคยมีปัญหาในการสมัครงาน

การพัฒนาบุคลากร เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาบุคลากรมากขึ้น นอกจากนี้ เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวยังมีความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับ เขตพื้นที่การศึกษาได้รับตัวอย่างการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาเด็กตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐ และการส่งเสริมให้

เด็กพิการ เด็กบกพร่องทางสติปัญญา ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ส่วนครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุข มั่นคง อบอุ่น มีความเข้าใจ และพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ ได้ค้นพบศักยภาพของลูกซึ่งนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน รู้จักการแก้ปัญหา ได้ใช้ปัญญาในการค้นคว้าด้วยตนเอง มีการปรึกษาหารือกับผู้รู้ ทำให้โลกกว้างขึ้น รวมทั้งมีเพื่อนที่เข้าใจตัวเราเพิ่มขึ้น สำหรับผู้เรียนได้รับความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว มีเวลาเรียนรู้สิ่งที่น่าสนใจมากขึ้น ได้พัฒนาความคิด และสัมผัสโลกนอกรั้วโรงเรียน

การเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปหรือสังคม เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวย และผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวยและผู้เรียนอีกส่วนหนึ่งยังเห็นตรงกันข้าม

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยจัดให้มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และเพื่อเปิดโอกาสให้ครอบครัวได้รับการจดทะเบียนมากขึ้น จึงควรรื้อให้สมาคมบ้านเรียนไทยซึ่งมีประสบการณ์สูงและเป็นທີ່ปรึกษาให้แก่ครอบครัวแทนหน่วยงานภาครัฐโดยที่ไม่ได้ผลตอบแทนแต่ประการใด รวมทั้งมีเครือข่ายในส่วนภูมิภาค สามารถรับ

จดทะเบียนและมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยครอบครัวได้ โดยประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา อันเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับเขตพื้นที่การศึกษาได้อีกทางหนึ่ง

2. รัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การศึกษาโดยครอบครัวในเชิงรุกที่หลากหลายรูปแบบ พร้อมทั้งเผยแพร่ปรัชญา แนวคิด กระบวนการจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เพื่อเชิญชวนให้ครอบครัว เข้ามาร่วมจัดการศึกษามากขึ้น

3. เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดให้มีกลุ่มงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งกำหนดความ รับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่มงานต่างๆ ที่ดำเนินงานในขั้นตอน ต่างๆ ให้ชัดเจน และควรรวบรวมแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และหลักสูตรของโรงเรียนที่เป็นแกนนำ/ต้นแบบต่างๆ ให้ครอบครัว ได้เลือกใช้/ปรับปรุงให้เหมาะกับครอบครัว เพื่อเป็นแนวทางในการ จัดทำแผนการจัดการศึกษา

4. เขตพื้นที่การศึกษาควรเปิดโอกาสให้เด็กบ้านเรียนได้ใช้ ทรัพยากรร่วมกับสถานศึกษาได้ เช่น ห้องสมุด ห้องทดลอง สถานที่ ออกกำลังกาย และจัดให้มีการเรียนร่วมในบางรายวิชาที่มีความ เฉพาะด้านซึ่งผู้ปกครองอาจไม่พร้อม หรือรายวิชาที่ครอบครัว ต้องการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมกับสถานศึกษา เช่น การทดสอบ ระดับชาติ การแข่งขันทักษะทางวิชาการ เป็นต้น

5. ผู้ที่มีอำนาจในการสั่งการหรือตัดสินใจควรจัดให้มีการ หรือปรับปรุงแนวปฏิบัติในการประเมินผลการจัดการศึกษาโดย

ครอบครัว เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่หลากหลาย โดยให้เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวร่วมมือกันพัฒนาแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้

6. รัฐควรให้ความสำคัญกับการศึกษาในวงกว้างมากกว่าการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการพัฒนาพ่อแม่ผู้ปกครอง ประชาชนทั้งประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ภาคธุรกิจ ให้มีความรู้ความสนใจการศึกษาเพิ่มขึ้น และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีทางเลือกใหม่ๆ ที่หลากหลาย และส่งเสริมการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	[1]
สารบัญ	[11]
สารบัญตาราง	[13]
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล.....	1
วัตถุประสงค์.....	2
ขอบเขตการศึกษา.....	3
ระยะเวลาดำเนินการ.....	3
ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 หลักการ แนวคิด นโยบายในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว	5
ความหมาย.....	5
หลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว.....	6
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยครอบครัว.....	7
ยุทธศาสตร์และแนวนโยบายส่งเสริมการมี ส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	23
การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.....	28

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 3 ผลการติดตามและประเมินการจัดการศึกษา	
โดยครอบครัว	41
สภาพทั่วไป.....	41
สภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัว	
ในด้านต่างๆ.....	43
ปัญหาอุปสรรค.....	77
ข้อเสนอแนะ.....	78
บทที่ 4 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	81
บทสรุป.....	81
อภิปรายผล.....	98
ข้อเสนอแนะ.....	105
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ตาราง.....	115
ภาคผนวก ข โครงการประชุมระดมความคิดเรื่อง	
การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา	
โดยครอบครัว.....	135
ภาคผนวก ค ผลการประชุมระดมความคิด.....	145
ภาคผนวก ง แบบสอบถาม.....	189
• แบบสอบถามสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา...	191
• แบบสอบถามครอบครัว.....	199
• แบบสอบถามผู้เรียน.....	211

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 1	การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมาย การศึกษาทางเลือกในต่างประเทศ.....	117
ตารางที่ 2	การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมาย การศึกษาทางเลือกของไทย.....	118
ตารางที่ 3	ครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามภูมิภาค.....	119
ตารางที่ 4	ครอบครัวที่ผู้จดทะเบียนเป็นผู้จัดการศึกษา และไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษา.....	119
ตารางที่ 5	วุฒิการศึกษาของผู้ที่จัดการศึกษา โดยครอบครัวให้กับบุตรหลาน.....	119
ตารางที่ 6	คุณลักษณะของผู้เรียนที่ครอบครัว เป็นผู้จัดการศึกษา.....	120
ตารางที่ 7	จำนวนเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว และผู้เรียนบ้านเรียนครอบครัวที่ตอบ แบบสอบถาม.....	121
ตารางที่ 8	วุฒิการศึกษาของพ่อแม่ที่จัดการศึกษา โดยครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม.....	121
ตารางที่ 9	อาชีพของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่ตอบแบบสอบถาม.....	121
ตารางที่ 10	จำนวนและร้อยละของบุตรในครอบครัวของ ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ตอบ แบบสอบถาม.....	122

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ยื่น ขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่ตอบแบบสอบถาม.....	122
ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ตอบ แบบสอบถาม จำแนกตามขั้นตอนการ ขออนุมัติ.....	122
ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่มีปัญหา อุปสรรคในการขออนุญาตจัดการศึกษา ที่ตอบแบบสอบถาม.....	123
ตารางที่ 14 วิธีการจัดทำแผนการจัดการศึกษา ของครอบครัว.....	123
ตารางที่ 15 ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนลูกแต่ละคน ของครอบครัว จำแนกตามผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	123
ตารางที่ 16 ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้าน การเรียนรู้ได้จริง จำแนกตามผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	124
ตารางที่ 17 ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนใน ด้านการเรียนรู้ได้ดี จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	124

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 18	ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อ เทียบกับการเรียนในโรงเรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	124
ตารางที่ 19	ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ครอบครัว จัดให้กับผู้เรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	125
ตารางที่ 20	การลงโทษลูกของครอบครัวที่จัดการศึกษา โดยครอบครัว จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	125
ตารางที่ 21	ความเห็นต่อการขาดความรู้ ระเบียบวินัย และทักษะทางสังคมของผู้เรียน จำแนก ตามผู้ตอบแบบสอบถาม.....	125
ตารางที่ 22	ความเห็นของผู้เรียนต่อการมี เพื่อนต่างวัย.....	126
ตารางที่ 23	การส่งเสริม/การเข้าร่วมกิจกรรมกับ โรงเรียนของผู้เรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	126
ตารางที่ 24	ฐานะของครอบครัวที่จัดการศึกษา โดยครอบครัว จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	126

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 25	ความเห็นต่อการตัดสินผลการเรียนตาม 8 กลุ่มสาระ จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	127
ตารางที่ 26	ปัญหาอุปสรรคในการตัดสินผลการเรียน ตาม 8 กลุ่มสาระ จำแนกตามผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	127
ตารางที่ 27	ความเห็นต่อการตัดสินผลการประเมินการ อ่าน คิติวิเคราะห์ และเขียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	127
ตารางที่ 28	ปัญหาอุปสรรคในการประเมินการอ่าน คิติวิเคราะห์ และเขียน จำแนกตามผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	128
ตารางที่ 29	ความเห็นต่อการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	128
ตารางที่ 30	ปัญหาอุปสรรคในการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	128
ตารางที่ 31	ความเห็นต่อการประเมินการเข้าร่วม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำแนกตามผู้ตอบ แบบสอบถาม.....	129

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 32 ปัญหาอุปสรรคในการประเมินการเข้าร่วม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	129
ตารางที่ 33 การเรียนร่วม / กลับเข้าศึกษาในโรงเรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม.....	129
ตารางที่ 34 การมีปัญหาในการเรียนรู้อร่วมในโรงเรียน/ กลับเข้าสู่โรงเรียน จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	130
ตารางที่ 35 ผู้เรียนที่มีบัตรประจำตัวผู้เรียน.....	130
ตารางที่ 36 ปัญหาอุปสรรคในด้านหลักฐานการศึกษา ของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	130
ตารางที่ 37 ความเห็นของเขตพื้นที่การศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษา โดยครอบครัว	131
ตารางที่ 38 ความเห็นของครอบครัวเกี่ยวกับความ เข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ของเขตพื้นที่การศึกษา	131
ตารางที่ 39 ความเห็นเกี่ยวกับการรู้จักการจัดการศึกษา โดยครอบครัว ของคนทั่วไป จำแนกตาม ผู้ตอบแบบสอบถาม.....	131

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 40 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับ การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษา โดยครอบครัว ตามที่คู่มือฯ กำหนดทั้ง 4 ด้าน พร้อมทั้งเหตุผล จำแนกตามเขตพื้นที่ การศึกษาและครอบครัว.....	132
ตารางที่ 41 การเปรียบเทียบปัญหาอุปสรรคในการวัด และประเมินผลการจัดการศึกษาโดย ครอบครัว ตามที่คู่มือฯ กำหนดทั้ง 4 ด้าน พร้อมทั้งเหตุผล จำแนกตามเขตพื้นที่ การศึกษาและครอบครัว.....	133

หลักการและเหตุผล

ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 ได้กำหนดไว้ว่านอกเหนือจากรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใ้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และต่อมาได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 นับจากนั้นมาจึงเป็นการฟื้นคืนสิทธิของครอบครัวในการจัดการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่ หลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายบังคับให้ส่งเด็กในวัยศึกษาเข้าโรงเรียน

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรืออีกชื่อหนึ่งที่ว่า การศึกษที่บ้านเรียน ได้เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งภายหลังจากปี พ.ศ. 2542 โดยมีครอบครัวจำนวนไม่น้อยตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว แม้จะยังไม่มีการออกมารองรับก็ตาม ด้วยการลงทะเบียนจัดการศึกษาไว้กับโครงการโฮมสคูลของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก และเมื่อมีการประกาศใช้กฎกระทรวงดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2548 จึงเริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนขออนุญาตจัดการศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่มิถุมิลำนเาอยู่เพิ่มขึ้นเป็น

ลำดับ แม้จะมีปัญหาอุปสรรคพอสมควรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างครอบครัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหลายเรื่อง แต่ก็มีความพยายามที่จะผลักดันการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้เคลื่อนตัวไปได้ด้วยดี ทั้งจากครอบครัว หน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแล และสมาคมบ้านเรียนไทยซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายการศึกษาบ้านเรียนที่ได้จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2546 โดยมีภารกิจหลักในการเชื่อมประสาน สนับสนุน สร้างองค์ความรู้ รวมทั้งผลักดันให้การศึกษาบ้านเรียนได้รับการยอมรับเชื่อถือในฐานะนวัตกรรมและทางเลือกของการศึกษาในสังคมไทย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 ไปแล้วนั้น ยังได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งคือ ให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศูนย์การเรียนรู้และผู้เรียน เปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั่วไปอีกด้วย สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) จึงเห็นควรให้มีการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในครั้งนี้นี้ขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามประเมินสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2. เพื่อจัดทำข้อเสนอการพัฒนากิจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย

ขอบเขตการศึกษา

เป็นการศึกษาสถานภาพและความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของครอบครัวตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 และปัญหาอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่อการพัฒนากิจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่ตุลาคม 2550 - กันยายน 2551

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

การติดตามความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของครอบครัว หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำเครื่องมือในการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย แบบสอบถามครอบครัว แบบสอบถามเขตพื้นที่การศึกษา และแบบสอบถามผู้เรียน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยใช้ประชากรทั้งหมด จากเขตพื้นที่การศึกษาที่มีผู้จดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัว

และครอบครัวที่จัดการศึกษา รวมทั้งครอบครัวที่สนใจจัดการศึกษา โดยครอบครัว

3. จัดการประชุมระดมความคิด เรื่อง การติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ร่วมกันระหว่างสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและสมาคมบ้านเรียนไทย ระหว่างวันที่ 28 - 30 มีนาคม 2551 ณ โรงแรมนิจีโกะ รีสอร์ท แอนด์ คันทรีคลับ จังหวัดกาญจนบุรี พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถามดังกล่าวจากผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิด ซึ่งเป็นผู้แทนเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 38 แห่ง และครอบครัวที่จัดการศึกษารวมทั้งครอบครัวที่สนใจ จำนวน 45 ครอบครัว

4. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

5. จัดทำรายงานผลการติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบผลการติดตามสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

2. ได้ข้อเสนอการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย

3. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกันระหว่างภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากัน

หลักการ แนวคิด นโยบาย ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในบทนี้จะนำเสนอการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ความหมาย

หลักการและแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ยุทธศาสตร์และแนวนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วม
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

โดยแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ความหมาย

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ได้กำหนดความหมายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวว่า เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน ซึ่งครอบครัว หมายถึง บิดามารดา หรือบิดา หรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และผู้จัดการศึกษา หมายถึง บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษาให้แก่บุตร

หลานด้วยตนเอง และจะต้องมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย เว้นแต่ผู้จัดการศึกษาผ่านการประเมินโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหรือประสบการณ์ในการจัดการศึกษา โดยมีผู้เรียนเป็นบุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

หลักการ และแนวคิดในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดว่านอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

คำว่า “มีสิทธิ” ดังกล่าว แสดงว่า บุคคล องค์กร สถาบันสังคมต่างๆ สามารถที่จะเลือกจัดหรือไม่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ได้ การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 จึงนับเป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ที่จะจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด โดยผู้ที่ประสงค์จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องดำเนินการตามที่กฎกระทรวงกำหนด ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาโดยบุคคล องค์กร สถาบันสังคมต่างๆ เป็นไปอย่างมีมาตรฐานไม่ว่าผู้ใดจะเป็นผู้จัดการศึกษาก็ตาม การจัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงนับเป็นการศึกษาทางเลือกประเภทหนึ่ง

แนวคิดการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงมีแนวคิดการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับการจัดการศึกษาโดยบุคคล องค์กร สถาบัน สังคมต่างๆ ตามมาตรา 12 ที่มุ่งเน้นให้มีความยืดหยุ่นหลากหลาย และมีอิสระในรูปแบบและวิธีการการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย มีความต้องการการศึกษาเป็นพิเศษ และขาดโอกาสทางการศึกษา ขณะเดียวกัน ก็เปิดโอกาส ให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้ารับการศึกษได้ด้วย (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2550)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบด้วยกฎหมายหลายฉบับ ได้แก่

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนารมณ์ที่จะยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐานของคนไทยให้สูงขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติและสงบสุข ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงกำหนดให้คนไทยทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (สกศ., 2549) ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ยังคงมีเจตนารมณ์ที่จะยกระดับความรู้ขั้นพื้นฐานของคนไทยให้สูงขึ้นเช่นเดียวกัน โดยมาตรา 49 ได้กำหนดให้ บุคคล

ย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับความเป็นอิสระในการเลือกรับการศึกษาของประชาชน โดยมุ่งให้การศึกษาทางเลือกของประชาชน ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

นิยาม/ความหมายของการศึกษาทางเลือก

การศึกษาทางเลือกในระบบการศึกษาไทย ยังไม่มีการกำหนดคำนิยามอย่างเป็นทางการมาก่อน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในมาตรา 12 ได้กำหนดว่า นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การที่บุคคล องค์กร สถาบันสังคมต่างๆ ตามมาตรา 12 สามารถที่จะเลือกจัดหรือไม่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็ได้ จึงนับเป็นทางเลือกในการ

จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือเป็นการศึกษาทางเลือกสำหรับผู้ที่มี
ประสงค์จะจัดการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ตาม คำว่า “การศึกษาทางเลือก (Alternative Education)” ได้มีผู้ให้นิยามความหมายไว้ดังนี้

Dictionary of Education ของประเทศอังกฤษได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาทางเลือก เป็นการศึกษาเชิงอุดมคติ เพื่อแสดงถึงคุณลักษณะของรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่การศึกษาแบบเดิม มักจะถือว่าเป็นโรงเรียนอิสระ (Free School) หรือเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ไม่มีสถาบันการศึกษา (non-institutional) และยึดชุมชนเป็นหลัก (community-based) ลดบทบาทของการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียน และหากเป็นการจัดการศึกษาในโรงเรียน ก็จะเป็นการจัดการศึกษาแบบก้าวหน้า (progressive)

การศึกษาทางเลือกโดยปกติจะหมายถึง โรงเรียนที่มีปรัชญาการศึกษาใหม่ที่ไม่ยึดติดกับปรัชญาดั้งเดิม หรือปรัชญาที่ไม่มีมาตรฐาน โรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกจะมีปรัชญาและวิธีการสอนที่มีขอบเขตกว้างขวาง ซึ่งโรงเรียนบางแห่งจะเน้นการเมื่อองวิชาการ หรือปรัชญา ขณะที่โรงเรียนบางแห่งเป็นการรวมครูและนักเรียนที่ไม่พอใจกับการจัดการศึกษาในระบบปกติ

ในสหรัฐอเมริกา โรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกส่วนมากเป็นโรงเรียนเอกชน หรือโรงเรียนอิสระ (Independent school) มากกว่าโรงเรียนของรัฐ ที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนพันธะสัญญา (Charter school) และโรงเรียนแม่เหล็ก (Magnet school) ก็ให้ประโยชน์ที่คล้ายคลึงกับโรงเรียนที่จัดการ

ศึกษาทางเลือก และมีแรงบันดาลใจจากแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน (<http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Alternative3education/>)

การศึกษาทางเลือกเป็นการจัดวิธีการต่างๆ ในการจัดแปลงหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล ในขณะที่เดียวกันก็ให้เครื่องมือในการเรียนรู้ใหม่ๆ ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยในที่นี้การศึกษาทางเลือกจะรวมถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาต่อเนื่องและหลักสูตรอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือโรงเรียนมัธยมแบบผสม (http://cdsnetwork.org/pdfs/sweetwater_article5.pdf)

Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education ได้ให้ความหมายการศึกษาทางเลือกว่า การศึกษาทางเลือกเป็นการริเริ่มจากโรงเรียนของรัฐ โรงเรียน Charter School หรือเป็นความร่วมมือทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับเด็กกลุ่มเสี่ยงที่ไม่ต้องการเข้าเรียนในโรงเรียนปกติทั่วไป (<http://doc.mass.edu/alted/about.html?section=detinition>)

การศึกษาทางเลือกเป็นที่รู้จักกันดีว่า เป็นการศึกษาที่ไม่เป็นไปตามระบบปกติ มีการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบมากกว่า การศึกษาในกระแสหลัก การศึกษาทางเลือกมีรากฐานมาจากปรัชญาที่หลากหลายที่มีพื้นฐานต่างจากการศึกษากระแสหลัก โดยการศึกษากลับมาบางส่วนจะมุ่งเน้นการเมือง วิชาการ หรือปรัชญา แต่บางแห่งก็เป็นที่รวมของครูและนักเรียนที่ไม่พอใจการศึกษากระแสหลัก การศึกษาทางเลือกมีขอบเขตที่กว้างขวาง

แต่จะเน้นห้องเรียนขนาดเล็ก ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่ใกล้ชิด และมีความสัมพันธ์กับชุมชน (<http://explanation-guide.info/meaning/Alternative-education.html>)

กล่าวโดยสรุปในต่างประเทศ ได้ให้ความหมายการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกันว่าเป็นรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่หรือต่างจากการศึกษารูปแบบกระแสหลัก มีปรัชญาการศึกษาใหม่ที่มีรากฐานมาจากปรัชญาที่หลากหลายและไม่ยึดติดกับปรัชญาดั้งเดิม โดยมีการเรียนการสอนที่มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบมากกว่าการศึกษาในกระแสหลัก ที่ยึดความต้องการของบุคคลและชุมชนเป็นหลัก

สำหรับประเทศไทย สุชาติ จักรพิสุทธิ์ ได้ให้ความหมายการศึกษาทางเลือกว่า การศึกษาทางเลือกหมายถึง ทางเลือกในการจัดการศึกษาด้วยตนเองเนื่องจากไม่พอใจโรงเรียนที่มีอยู่ โดยเป็นการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะที่นำไปสู่การปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงและสังคมของผู้เรียน เป็นการเรียนรู้ที่อยู่นอกระบบการศึกษาที่เป็นทางการไม่อ้างอิงหลักสูตร มีเนื้อหา รูปแบบการเรียนรู้อันหลากหลาย มีการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการและกระบวนการจัดการเกิดจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้รวมทั้งมีเจตนาการเรียนรู้เพื่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ด้านคุณภาพชีวิต ด้านศักยภาพตัวตน ด้านโลกทัศน์ความรู้ ด้านสังคมชุมชน และมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือชุมชน

การจัดการศึกษาทางเลือก หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีรูปแบบและวิธีการจัดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบ (การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย) และแสดงถึงคุณลักษณะของรูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช้การศึกษาแบบเดิม ซึ่งผู้จัดไม่ใช่รัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผู้จัดอาจเป็นบุคคล ครอบครัว สถานประกอบการ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ฯลฯ (202.129.34.51/support1/www/kunnapab/ALTERNATIVE%20%20EDUCATION.doc-)

การศึกษาทางเลือกในสังคมไทยต่างมีเอกภาพร่วมกันที่สำคัญคือ **ปรัชญา-เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษา**อยู่ที่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งมีได้หมายถึงความเป็นมนุษย์สมบูรณ์โดยลำพังปัจเจก หากแต่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ จิต วิญญาณ อันจะทำให้เกิดคุณภาพในความสัมพันธ์กับผู้อื่น **กระบวนการเรียนรู้** มีการบูรณาการ วิธีการกับเนื้อหาเข้าด้วยกัน อย่างเป็นองค์รวมเหมาะแก่ผู้เรียน และในกระบวนการนั้นเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาค คือทุกส่วนร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ **เนื้อหาการเรียนรู้** จะต้องสอดคล้องกับปัญหาและชีวิตจริงของผู้เรียน หรือเกิดจากการอยากรู้ของผู้เรียนเอง และเนื้อหานั้นมีผลทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาตัวเองและชุมชนไปพร้อมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นเนื้อหาที่รับใช้ส่วนรวม (<http://teacher.obec.go.th/alt1.htm>)

พิภพ ธงไชย ได้กล่าวว่า การศึกษาทางเลือก คือ ระบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย อยู่บนรากฐานทางศาสนธรรม ปัญญา จิตวิทยา เพื่อพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตตามศักยภาพ โดยเน้นที่ความสุขและการอยู่ร่วมกันแบบสันติ การศึกษาทางเลือกจะเป็นรูปแบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป การศึกษาทางเลือกในสังคมไทย หมายถึง การศึกษาที่เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของผู้เรียน และพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน เป็นทางเลือกในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ครอบครัว องค์กรสังคมอื่น ที่ไม่ใช่การศึกษารูปแบบเดิม แต่เป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ที่มีความสุข เข้าใจธรรมชาติ พัฒนาการและ จิตวิทยาของเด็ก รวมทั้งความอยากรู้ของผู้เรียน ด้วยการบูรณาการการเรียนการสอนกับเนื้อหาเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ที่มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติ ที่สัมพันธ์กับปัญหา ชีวิตจริง ซึ่งมีการเรียนรู้ที่หลากหลาย

ความเป็นมาของการศึกษาทางเลือกในรัฐธรรมนูญ

นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวในการแสดงปาฐกถาเรื่อง “การศึกษาทางเลือก จากรากหญ้าสู่รัฐธรรมนูญ 2550” ในวันที่ 25 พฤษภาคม 2550 สรุปได้ว่า

การศึกษาที่ดีที่สุดคือ การบรรลุในสิ่งที่ได้เรียนรู้ มนุษย์จึงต้องช่วยกันแสวงหาและส่งเสริมให้เพื่อนมนุษย์ได้รับการศึกษา จากกระบวนการเรียนรู้ที่ดี มนุษย์ทุกคนมีเซลล์สมองเท่ากัน ทำให้สามารถสร้างกระบวนการคิดที่มีศักยภาพในการบรรลุเรื่องต่างๆ ได้

แต่สิ่งหนึ่งที่ยังไม่สามารถบรรลุได้คือ การอยู่อย่างสันติ

ด้วยวิวัฒนาการกว่า 3,500 ล้านปี ธรรมชาติได้สร้างให้ร่างกายมนุษย์มีระบบที่ดีที่สุด คือระบบหมุนเวียนในร่างกายมนุษย์ ที่อวัยวะภายในจะมีระบบหมุนเวียนทางเลือก เกิดขึ้นทันทีหากระบบปกติมีการตีบตันขึ้นมา ซึ่งเป็นกลไกความอยู่รอดที่สำคัญของมนุษย์ แต่ระบบราชการของประเทศไทยที่เป็นระบบเดี่ยวไม่มีทางเลือก จึงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาในหลายเรื่องได้ เช่น ปัญหาภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ที่เห็นว่า ร่างกายมนุษย์นับเป็นระบบที่ดีที่สุด ซึ่งมีความหลากหลายและทุกอย่างเชื่อมต่อถึงกันหมดจึงมีความเป็นเอกภาพ และสามารถที่จะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ โดยใช้ระบบต่อไปนี้ 1) ระบบข้อมูลข่าวสาร (ดี เอ็น เอ) 2) ระบบการสื่อสาร ร่างกายมนุษย์มีระบบสื่อสารที่ดีที่สื่อความจริงทั้งหมด และ 3) ระบบการเรียนรู้ โดยมนุษย์มีการเรียนรู้ตลอดเวลาและมีการนำเอาความรู้ไปใช้ จึงทำให้อยู่รอดได้

สังคมจึงมีความจำเป็นต้องสร้างสมรรถนะเพื่อรักษาคุณภาพทั้งภายนอกและภายใน เพราะการที่สังคมขาดคุณภาพทางการศึกษาประเทศก็จะป่วย จนอาการหนัก และไม่รักษา ก็ตายในที่สุด ทุกอย่างจึงจำเป็นต้องมีสมดุล โดยเฉพาะการศึกษาไทย จะเกิดประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีทางเลือกให้เยาวชน เพราะทำให้ระบบการศึกษามีความหลากหลาย และก่อให้เกิดการพึ่งพาและเสริมข้อดี ข้อด้อยแก่กัน

การศึกษาทางเลือกไม่ใช่เรื่องแปลกแต่เป็นเรื่องของธรรมชาติ

เนื่องจากอดีตที่ผ่านมาสังคมไทยไม่ได้มีการศึกษาแค่ระบบเดียวที่เหมาะสมกับทุกคน แต่ระบบการศึกษาประกอบด้วย วัด ชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีประสบการณ์ ป่าไม้ ครอบครั้ว ฯลฯ ทั้งหมดเป็นการศึกษาทางเลือกที่มีความหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในแต่ละสังคม โดยที่ไม่ได้เป็นปฏิปักษ์กับกระแสหลัก ซึ่งหากโลกนี้มีดอกไม้อยู่เพียงชนิดเดียวก็จะเป็นไม่มีความงามและไม่เป็นธรรมชาติ จึงจำเป็นต้องมีความหลากหลาย

ภาครัฐจึงควรให้การสนับสนุนการศึกษาทางเลือกทั้งในด้านวิชาการ สถานที่ และการเงิน เพื่อนำไปสู่การเชื่อมต่อการศึกษาระแสหลัก โดยการศึกษาไม่ใช่เส้นตรงที่ต้องเรียนตามขั้นตอนของระบบการศึกษาระแสหลักแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งปัจจุบันระบบการศึกษาระแสหลักเน้นการท่องจำ ทำให้นักเรียนจบออกมาไม่สามารถทำงานได้ เพราะยึดเอาวิชาเป็นตัวตั้งซึ่งกำลังเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยอยู่ในขณะนี้

การสร้าง ความหลากหลายให้แก่วระบบการศึกษา จะทำให้เกิดนวัตกรรมการศึกษาใหม่ขึ้น เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงจากตำราและประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ สอดรับกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นระบบการศึกษาที่ยืดสละระมากกว่ารูปแบบและนำไปสู่สันติสุข

นอกจากนี้ นายแพทย์ชูชัย ศุภวงส์ ที่ปรึกษาประจำสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการศึกษาลูกเลือกของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ ในการประชุมระดมความคิดเรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 28-30 มีนาคม 2551 ที่จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ว่า

การเรียนรู้ของมนุษย์มีความสำคัญสูงมาก ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการศึกษาในปัจจุบันและในอนาคต โดยมนุษย์ทุกคนมาจากบรรพบุรุษสายพันธุ์เดียวกันกับลิงชิมแปนซี ซึ่งมีการพัฒนาโดยใช้เวลาประมาณ 4 ล้านปี ขณะที่โลกมีอายุประมาณ 4 พันล้านปี และจักรวาลมีอายุประมาณหมื่นล้านปี มนุษย์จึงมีพัฒนาการในช่วงเวลาที่สั้นมากเมื่อเทียบกับจักรวาลทั้งหมด

มนุษย์มีความต่างจากลิงที่มนุษย์มีสมองส่วนหน้า ทำให้มนุษย์คิดเรื่องนามธรรม ความดี ความชั่ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่ความคิดเรื่องอิสรภาพโดยการหลุดพ้นเมื่อประมาณ 2500 ปี รวมทั้งการคิดอย่างวิจิตรพิสดาร โดยสมองของมนุษย์มีเซลล์ประมาณ 1 แสนล้านเซลล์ ส่วนสมองของลิงมีประมาณ 1 หมื่นล้านเซลล์ ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์ที่ผ่านมามนุษย์ได้ใช้การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดเป็นสำคัญ

การเติบโตของสมองมนุษย์ในช่วงที่เด็กอยู่ในครรภ์มารดา จะมีพัฒนาการทางสมองมากที่สุดถึงร้อยละ 75-80 ดังนั้นในช่วง 6 ปีแรกของเด็ก จึงเป็นวัยที่เป็นการวางรากฐานของชีวิต ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการบัญญัติคำว่า “การศึกษาปฐมวัย” ไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยครอบครัวที่ยากจนหากแม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมีอาหารที่เด็กก็จะเก่งและสามารถพัฒนาในระดับแนวหน้าได้

สำหรับระบบการศึกษาของไทย นักปราชญ์หลายท่าน ได้แก่ ท่านพุทธทาส ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และนายแพทย์

ประเวศ วะสี ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การศึกษาไทยที่ผ่านมาได้ให้ความสนใจเฉพาะความรู้และอาชีพเป็นหลัก แต่ยังขาดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายถึง ผู้มีจิตใจสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และฐานความรู้ที่มีอยู่ในตัวคนไม่ใช่อยู่ในตำรา การปลดปล่อยคนไทยออกสู่อิสระภาพจึงเป็นการคืนศักดิ์ศรีและศักยภาพให้แก่แผ่นดินอย่างทันทีทันใด กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์

ระบบการศึกษาไทยซึ่งเป็นการศึกษาในระบบหรือการศึกษาในกระแสหลัก ยังมีวิธีคิดในรูปแบบเดิมคือ การคิดแบบแยกส่วน โดยแยกชีวิตกับการศึกษาออกจากกัน และระบบการศึกษาที่ถูกควบคุมโดยระบบราชการ จึงเน้นการถ่ายทอดความรู้เก่าและมีการสร้างความรู้เกิดขึ้นน้อย เป็นการศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้งแต่ไม่ได้เอาความรู้ในตัวคนเป็นตัวตั้ง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีความอ่อนแอทางปัญญา และจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีคิดใหม่ ที่มุ่งเน้นฐานความรู้ที่อยู่ในตัวคนทุกคน โดยเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ความรู้ที่มาจากชีวิตจริง โดยการปฏิบัติจริง และเมื่อได้ผลจากการปฏิบัติแล้วจึงสร้างเป็นความรู้ทฤษฎี รวมทั้งความรู้ในตัวคนที่มีความหลากหลายจึงควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในตัวคนจนเกิดเป็นนวัตกรรมจึงสามารถนำไปแก้ปัญหาที่สลบซับซ้อนได้ไม่ยาก ตลอดจนการทำแผนที่มนุษย์ (Human mapping) เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพมนุษย์ในทุกพื้นที่ สุดท้ายเป็นการนำเอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้งในการศึกษาโดยมีการเรียนรู้ร่วมกันพร้อมกับการปฏิบัติที่ปฏิบัติได้แก้ปัญหาเป็น

นอกจากนี้ระบบการศึกษาในปัจจุบันยังมีโครงสร้างอำนาจรัฐใน แนวตั้งและอำนาจทุนนิยมเป็นตัวกำหนดสิ่งต่างๆ ขณะที่ศาสนาก็แยกตัวออกไปจากชุมชนสังคม และธุรกิจก็มีการเอาเปรียบสังคม เป็นอย่างมาก การแก้ปัญหาที่วิกฤติของโลกจึงต้องอาศัยองค์กร นอกภาครัฐ ที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงแนวราบ เป็นแกนนำในการแก้ปัญหาขณะที่การศึกษาทางเลือกรก็เริ่มมีการ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้บัญญัติสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ใน มาตรา 49 ที่กำหนดให้การศึกษาทางเลือกของประชาชน การ เรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครอง และส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ นอกจากนี้ยังได้มีบทบัญญัติที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้อีกหลายมาตรา นอกจากนี้นายแพทย์ ชูชัย ศุภวงศ์ ยังได้ให้ข้อเสนอในการจัดการศึกษาทางเลือกไว้ ดังนี้ ประการแรก ให้มีการจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลการจัดการ ศึกษาทางเลือกที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายทั่วประเทศ 2) ส่งเคราะห์ รูปแบบ กลไก กระบวนการและวิธีการจัดการศึกษาทางเลือก ในรูปแบบที่หลากหลายที่ดีที่สุดและเผยแพร่สู่สาธารณะ 3) ทำการ ศึกษาวิจัย หาความรู้เพื่อจัดทำร่างกฎหมายเพื่อการศึกษาทางเลือก และประการสุดท้าย จัดทำร่างกฎหมาย/กฎกระทรวงเป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะและเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงได้กำหนดบทบัญญัติเพื่อรองรับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ ไว้ในหลายมาตรา โดยมาตราที่สำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีดังนี้

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน

องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษากับบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด

(3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

(3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 53 วรรคสอง ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร การศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้งของรัฐและเอกชนต้อง มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด ความในวรรค สองไม่ใช่บังคับแก่บุคลากรทางการศึกษาที่จัดการศึกษาตาม อัยยาศัย สถานศึกษาตามมาตรา 18(3) ผู้บริหารการศึกษาระดับ เหนือเขตพื้นที่การศึกษาและวิทยาการพิเศษทางการศึกษา

นอกจากนี้ จากการที่ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่กำหนดให้การศึกษาทาง เลือกลงของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสม จากรัฐนั้น ก็จะได้มีการปรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติให้ สอดรับกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฯ ต่อไป

3. กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2547 ซึ่งได้กำหนดแนวทาง/ขั้นตอนในการขออนุญาต จัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังนี้

1. ให้ครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษา ยื่นคำขออนุญาต จัดการศึกษาต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยต้องมีรายละเอียด ประกอบด้วย ชื่อ ชื่อสกุลของครอบครัว ผู้เรียน สำเนา/ภาพถ่าย ทะเบียนบ้านของครอบครัวและผู้เรียน ที่ตั้งและแผนผังสถานที่

ซึ่งใช้จัดการศึกษา สำเนาหลักฐานวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าของผู้จัดการศึกษา ระดับและประเภทการจัดการศึกษา และแผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนดตามความมุ่งหมายหลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

2. ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอคำขออนุญาตจัดการศึกษาให้คณะกรรมการพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตจัดการศึกษา เมื่อได้รับอนุญาตครอบครัวจึงเริ่มจัดการศึกษา

3. กรณีที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเห็นว่า ครอบครัวที่ได้รับอนุญาตจัดการศึกษา ไม่จัดการศึกษาตามแผนการจัดการศึกษา ให้แนะนำครอบครัวนั้นปรับปรุงการจัดการศึกษาภายในระยะเวลาที่กำหนด หากไม่ดำเนินการให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา

4. ให้ครอบครัวดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลและประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และจัดทำรายงานการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

5. ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้อของผู้เรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง กรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านการวัดและประเมินผล ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการเรียนซ่อมเสริมแก่ผู้เรียน และจัดให้มีการวัดและประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่กำหนด

6. ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาออกหนังสือรับรอง/หลักฐานการจบการศึกษาแก่ผู้เรียนที่ผ่านการวัดและประเมินผล

ยุทธศาสตร์และแนวนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดโอกาสให้บุคคล องค์กร และสถาบันสังคมอื่นๆ มีสิทธิจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากรัฐทั้งในด้านวิชาการ เงินอุดหนุนการจัดการศึกษา และการลดหย่อนหยกเว้นภาษีทางการศึกษา ทำให้รัฐกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไว้ในที่ต่างๆ ได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2545-2547) ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาไทย พ.ศ. 2548-2551 แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียน และกรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่

สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ. 2545-2549) : ฉบับสรุป
ทั้งนี้ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา
ขององค์กรทางสังคมต่างๆในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งคณะรัฐมนตรี
ได้ให้ความเห็นชอบแล้วเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 ซึ่งเป็น
แผนยุทธศาสตร์โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของ
องค์กรทางสังคมต่างๆ โดยมีครอบครัวเป็นองค์กรหนึ่ง ได้กำหนด
ยุทธศาสตร์และมาตรการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา
ดังนี้

ยุทธศาสตร์ 1 เร่งจัดทำและบังคับใช้กฎกระทรวง
แนวปฏิบัติ ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาค
ส่วนในสังคมมีสิทธิจัดศูนย์การเรียนรู้ และดำเนินการให้ผู้จัดการ
ศึกษาได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด รวมทั้งเป็นการระดม
ทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษา

มาตรการ 1.1 เร่งจัดทำกฎกระทรวงตามมาตรา 12 ใน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ยังไม่ได้ประกาศใช้ รวมทั้ง
ปรับปรุงกฎกระทรวงที่ประกาศใช้แล้ว ให้มีลักษณะเป็นการส่งเสริม
มากกว่าการควบคุมและมีแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน

มาตรการ 1.2 เร่งกำหนดอัตราการจัดสรรเงินอุดหนุน
การจัดการศึกษาแก่ศูนย์การเรียนรู้ที่ขอจดทะเบียนแล้วในอัตราที่
เหมาะสม พร้อมทั้งจัดให้มีการศึกษาวิจัยค่าใช้จ่ายในการจัดศูนย์
การเรียนรู้ เพื่อประกอบการจัดสรรเงินอุดหนุนในระยะต่อไป

มาตรการ 1.3 เร่งดำเนินการให้ศูนย์การเรียนรู้ได้รับสิทธิ

ประโยชน์ในการลดหย่อน/ยกเว้นภาษีทางการศึกษาที่ควรได้รับ เช่นเดียวกับสถานศึกษาทั่วไป โดยแก้ไขประกาศ กฎ ระเบียบต่างๆ ที่มีอยู่แล้วให้ครอบคลุมศูนย์การเรียนรู้ด้วย และเร่งศึกษาวิจัยแนวทางการลดหย่อนยกเว้นภาษีสำหรับศูนย์การเรียนรู้

มาตรการ 1.4 ปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย กฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องที่เป็นอุปสรรค ให้เอื้อต่อการจัดศูนย์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

ยุทธศาสตร์ 2 จัดโครงสร้างและการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการจัดศูนย์การเรียนรู้ และส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่าย

มาตรการ 2.1 จัดให้มีองค์กรคณะบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา หลักการการจัดศูนย์การเรียนรู้ ดูแลศูนย์การเรียนรู้ทั้งนโยบายและการปฏิบัติเป็นการเฉพาะ

มาตรการ 2.2 ให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดให้มีระบบการประสานงานในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ทั้งในแนวคิดและแผนงาน เพื่อให้คำชี้แนะแก่ศูนย์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการ 2.3 ให้มีองค์กรคณะบุคคลในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรเครือข่าย ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนแก่ศูนย์การเรียนรู้

มาตรการ 2.4 ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานและงบประมาณแก่องค์กรเครือข่ายที่ไม่เป็นหน่วยงานราชการ เพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน ให้คำปรึกษา

แนะนำ ให้ข้อมูล เผยแพร่ สร้างความเข้าใจ แก้ไขปัญหาแก่ศูนย์ การเรียนที่จัดการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ 3 ส่งเสริม สนับสนุนศูนย์การเรียนให้จัดการ ศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานชาติ มีประสิทธิภาพและมีความ หลากหลาย รวมทั้งเชื่อมโยงได้กับโรงเรียนทั่วไป เพื่อระดม ทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในสังคม

มาตรการ 3.1 ให้มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียน ในลักษณะโครงการนำร่อง ต้นแบบศูนย์การเรียนประเภทต่างๆ ที่ดำเนินการร่วมกันระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันรวบรวมและสร้างองค์ความรู้ จัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งถอดบทเรียน/ประสบการณ์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับร่วมกัน

มาตรการ 3.2 เผยแพร่และสร้างความเข้าใจในกฎกระทรวง ที่ประกาศใช้แล้วแก่กลุ่มผู้จัดศูนย์การเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชิญชวนให้เข้าร่วมจัดการศึกษา พร้อมทั้งรณรงค์เผยแพร่ การจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนที่เป็นต้นแบบ

มาตรการ 3.3 เร่งสร้างความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับ กฎกระทรวงและแนวปฏิบัติตามกฎกระทรวงในการส่งเสริมการจัด ตั้งศูนย์การเรียน ปรัชญา แนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาที่อาศัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ การจัดทำแผนการเรียน และการวัด และประเมินผล เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ การเรียนได้ตรงและทันกับความต้องการ

มาตรการ 3.4 ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำงานของ ผู้ที่เกี่ยวข้องให้มุ่งเน้นการส่งเสริม สนับสนุนมากกว่าการควบคุม กำกับดูแล ตลอดจนผ่อนคลายกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้การจัดศูนย์ การเรียนมีความหลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการให้ มากขึ้น โดยมีกิจกรรมรณรงค์ในรูปแบบต่างๆ

มาตรการ 3.5 จัดให้มีกลไกสนับสนุนจากภาครัฐในการ ส่งเสริมสิทธิที่ผู้เรียนควรได้รับ และแก้ไขปัญหาการจัดการศึกษาที่ เกิดขึ้น เช่น บัตรประจำตัวนักเรียน ทุนการศึกษา การเรียนรักษาดินแดน การศึกษาต่อ ฯลฯ เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินการได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรการ 3.6 ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัย สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ให้ครอบคลุม ทุกเขตพื้นที่

มาตรการ 3.7 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้ มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมาย หลักการจัดการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้

มาตรการ 3.8 สนับสนุนให้มีกิจกรรม/โครงการที่เชื่อมโยง ระหว่างโรงเรียนทั่วไประหว่างศูนย์การเรียนรู้ เช่น “โครงการบ้านเรียน” ขึ้นในโรงเรียนที่มีความพร้อม เพื่อร่วมส่งเสริมหรือร่วมจัดการศึกษา กับครอบครัวในการเรียนร่วมในบางสาระวิชาบางกิจกรรม การใช้ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ และสื่ออุปกรณ์การศึกษาที่จำเป็น

มาตรการ 3.9 เร่งส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวก ให้ศูนย์การเรียนรู้จัดทำหลักสูตรได้สอดคล้องกับความ

ต้องการของตนเอง รวมทั้งให้มีการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์จากการทำงานให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรได้ ตลอดจนสนับสนุนด้านวิชาการอื่นๆ โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์ให้น้อยที่สุด

มาตรการ 3.10 ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นแนวคิดใหม่ๆ ทางการศึกษา และวิธีการใหม่ๆ ใน การเรียนการสอน

ยุทธศาสตร์ 4 ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลองค์กรต่างๆ ที่ร่วมจัดศูนย์การเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

มาตรการ 4.1 ให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัด ศูนย์การเรียนรู้ในมิติต่างๆ เพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงานให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่กำหนด

มาตรการ 4.2 ให้มีการติดตามและประเมินผลผู้เรียนของ ศูนย์การเรียนรู้ ทั้งผู้เรียนที่ออกไปทำงานและผู้เรียนที่กลับเข้ามา ศึกษาต่อในระบบการศึกษาปกติ รวมทั้งให้มีการเปรียบเทียบกับ ผู้เรียนในโรงเรียนทั่วไป

การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดการศึกษา โดยครอบครัว ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ซึ่งแต่ละหน่วยงานมี การดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวโดยตรง ได้มีการดำเนินงานภายหลังจากการประกาศใช้กระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ดังนี้

1. จัดทำและเผยแพร่ “แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานศึกษา” เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการนำไปปฏิบัติแล้วระยะหนึ่ง พบว่า เขตพื้นที่การศึกษายังมีความต้องการความชัดเจนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการจัดการศึกษา การประเมินผลการศึกษา และเอกสารหลักฐานการศึกษาของครอบครัว จึงได้จัดทำเอกสารเพื่อสร้างความเข้าใจในรายละเอียดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและครอบครัวที่จัดการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน จำนวน 2 เล่ม ได้แก่

- 1.1 คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

เอกสารหลักฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

- 1.1 คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีสาระสำคัญประกอบด้วย 1) บริบทการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ภาพรวมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว 2) การขออนุญาตการจัดการศึกษาโดย

ครอบครัว 3) แผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ความสำคัญของแผนการจัดการศึกษา องค์ประกอบของแผนการจัดการศึกษา และการจัดทำแผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว) 4) การประเมินผล การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ความจำเป็นของการประเมินผล ขอบข่ายการประเมินผล ภารกิจสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการประเมินผล การตัดสินผลการประเมิน ความหมาย ความจำเป็น และแนวทางการกำหนดค่าน้ำหนัก การวิเคราะห์แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ข้อเสนอแนะการดูแลช่วยเหลือกรณีซ่อมเสริม การรายงานผลการประเมินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว) 5) การเทียบโอนผลการเรียน (มองวิถีการเรียนรู้ใหม่ บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเรื่องเทียบโอนผลการเรียน แนวทางการเทียบโอนผลการเรียนจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเข้าสู่การศึกษาในระบบ) 6) การเลิกจัดการศึกษาและการย้ายภูมิลำเนา และ 7) สิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมและอื่นๆ (บัตรประจำตัวผู้เรียน การประเมินผลการเรียนรู้รายยอดระดับชาติ การเข้ารับการศึกษาวิชาชีพ และการอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัว) นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และตัวอย่างรายงานการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอีกด้วย

1.2 เอกสารหลักฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
มีสาระสำคัญประกอบด้วย 1) การจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา
(วัตถุประสงค์ของการจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา แนวทางการ
จัดทำและออกเอกสารหลักฐานการศึกษา ข้อสังเกตในการจัด

ทำเอกสารหลักฐานการศึกษา) 2) การจัดทำทะเบียนผู้เรียน (การควบคุมและการจัดทำทะเบียนผู้เรียน คำอธิบายการกรอกทะเบียนผู้เรียน) 3) การจัดทำทะเบียนแสดงผลการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ปพ. 1/ค) (ลักษณะแบบพิมพ์ทะเบียนแสดงผลการเรียนรู้ การสั่งซื้อ ควบคุม และการจัดเก็บรักษาระเบียนแสดงผลการเรียนรู้ คำอธิบายการกรอกระเบียนแสดงผลการเรียนรู้) 4) การจัดทำประกาศนียบัตรหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ปพ.2/ค) (ลักษณะของประกาศนียบัตร การสั่งซื้อแบบพิมพ์ประกาศนียบัตร การออกประกาศนียบัตร การออกไปแทนประกาศนียบัตร คำอธิบายการกรอกรายการประกาศนียบัตร) และ 5) การจัดทำแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาโดยครอบครัว (ปพ.3/ค) (ลักษณะแบบพิมพ์แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา การสั่งซื้อแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา การจัดทำแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา การจัดเก็บ แก้ไข เปลี่ยนแปลงแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา และคำอธิบายจัดทำแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา) นอกจากนี้ยังมีคำสั่งเกี่ยวกับเอกสารหลักฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545 สำหรับการศึกษโดยครอบครัว และตัวอย่างแบบพิมพ์ต่างๆ ได้แก่ ทะเบียนผู้เรียน ระเบียนแสดงผลการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกาศนียบัตรหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาโดยครอบครัวอีกด้วย

2. จัดให้มีการประชุมสัมมนาเรื่อง การจัดการศึกษาทางเลือก

เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นเมื่อวันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ 2551 ณ จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ระดมความคิดเห็นและร่วมกันหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา สืบเนื่องจากผลการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผ่านมา มีนักเรียนออกกลางคันเพิ่มมากขึ้นทุกปีและยังมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยในปีการศึกษา 2547-2549 มีนักเรียนออกกลางคันจำนวน 91,528 99,255 และ 108,803 คนตามลำดับ (ร้อยละ 1.28 ของนักเรียนทั้งหมด) ซึ่งมีสาเหตุสำคัญดังนี้ มีฐานะยากจน เป็นเด็กเกเร/เด็กกลุ่มเสี่ยง อพยพตามผู้ปกครอง มีปัญหาครอบครัว มีปัญหาในการเรียนและการปรับตัว ต้องหาเลี้ยงครอบครัว สมรสแล้ว เจ็บป่วย และอุบัติเหตุ และต้องคดีหรือถูกจับ การออกกลางคันนับเป็นการสูญเสียโอกาสทางการศึกษาของชาติและเป็นการสูญเสียโอกาสทางการศึกษาและโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนเป็นอย่างมาก

สพฐ. และหน่วยงานในสังกัดได้พยายามหาวิธีช่วยเหลือและป้องกันสาเหตุของปัญหา โดยได้กำหนดกลยุทธ์ขับเคลื่อนการแก้ปัญหาหารวมทั้งจัดงบประมาณอุดหนุนเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนที่ผู้ปกครองมีรายได้น้อย อุดหนุนปัจจัยพื้นฐานสำหรับนักเรียนยากจน และทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีแนวโน้มออกกลางคัน เพื่อให้เด็กทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน มีคุณภาพและมาตรฐานโดยใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายและวิธีวัดและประเมินผลที่ยืดหยุ่น ซึ่งปัจจุบันมีสถานศึกษาหลายแห่งได้

คิดรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อช่วยเหลือและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ และได้จัดการประชุมสัมมนาการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ เมื่อวันที่ 17-18 กุมภาพันธ์ 2551 ณ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีโรงเรียนและหน่วยงานนำเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก 5 แห่ง ใน 5 รูปแบบดังนี้

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาโรงเรียน 3 ระบบ ได้แก่ โรงเรียนน้ำพอง พัฒนศึกษา รัชมังคลาภิเษก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต 4

รูปแบบที่ 2 โครงการจัดการศึกษาทางไกลตามอัครยาศัย ได้แก่ โรงเรียน สีดาวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมาเขต 6

รูปแบบที่ 3 โครงการ น.ส.ว. ขอโอกาส ได้แก่ โรงเรียนหนองชุมแสงวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต 2

รูปแบบที่ 4 ศูนย์การเรียนรู้นอกระบบ (โฮงเฮียนจาวบ้าน) ได้แก่ โรงเรียนบ้านแม่จัน (เขียงแสนประชาชนสาสน์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขียงรายเขต 3

รูปแบบที่ 5 การศึกษานอกระบบ/ตามอัครยาศัย ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขียงใหม่เขต 5

ผลการดำเนินงานการจัดการศึกษาทางเลือกของหน่วยงานทั้ง 5 แห่ง พบว่า ผู้เรียนที่ออกจากระบบโรงเรียนไปแล้วและนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่มีแนวโน้มออกกลางคัน กลับเข้าสู่ระบบโรงเรียนและจบการศึกษาภาคบังคับ บางส่วนเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา

ตอนปลายและสายอาชีพเป็นจำนวนมาก

สำหรับสาระสำคัญและข้อเสนอแนะจากการประชุมสัมมนา มีดังนี้

1. การจัดการศึกษาทางเลือก เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้ความสำคัญเป็นธรรมและเท่าเทียมในเชิงโอกาสและคุณภาพแก่ผู้เรียน อันแสดงถึงจิตวิญญาณความรับผิดชอบ และความเพียรพยายามของครูที่จะพัฒนาผู้เรียนในส่วนที่ระบบโรงเรียนปกติไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ด้วยการนำวิธีการและรูปแบบที่หลากหลายในทุกๆ มิติ ทั้งในเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล รวมถึงความแตกต่างหลากหลายของบุคคล มาจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในระบบโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพและมาตรฐานตามหลักสูตร

การจัดการศึกษาทางเลือกที่มีประสิทธิภาพ จะต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถานประกอบการ ฯลฯ ทั้งนี้ หน่วยงานต้นสังกัดต้องเข้าใจและให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ แนวคิดและขวัญกำลังใจ

2. รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา

2.1 ด้านการคัดกรองนักเรียน ควรนำรูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้แบบคัดกรองนักเรียน (S.D.Q) และเปิดโอกาสให้นักเรียนวัยการศึกษาภาคบังคับที่ออกกลางคันมีโอกาสกลับเข้ารับการศึกษาชั้นพื้นฐาน

2.2 ด้านหลักสูตร ควรใช้หลักสูตรสถานศึกษาที่ยึดหลัก
สูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เป็นหลัก มีความยืดหยุ่น
และมีลักษณะบูรณาการที่หลากหลาย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรง
ชีวิตและประกอบอาชีพได้ การจัดทำหลักสูตรควรเกิดจากการมี
ส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้มีการเทียบโอนความรู้และ
ประสบการณ์ที่หลากหลาย และให้โรงเรียนเป็นผู้อนุมัติการ
จบหลักสูตร

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โรงเรียนควร
จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผลด้วยรูปแบบ
และวิธีการที่หลากหลาย บูรณาการความร่วมมือจากองค์กรภาคี
เครือข่าย โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อพัฒนา
ทักษะความรู้ ทักษะอาชีพ และทักษะชีวิต

2.4 ด้านค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษา ควรจัดสรร
งบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เงินอุดหนุน
รายหัว) ตามข้อมูลนักเรียนที่เป็นปัจจุบัน และควรจัดสรรงบประมาณ
เพิ่มเติมเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนที่จัด
การศึกษาทางเลือก หน่วยงานต้นสังกัดควรมีบทบาทในการสร้าง
องค์กรภาคีเครือข่ายในการแสวงหาทรัพยากรและความร่วมมือใน
การบริหารจัดการ

2.5 ด้านผลที่ได้รับจากการจัดการศึกษาทางเลือก
โรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกยังไม่มีรูปแบบแนวทางการดำเนินงาน
ที่ชัดเจน แต่ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาทำให้นักเรียนที่ได้รับ
โอกาสทางการศึกษาสามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

ผู้ปกครองมีความพึงพอใจ และครุมีความสุขในความสำเร็จของผู้เรียน

3. ข้อเสนอแนะจากการประชุมสัมมนา ควรจัดการศึกษาทางเลือกให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ใช้นวัตกรรมและงานวิจัยในการพัฒนาการจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานตามที่หลักสูตรกำหนดภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน และควรจัดการประชุมสัมมนาการจัดการศึกษาทางเลือกตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในบริบทความแตกต่างของแต่ละภูมิภาคและขยายผลการจัดการศึกษา

4. ที่ประชุมคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในคราวประชุมครั้งที่ 3/2551 เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2551 ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พอสรุปได้ดังนี้

4.1 ไม่ควรใช้เกณฑ์ด้านอายุเป็นหลักในการเข้ารับการศึกษาในระบบ และศึกษานอกระบบ

4.2 โรงเรียนที่มีอยู่อาจไม่เหมาะกับทุกคน แต่โรงเรียนสามารถปรับตัวเองให้เหมาะสมกับคนบางกลุ่มเพิ่มมากขึ้นได้ (สำหรับกลุ่มเด็กที่โรงเรียนเอื้อไม่ไปถึง ได้พยายามปรับรูปแบบให้เด็กเหล่านี้เข้ามาได้มากขึ้น เช่น โรงเรียนนอมก๋อย โองเฮียนจาวบ้าน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ โรงเรียนน้ำพองพัฒนาศึกษารัชมังคลาภิเษก ที่พยายามลดหย่อนกติกาบางอย่างที่เด็กรับไม่ได้แล้วทำให้การเรียนยืดหยุ่นได้มากขึ้น สำหรับเด็กยากจน ได้เพิ่มปัจจัยพื้นฐานให้มีสัดส่วนมากขึ้น ให้เด็กพักใกล้โรงเรียน และผสมผสานการเรียนระดับ ปวช. ในรูปแบบต่างๆ กรณีเด็กบกพร่อง

ทางการเรียนรู้ (Learning Disability, LD) ซึ่งต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่น เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียน on-line ตามวิชาที่ยังไม่ได้เรียนได้มีโอกาสได้เรียน กรณีที่เด็กตั้งท้อง โรงเรียนหนองชุมแสงวิทยาเป็นโรงเรียนหนึ่งที่รับเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียน ซึ่งการรับเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียนอาจทำให้นักเรียนได้รู้ถึงความทุกข์ยากของเด็กที่ท้องและเป็นบทเรียนที่ดีสำหรับเด็กอื่น มากกว่าการคิดว่า เด็กที่พฤติกรรมไม่ดีจะเป็นเยี่ยงอย่างให้กับเด็กอื่น อย่างไรก็ตาม เด็กจะต้องไม่จบเร็วกว่าเด็กปกติเพื่อไม่ให้เกิดการหลังไหลของเด็กปกติ) จึงควรพิจารณาว่าจะจัดระบบการศึกษาอย่างไร โดยพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมาย วิธีการจัดการเรียนการสอนและสื่อ รวมทั้งค่าใช้จ่าย

4.3 ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรศึกษาวิจัยให้โรงเรียนพอเหมาะเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง และควรศึกษาวิจัยให้โรงเรียนจัดการศึกษาได้ทั้ง 3 ระบบ

4.4 ควรวิเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาทั้ง 5 รูปแบบที่ดีและเหมาะสม เพื่อขยายผลต่อไป

4.5 การจัดการศึกษาทางเลือกไม่ใช้การทดลอง แต่เป็นการดำเนินการจริง ที่ไม่เร่งขยาย โดยมีการสนับสนุนจากส่วนกลาง ในการส่งเสริมให้ทดลองความคิดและติดตามดู พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานกำกับดูแลด้านนโยบาย ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยการจัด

การศึกษาโดยครอบครัวแก่สมาคมบ้านเรียนไทยมาโดยลำดับ นับตั้งแต่รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2543 การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2544 สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2547 คู่มือครอบครัวก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในปี 2549 รายงานการวิจัยเรื่อง ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่ายในปี 2550 นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษายังได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ บ้านเรียนดวงตะวันในปี 2549 และจัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปศูนย์การเรียนรู้ ในปี 2550

สำหรับปี 2551 ได้ดำเนินโครงการวิจัยและพัฒนาการส่งเสริมศักยภาพการศึกษาบ้านเรียนในรูปแบบเครือข่าย โดยมีกิจกรรมสำคัญ ได้แก่

กิจกรรมแรก การสร้างองค์ความรู้ประสบการณ์การจัดการศึกษาบ้านเรียน โดยคัดเลือกครอบครัวที่เป็นตัวแทนในการถ่ายทอด องค์ความรู้ประสบการณ์การจัดการศึกษาบ้านเรียน จากครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน ครอบครัวที่บุตรกลับเข้าศึกษาต่อในระบบแล้ว ครอบครัวที่จัดการศึกษาอย่างมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน ครอบครัวที่ขออนุญาตจัดการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงฯกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวที่มีอายุของลูกแตกต่างกัน จำนวน 5 ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัว

ที่ผ่านช่วงของการจัดการศึกษาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยใช้ระยะเวลาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นเกณฑ์ และครอบครัววินดีที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลด้วยตนเอง

กิจกรรมที่สอง การนำร่องการใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่าย (สมาคมบ้านเรียนไทย) ในการทำหน้าที่ รับเรื่อง ให้คำปรึกษา ประสานร่วมมือในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “การจดทะเบียนและการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว” และ “พ่อแม่ในบทบาทนักจัดการเรียนรู้”

นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษายังได้จัดการประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เมื่อวันที่ 28-30 มีนาคม 2551 ณ จังหวัดกาญจนบุรี

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาโดยครอบครัว นับเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ กรรมการสภาการศึกษา ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 นับเป็นสีสนของการปฏิรูปการศึกษา เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในมิติใหม่ ซึ่งมีความก้าวหน้าโดยลำดับ และยังเป็นห้องปฏิบัติการในการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นหนทางที่จะช่วยตอบคำถามในการปฏิรูปการศึกษาได้หลายเรื่อง เช่น การจัดการศึกษาที่มีวิธีการที่หลากหลาย การมีเอกลักษณ์ของตนเอง และการมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ นายแพทย์เกรียงศักดิ์ ลาภจตุรพิช ซึ่งเป็นผู้

จัดการศึกษาของบ้านเรียนดวงตะวัน ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาทางเลือกของบ้านเรียนดวงตะวันว่า “การศึกษาทางเลือกก็เหมือนกับแพทย์ทางเลือก ที่ครั้งแรกจะไม่มีคนเหลียวแล แต่เมื่อไรที่ผู้ป่วยหมดหวังจากแพทย์ทางหลักแล้ว ก็มักจะแสวงหาแพทย์ทางเลือกทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการศึกษาทางเลือก ถ้าหากเริ่มเปิดพื้นที่ให้การศึกษากลับมา ก็จะเป็นการเปิดโอกาสและทางเลือกให้แก่ลูกหลานในอนาคต ที่อาจมีความจำเป็นต้องใช้บริการการศึกษาทางเลือกก็เป็นไปได้” นอกจากนี้ ดร. รุ่งเรือง สุขภิรมย์ ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 หรือการศึกษาทางเลือกนับเป็นทางออกของระบบการศึกษาไทย ซึ่งได้สะท้อนสิ่งดีๆ ออกมาให้เป็นที่รู้เห็นของสังคม อันเป็นแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งปัจจุบันแม้แต่การศึกษาในระบบเองยังจัดให้มีการศึกษาทางเลือกในระบบโรงเรียนขึ้น โดยมีการนำเสนอโรงเรียนหลายแห่ง เช่น โรงเรียนหนองชุมแสง จังหวัดเพชรบุรี ที่จัดการศึกษาทางเลือกได้ดีจากการคิดนอกรอบ ซึ่งในช่วงแรกโรงเรียนถูกกล่าวหาว่าทำผิดกฎหมาย แต่ปัจจุบันโรงเรียนกลับมีเด็กที่ถูกโรงเรียนปฏิเสธ เด็กที่ปฏิเสธโรงเรียน และเด็กที่มีปัญหาต่างๆ รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เข้าเรียนกว่าพันคนมากกว่าเด็กในระบบปกติเสียอีก โดยผู้บริหารและครูต่างร่วมกันออกแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กแต่ละคน ซึ่งหากมีการจัดการศึกษาทางเลือกในระบบโรงเรียนปกติก็จะไม่ได้มีเด็กตกหล่นให้คอยเก็บอีกต่อไป

ผลการติดตามและประเมินการ จัดการศึกษาโดยครอบครัว

ในบทนี้ จะนำเสนอสภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
เป็น 4 ตอน ได้แก่

สภาพทั่วไป

สภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน
ด้านต่างๆ

ปัญหาอุปสรรค

ข้อเสนอแนะ

โดยแต่ละตอนมีรายละเอียด ดังนี้

สภาพทั่วไป

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตาม
เจตนารมณ์ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษา โดยมาตรา 12 ได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวมีสิทธิในการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละ
คนที่แตกต่างกัน อันเป็นการศึกษาทางเลือกสำหรับประชาชน เพื่อ
เปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่รักลูกและรู้ถึงความต้องการของลูก
มากกว่าผู้ใด มีสิทธิจัดการศึกษาให้แก่ลูกของตนเอง โดยพ่อแม่ที่

จัดการศึกษาให้ลูกเองนั้น นับเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น กล้าหาญ ทุ่มเท และเสียสละให้แก่ลูกอย่างแท้จริง

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่มีการประกาศใช้กฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะก้าวไปอย่างช้าๆ แต่ก็มั่นคง ปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการคลี่คลายไปมาก โดยมีต้นแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเกิดขึ้นมาก และบางครอบครัวก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เช่น ผู้เรียนบางคนสามารถสอบเข้าคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลได้ บางคนได้เป็นแชมป์สνούเกอร์แห่งประเทศไทย เป็นต้น

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ในปัจจุบัน (ข้อมูลจาก สพฐ. เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2551) มีครอบครัวที่จัดการศึกษาแล้ว จำนวน 105 ครอบครัว ในเขตพื้นที่การศึกษา 38 เขต มีครอบครัวที่จัดการศึกษาได้ยกเลิกการจัดการศึกษาไปแล้ว 18 ครอบครัว เนื่องจากลูกได้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว หรือลูกมีความพร้อมและต้องการเข้าเรียนในระบบ หรือพ่อแม่ไม่มีเวลา จึงมีครอบครัวที่กำลังจัดการศึกษาในขณะนี้อยู่ 97 ครอบครัว กระจายอยู่ในภาคกลางมากที่สุด 37 ครอบครัว รองลงมา ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก จำนวน 26 11 10 และ 3 ครอบครัวตามลำดับ (ตารางที่ 3) โดยครอบครัวที่จัดการศึกษาเองมีจำนวน 60 ครอบครัว (ตารางที่ 4)

ซึ่งผู้จัดการศึกษาส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี (ตารางที่ 5)

เด็กที่ครอบครัวได้รับอนุญาตให้จัดการศึกษา มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 123 คน ได้รับอนุญาตให้จัดการศึกษาในปีการศึกษา 2548-2551 จำนวน 27 24 38 และ 20 คนตามลำดับ ในจำนวนนี้เป็นเพศหญิง 54 คน เพศชาย 69 คน กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 1 มากที่สุด 65 คน รองลงมา ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 34 คน ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุ 6-7 ปี รองลงมา มีอายุ 8-9 ปี (ตารางที่ 6)

การศึกษาโดยครอบครัวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2549 ที่มีครอบครัวจัดการศึกษาบ้านเรียน จำนวน 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ใน 23 เขตพื้นที่การศึกษา (สกศ., 2550) เพิ่มขึ้นเป็น 105 ครอบครัว ผู้เรียน 123 คน ใน 38 เขตพื้นที่การศึกษาในปี 2551 นอกจากนี้บางครอบครัวยังได้นำบุตรไปจดทะเบียนไว้กับโรงเรียนที่มีปรัชญาการศึกษาตรงกัน แล้วขอจัดการเรียนการสอนเองอีกด้วย (ซึ่งส่วนใหญ่จดทะเบียนไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี) ทั้งนี้อัตราการขยายตัวของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีความเป็นไปได้ที่จะเพิ่มสูงขึ้น หากรัฐมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจนในการสนับสนุน และมีมาตรการในทางที่อำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่างครอบครัวและรัฐ

สภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวในด้านต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ในครั้งนี้ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากแบบสอบถาม และการ

ประชุมระดมความคิดฯ ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว และผู้เรียน ซึ่งข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากการรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในการประชุมระดมความคิด สำหรับผู้ให้ข้อมูลจำแนกได้ดังนี้

1. เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 26 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 70.27 ของเขตพื้นที่การศึกษาที่มีการสอบถามการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (ตารางที่ 7)

2. ครอบครัวที่จัดการศึกษา จำนวน 34 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 70.83 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งพบว่าพ่อส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท คิดเป็น ร้อยละ 47.05 และ 17.65 ตามลำดับ แม่ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทเช่นกัน คิดเป็น ร้อยละ 47.05 และ 23.53 ตามลำดับ (ตารางที่ 8) ส่วนอาชีพ พ่อส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย และรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 32.35 29.42 และ 11.77 ตามลำดับ แม่ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ธุรกิจส่วนตัว และเป็นครู คิดเป็น ร้อยละ 47.05 8.83 และ 8.83 ตามลำดับ (ตารางที่ 9) โดยส่วนใหญ่มีบุตรในครอบครัวจำนวน 2 คน และ 1 คน คิดเป็น ร้อยละ 44.12 และ 35.29 (ตารางที่ 10)

3. ผู้เรียนที่เป็นบุตรหลานของครอบครัวที่จัดการศึกษามีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 45.83 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการนำเสนอสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอข้อมูลทั้งที่ได้จากแบบสอบถามและการประชุมระดมความคิดไปพร้อมกัน ซึ่งมีสภาพการดำเนินงานแต่ละด้าน ดังนี้

1. การขออนุญาตจัดการศึกษา

ตามที่กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้ครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษาต้องยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาต่อเขตพื้นที่การศึกษา นั้น

ข้อมูลจากแบบสอบถาม เขตพื้นที่การศึกษาเห็นว่า ปัจจุบันการขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีขั้นตอนดำเนินการ ทั้งที่อยู่ในระดับการปรึกษาหารือก่อนการขออนุญาต อยู่ระหว่างการขออนุญาต และได้รับการอนุญาตให้จัดการศึกษาเรียบร้อยแล้ว ส่วนครอบครัว พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 76.47 เคยยื่นขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาแล้ว (ตารางที่ 11) และครอบครัว ร้อยละ 67.65 ได้รับอนุมัติให้จัดการศึกษาเรียบร้อยแล้ว และ ร้อยละ 8.82 ยังไม่ได้รับอนุมัติ (ตารางที่ 12) ซึ่งครอบครัวส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.06 ยังคงมีปัญหาคอขวดในการขออนุญาตจัดการศึกษา (ตารางที่ 13)

นอกจากนี้ จากการประชุมระดมความคิดเห็น พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการขออนุญาตจัดการศึกษา ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาในการยื่นขอจดทะเบียนทำให้ไม่สะดวกและไม่คล่องตัวในการขอจัดการศึกษา เขตพื้นที่ศึกษาบางแห่งยังมีปัญหาในการประสานงานร่วมกับผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียน เขตพื้นที่การศึกษา แต่ละแห่งยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการขอจดทะเบียน มีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบ่อยกว่าจะมีผู้มารับผิดชอบแทน ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักไปขาดความต่อเนื่องใน

การดำเนินงาน รวมทั้งการทำงานในระดับเขตพื้นที่การศึกษามีหลายกลุ่มงานที่รับผิดชอบจึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่มาขอจดทะเบียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในขั้นตอนต่างๆ นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งรับจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในระดับปฐมวัย แต่บางแห่งก็ยังไม่รับจดทะเบียน

ส่วนสาเหตุที่ครอบครัวจัดการศึกษาเอง เนื่องจากบางครอบครัวเห็นว่าโรงเรียนดูแลนักเรียนได้ไม่ทั่วถึง ไม่เชื่อมั่นในระบบการศึกษาของรัฐ สังคมภายนอกไม่ปลอดภัย พ่อแม่ต้องการดูแลลูกอย่างใกล้ชิดและมีเวลา มีความรู้ สามารถจัดการศึกษาให้ลูกได้สิ่งสำคัญครอบครัวต้องการค้นหาความถนัดของลูกและสนับสนุนศักยภาพของลูกให้มีความโดดเด่น โดยเน้นการเรียนรู้อย่างมีความสุข ต้องการสอดแทรกและปลูกฝังคุณธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบในการเรียนการสอนให้แก่ลูก

2. การจัดทำแผนการจัดการศึกษา

ในการขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว ครอบครัวจะต้องจัดทำแผนการจัดการศึกษาเพื่อใช้ประกอบการขออนุญาตข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า เขตพื้นที่การศึกษาได้ร่วมมือกับครอบครัวในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาในหลายลักษณะ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ในแต่ละกลุ่มสาระร่วมจัดทำกับครอบครัว หรือครอบครัว

จัดทำแผนด้วยตนเองตามคู่มือและเอกสาร โดยเขตพื้นที่การศึกษา
แนะนำการเขียนแผน ให้คำปรึกษา และร่วมพิจารณาแผนการ
จัดการศึกษา ส่วนครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 47.05 จัดทำแผนการ
จัดการศึกษาด้วยตนเอง และมีการจัดทำแผนร่วมกับเขตพื้นที่
การศึกษาคิดเป็นร้อยละ 17.65 (ตารางที่ 14) ซึ่งสอดคล้องกับ
การประชุมระดมความคิดที่พบว่า ปัจจุบันการจัดทำแผนการจัดการ
ศึกษาโดยครอบครัวจะดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ 1) ครอบครัว
เป็นผู้จัดทำแผนแต่เพียงฝ่ายเดียว และ 2) ครอบครัวมีผู้แนะนำ
ในการจัดทำแผน เช่น ศีกษานิเทศก์ ซึ่งส่วนใหญ่ครอบครัวเป็น
ผู้จัดทำแผนการจัดการศึกษาเองทั้งหมด โดยการจัดทำแผนการ
จัดการศึกษาของครอบครัวจะยึดหลักปรัชญาทางศาสนาที่แต่ละ
ครอบครัวนับถือ และความต้องการในการพัฒนาบุตรหลานให้เป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม การที่ครอบครัวส่วนใหญ่จัดทำแผนการ
จัดการศึกษาเอง โดยเขตพื้นที่การศึกษายังไม่ได้ให้คำแนะนำและ
เข้ามาร่วมจัดทำแผนฯ กับครอบครัวมากนัก ซึ่งครอบครัวอาจไม่มี
ความรู้ในการเขียนแผนการจัดการศึกษาและยังขาดประสบการณ์
อีกมากในการจัดทำแผนฯ (เช่น ไม่ชำนาญ ไม่ถนัดในการเขียนแผน
รวมทั้งขาดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน)
จึงต้องการคำชี้แนะ/แนะนำโดยเฉพาะในส่วนที่ผู้ปกครองยังขาด
ความรู้หรือในส่วนที่ยังไม่สอดคล้องกับหรือครอบคลุมมาตรฐาน
การเรียนรู้ ขณะเดียวกันบางครอบครัวต้องการให้การจัดทำแผนฯ
มีความยืดหยุ่น โดยสามารถนำเอาวิถีชีวิต หลักศาสนา หรือความ

ต้องการของครอบครัวมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นภาพรวมมากกว่าการจัดการศึกษาใน 8 กลุ่มสาระ (การศึกษาในโรงเรียน) ตามที่ สพฐ. กำหนด ประกอบกับเขตพื้นที่การศึกษายังไม่เข้าใจการจัดทำแผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวนำเสนอ และยังไม่เข้าใจกฎหมายรวมทั้งยังไม่มีประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาก่อนเนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย

3. การจัดการเรียนการสอน

ครอบครัวส่วนใหญ่มีปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ โดยมองการศึกษาเป็นการเรียนรู้ทั้งชีวิต เป็นการเรียนรู้ทุกสิ่งแบบผสมผสานกลมกลืน ไม่แยกวิชาการออกจากชีวิต เป็นการบูรณาการสรรพวิชากับวิถีชีวิตอย่างแท้จริง และจัดการศึกษาโดยดูความถนัดความสนใจและความพร้อมในการเรียนรู้ของลูกเป็นสำคัญ ซึ่งนำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวแต่ละบ้านจึงมีภาพการจัดการเรียนการสอนโดยปกติในแต่ละวันให้แก่ลูกที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น

บ้านที่ 1 ช่วงเช้าเรียนวิชาการ (สาระวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ) ช่วงบ่ายเรียนตามความสนใจของเด็ก การทดลองทางวิทยาศาสตร์ งานศิลปะ

บ้านที่ 2 แต่ละวันมีการเรียนไม่เหมือนกัน เปลี่ยนแปลงตามความสนใจและความเหมาะสม

บ้านที่ 3 จัดการเรียนตามวิถีชีวิต โดยช่วงเช้าเป็นกิจกรรม ออกกำลังกาย ช่วยกันปรุงอาหารหรือกิจกรรมลงแปลงพืช ประชุม สรุปรงานในแต่ละวัน ฟังธรรมะ สวดมนต์ตอนเย็น

บ้านที่ 4 ตอนเช้ารดน้ำต้นไม้ เรียนหนังสือกับแม่ บางครั้ง ก็ทำงานบ้าน ตอนเย็นไปทำงานกับพ่อ

บ้านที่ 5 เรียนจากหนังสือเรียนตามหลักสูตร และเรียนรู้ ค้นคว้าเพิ่มเติมจากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ ทัศนศึกษา อินเทอร์เน็ต และอื่นๆ

ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 92.31 เห็นว่า ครอบครัวแต่ละครอบครัวมีวิธีการสอนลูกแต่ละคนไม่เหมือนกัน (ตารางที่ 15) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของครอบครัวและผู้เรียน โดยเขตพื้นที่การศึกษาเห็นว่า การจัดการศึกษาของครอบครัวขึ้นอยู่กับศักยภาพของพ่อแม่ ความสนใจของเด็ก ความคาดหวังของผู้ปกครอง ทัศนคติและความเชื่อของแต่ละบุคคล ขณะที่ครอบครัวเห็นว่า ความสนใจ ความต้องการ และศักยภาพของลูกแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครอบครัวในด้านต่างๆ มีดังนี้

3.1 การจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้จริง
เขตพื้นที่ศึกษาร้อยละ 80.77 ครอบครัวทุกครอบครัว และผู้เรียนร้อยละ 90.91 (ตารางที่ 16) เห็นว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้จริง โดยเขตพื้นที่การศึกษาให้เหตุผลว่า เพราะพ่อแม่ย่อมรักลูก ปรารถนาให้ลูกดีและเก่ง จึงทุ่มเทการสอน

อย่างเต็มที่ ขณะที่ผู้เรียนก็ได้รับการศึกษาจากประสบการณ์ตรงที่พ่อแม่พาถูกไปศึกษาในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และได้รับคำแนะนำ คำปรึกษาได้ตลอดเวลา รวมทั้งได้เรียนในสิ่งที่ตนเองชอบและสนใจ ส่วนผู้เรียนให้เหตุผลว่า เพราะได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความถนัด เรียนรู้ด้วยความเข้าใจ ไม่ถูกบังคับให้ท่องจำ ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและต้องการเรียน

3.2 การจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี
เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 53.86 ครอบครัวและผู้เรียนร้อยละ 97.06 และ 72.73 (ตารางที่ 17) เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวยังทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี เพราะเป็นการเรียนการสอนที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของเด็กแต่ละคน เด็กแต่ละคนเรียนอย่างมีความสุข ซึ่งสามารถจัดการเรียนรู้ได้ทุกเวลาทุกสถานที่ อย่างไรก็ตาม เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 26.92 เห็นว่า การจัดการศึกษาของครอบครัวยังไม่ดี เนื่องจากเด็กยังเรียนไม่ครบ 8 กลุ่มสาระตามที่หลักสูตรกำหนด เด็กบางคนอาจจะด้อยในด้านการเข้าร่วมสังคม

3.3 การเปรียบเทียบกับผลการเรียนการสอนในโรงเรียน
เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 42.31 เห็นว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ได้ดีไปกว่าการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มาตรฐานในแต่ละช่วงชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของเด็กและประสบการณ์ในชีวิต เช่น มารยาทในการเข้าสังคม เป็นต้น ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษา ร้อยละ 26.92 และครอบครัว รวมทั้งผู้เรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.24 และ 63.64 เห็นว่า

การเรียนรู้ของผู้เรียนจากบ้านเรียนดีกว่าการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเขตพื้นที่การศึกษาวัดจากการเรียนอย่างมีความสุขและการสอนอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ ส่วนครอบครัวให้เหตุผลว่า ลูกมีความสุข เรียนตามความสนใจและความต้องการของตนเอง สามารถแสดงออกได้ตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เช่น การทดลอง การศึกษานอกสถานที่ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยาวนานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา สำหรับผู้เรียนให้เหตุผลว่า การเรียนที่โรงเรียนต้องเรียนตามที่โรงเรียนจัดให้ แต่บ้านเรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้และศึกษาในสิ่งที่ตนเองสนใจได้มากกว่า (ตารางที่ 18) นอกจากนี้ผู้เรียนยังเห็นว่า ตนเองมีความรู้พอกๆ กับเพื่อน เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนๆ ที่เรียนในโรงเรียนระดับเดียวกัน

3.4 ความกดดันจากกิจกรรมที่ครอบครัวจัดให้ผู้เรียน
เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 76.92 เห็นว่า เด็กไม่ได้รับรู้สึกว่าถูกกดดันจากกิจกรรมที่ครอบครัวจัดให้ผู้เรียน ขณะที่ครอบครัวร้อยละ 70.59 และผู้เรียนร้อยละ 83.36 เห็นว่ากิจกรรมที่ครอบครัวจัดไม่ได้กดดันเด็ก ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาให้เหตุผลว่า พ่อแม่และเด็กมีอิสระในการเรียนการสอน เด็กได้เรียนตรงตามความต้องการ ความถนัด ความสนใจของตนเอง ขณะที่ครอบครัวให้เหตุผลว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนมากเป็นกิจกรรมที่เด็กมีความสนใจและมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมนั้นๆ และการทำกิจกรรมจะไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่ ส่วนผู้เรียนเห็นว่า เป็นการทำกิจกรรมร่วมกับพ่อแม่ ซึ่งมีความถนัดและสนใจในกิจกรรมนั้น (ตารางที่ 19) นอกจากนี้ครอบครัวรวมทั้ง

ผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 91.18 และร้อยละ 86.36 เห็นว่า ครอบครัวไม่เคยลงโทษผู้เรียน (ตารางที่ 20) สำหรับครอบครัวที่เคยลงโทษเด็กจะใช้วิธีต่างๆ กัน เช่น ตี งดค่าขนม งดสิ่งที่ลูกชอบ ซึ่งก่อนลงโทษต้องบอกสาเหตุและความผิดให้ลูกรู้ ส่วนผู้เรียนเห็นว่าการลงโทษมีทั้งการดู ภาควัตถุ งดในสิ่งที่เด็กชอบ ตี

3.5 ระเบียบวินัยและทักษะทางสังคม บุคคลภายนอกที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มักจะมองว่าการศึกษาของบ้านเรียนทำให้เด็กขาดความรู้ ระเบียบวินัย และทักษะทางสังคม จนทำให้เด็กแปลกแยกเข้ากับใครไม่ได้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 69.23 และครอบครัวรวมทั้งผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 91.18 และ 81.82 ต่างไม่เห็นด้วย (ตารางที่ 21) โดยเขตพื้นที่การศึกษาให้เหตุผลว่า พ่อแม่ทุกคนยอมให้สิ่งที่ดีแก่ลูกโดยมีการรวมกลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษา มีการปลูกฝังการเข้าสังคมให้แก่ลูก เป็นต้น ส่วนครอบครัวให้เหตุผลว่า จากการสังเกตเด็กบ้านเรียนเห็นว่า เด็กบ้านเรียนมีความรู้ ระเบียบวินัย ทักษะทางสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปลูกฝังของครอบครัว สำหรับผู้เรียนเห็นว่า สามารถเข้ากับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนได้ และคิดว่าไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนในวัยเดียวกันและไม่จำเป็นต้องเป็นเพื่อนในโรงเรียนเท่านั้น เพื่อนมีอยู่ทุกที่ในโลก ซึ่งสามารถติดต่อผ่านทาง e-mail ได้ นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 61.54 และผู้เรียนร้อยละ 63.64 ยังเห็นว่า การมีเพื่อนต่างวัยกลับเป็นข้อดีมากกว่าการมีเพื่อนรุ่นเดียวกัน ที่ได้เรียนรู้ว่าเพื่อนที่อายุมากกว่า มีความคิด ความรู้สึก วิสัยทัศน์ การทำงาน ประสบการณ์ ฯลฯ ต่างกันอย่างไร ซึ่งอาจมี

ความเห็นไม่ตรงกันในบางเรื่อง แต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้ (ตารางที่ 22)

3.6 การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา ร้อยละ 61.54 ได้ส่งเสริมให้ครอบครัวได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น จัดส่งหนังสือแจ้งครอบครัวให้ส่งผู้เรียนเข้าค่าย ลูกเสือ เนตรนารี หรือกีฬาของโรงเรียน ขอความร่วมมือจาก โรงเรียนให้ครอบครัวใช้ห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น สำหรับผู้เรียน ส่วนใหญ่ร้อยละ 27.27 ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน ขณะที่ มีผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนเพียงร้อยละ 22.73 โดยเข้ารับ การทดสอบระดับชาติที่เขตพื้นที่การศึกษาจัดให้เพื่อประเมินผล สัมฤทธิ์ทางการเรียน และพ่อแม่ต้องการให้มีกิจกรรมร่วมกับ โรงเรียน (ตารางที่ 23)

3.7 ฐานะของครอบครัวที่จัดการศึกษา เขตพื้นที่ การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 65.38 เห็นว่า ครอบครัวที่จัดการศึกษา เองจำเป็นต้องมีฐานะดี เพราะต้องลงทุนเพื่อการศึกษาสำหรับลูก และ ต้องทุ่มเทเวลาอย่างมากเพื่อจัดการศึกษาที่ดีให้ลูก ขณะที่ครอบครัว และผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 79.41 และ 72.72 เห็นว่า ครอบครัวที่ จัดการศึกษาเองไม่จำเป็นต้องมีฐานะดี (ตารางที่ 24) โดยครอบครัว ให้เหตุผลว่า การจัดการศึกษาให้ดีขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่นความตั้งใจ ของครอบครัว ตลอดจนวิธีคิด วิธีทำของพ่อแม่ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ ของลูก ขณะที่ครอบครัวร้อยละ 17.65 เห็นว่ามีความจำเป็นที่ ครอบครัวต้องมีฐานะดี เพราะปัญหาด้านเศรษฐกิจอาจบั่นทอนเรื่อง เวลาและกำลังใจในการจัดการศึกษาของลูก ทั้งการให้ลูกได้รับ

ประสบการณ์ตรง เช่น เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในสถานที่จริงจำเป็นต้องทุ่มเททั้งเวลาและเงิน ส่วนผู้เรียนให้เหตุผลว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพียงผู้จัดมีความรัก ความเข้าใจลูก มีการใส่ใจความรู้ก็สามารถจัดการศึกษาได้

นอกจากนี้ จากการประชุมระดมความคิดเห็นยังพบว่า การจัดการเรียนการสอนให้แก่ลูกของแต่ละครอบครัวจะแตกต่างกัน ครอบครัวส่วนหนึ่งยังเห็นว่า ครอบครัวควรสร้างวิธีการเรียนรู้ด้วยแนวทางที่หลากหลายบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดเพื่อเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ค้นพบไปยังเครือข่ายครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง โดยไม่ควรให้ความสำคัญในเรื่องการแข่งขันทางวิชาการซึ่งจะนำเด็กไปสู่การแข่งขันต่อไปมากนัก ขณะที่ครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง เห็นว่า เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานกับโรงเรียนเพื่อให้มีการเรียนร่วมของเด็กบ้านเรียนในบางรายวิชาที่มีความเฉพาะด้าน เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้ปกครองอาจไม่มีความพร้อม และส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวเข้าร่วมการแข่งขันทางทักษะวิชาการ หรือแจ้งการแข่งขันต่างๆ ถึงครอบครัวโดยตรง อย่างไรก็ตาม เป็นที่สังเกตว่า การจัดการเรียนการสอนให้แก่ลูกของแต่ละครอบครัวที่แตกต่างกันทำให้ผู้เรียนบางคนอาจเรียนครบ 8 กลุ่มสาระ แต่บางคนอาจเรียนไม่ครบ

4. การวัดและประเมินผลผู้เรียน การวัดและประเมินผลผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งยังมีการจัดการศึกษาในระบบมากมาย ขณะเดียวกัน

ก็เป็นเรื่องใหม่สำหรับครอบครัวที่จัดการศึกษาเช่นกัน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ ที่มองการศึกษาเป็นการเรียนรู้ทั้งชีวิต และเป็นการเรียนรู้ทุกสิ่งแบบผสมผสานกลมกลืน บูรณาการสรรพวิชากับวิถีชีวิตอย่างแท้จริง โดยไม่แยกวิชาการออกจากชีวิต และจัดการศึกษาโดยดูความถนัดความสนใจและความพร้อมในการเรียนรู้ของลูกเป็นสำคัญ ซึ่งจะมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบ

ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า เขตพื้นที่การศึกษาได้นิเทศติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในหลายรูปแบบ เช่น จัดทำเครื่องมือติดตามนิเทศแผนการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว โดยอิงกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์ออกนิเทศและประเมินผล โดยไปเยี่ยมบ้าน สังเกตและสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเด็ก ทั้งแบบที่เป็นทางการ เช่น มีตารางการนิเทศ การวัดและประเมินผล และการพบปะพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ

4.1 การตัดสินผลการเรียนตาม 8 กลุ่มสาระ เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 80.77 เห็นด้วยกับการที่ครอบครัวและเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกันกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด เนื่องจากเป็นหลักสูตรขั้นพื้นฐานที่เด็กจะต้องได้รับการพัฒนาทุกด้านทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา และสังคม อันเป็นมาตรฐานของเด็กไทยทั่วประเทศ ขณะที่ครอบครัวส่วนใหญ่

ร้อยละ 50.00 ไม่เห็นด้วย เพราะการเรียนการสอนของครอบครัว ไม่ได้จัดตามประเด็นที่หลักสูตรกำหนด แต่จัดตามความต้องการและความสามารถของผู้เรียน และมีการสอนแบบบูรณาการที่ไม่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มสาระได้ อย่างไรก็ตาม ยังมีครอบครัวร้อยละ 32.35 ที่เห็นด้วย เพราะเป็นมาตรฐานของเด็กไทย และเป็นกรอบในการจัดการศึกษาที่ไม่มุ่งไปในด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป (ตารางที่ 25)

สำหรับปัญหาในการดำเนินงานตัดสินผลการเรียนตาม 8 กลุ่มสภะนั้น เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 46.15 และ 41.18 เห็นว่าไม่มีปัญหาในการดำเนินงาน ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 42.31 เห็นว่า ยังมีปัญหาในด้านความไม่เข้าใจและการไม่ยอมรับเกณฑ์การประเมินของครอบครัวที่จัดการศึกษา การยึดหลักเกณฑ์ในการประเมินตามระเบียบแสดงผลการเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ปพ.1) ที่ต่างกัน เช่น เจ้าหน้าที่บางคนยึดหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับการประเมินนักเรียนในโรงเรียน บางคนยึดหลักเกณฑ์การประเมินผู้เรียนนอกระบบโรงเรียน เป็นต้น (ตารางที่ 26)

4.2 การตัดสินผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน เขตพื้นที่การศึกษาทุกแห่งและครอบครัวส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.94 เห็นด้วยที่ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ (ตารางที่ 27) เนื่องจากเป็นความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ทำให้เด็กสามารถดำรงชีพในสังคมไทยได้ และการประเมินผลต้องมีเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินการผ่าน

ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 53.85 (ตารางที่ 28) ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ส่วนร้อยละ 26.92 มีปัญหา เนื่องจากครอบครัวที่จัดการศึกษาไม่ประเมินผลผู้เรียนตามเกณฑ์ ส่วนครอบครัวร้อยละ 47.06 เห็นว่า ไม่มีปัญหาในการตัดสินผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน คิดเป็น เนื่องจากเป็นเกณฑ์ปกติที่เด็กทุกคนต้องมี และเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของเด็กไทย ทั้งยังเป็น การวัดคุณภาพผู้สอน และใช้ประเมินพ่อแม่ว่าสอนขาดสอนเกินในส่วนใด เพื่อนำไปแก้ไขให้เกิดการเรียนรู้ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ส่วนครอบครัวที่ไม่เห็นด้วยร้อยละ 44.12 เนื่องจากเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน มีความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากัน จึงควรประเมินพัฒนาการของเด็กมากกว่าโดยเทียบกับตัวเองตามระยะเวลาที่ผ่านมา

4.3 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 96.15 เห็นด้วยกับการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้เรียนต้องใช้ในการดำรงอยู่ในสังคมไทย และเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะเป็นไปตามเป้าหมายการจัดการศึกษา ขณะที่ครอบครัวร้อยละ 52.94 ไม่เห็นด้วย เพราะเด็กแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนกัน การใช้เกณฑ์ในการประเมินแบบเดียวอาจไม่เหมาะสม ซึ่งคุณลักษณะบางด้านเด็กอาจทำได้มากกว่าเกณฑ์ ขณะที่ในบางด้านอาจทำได้ตามเกณฑ์หรือน้อยกว่าเกณฑ์ แต่ครอบครัวร้อยละ 35.29 เห็นด้วยกับการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพราะเป็นตัวชี้วัดมาตรฐานและวิธีการเรียนการสอนของเด็กและพ่อแม่ (ตารางที่ 29) เขตพื้นที่การศึกษา

และครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 69.23 และ 44.12 เห็นว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (ตารางที่ 30)

4.4 การประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 80.77 เห็นด้วยกับการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ตารางที่ 31) เนื่องจากเป็นกิจกรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมและจำเป็นต้องมีเกณฑ์มาตรฐานในการประเมิน ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 19.23 ไม่เห็นด้วยเนื่องจากครอบครัวจัดการศึกษาแบบบูรณาการ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจึงสอดแทรกในการเรียนการสอนอยู่แล้ว ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 69.23 ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการประเมิน และเห็นว่าเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ครอบครัวส่วนใหญ่ร้อยละ 47.06 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 44.12 เห็นว่าไม่มีปัญหาอุปสรรคในการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนผู้เรียนต้องการให้มีการประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการสอบเหมือนเด็กในโรงเรียน เพื่อให้ทราบว่าเด็กบ้านเรียนไม่ได้ด้อยกว่าเด็กในโรงเรียน รวมทั้งให้มีการสัมภาษณ์ผู้เรียน สอบถามพ่อแม่ และเก็บข้อมูลจากกิจกรรมอีกด้วย (ตารางที่ 32)

สำหรับข้อมูลจากการประชุมสัมมนา พบว่า การประเมินผลผู้เรียนทำใน 2 รูปแบบ คือ 1) ครอบครัวเป็นผู้ประเมินผลผู้เรียนเอง และ 2) ครอบครัวส่งผลการประเมินให้เขตพื้นที่การศึกษาศึกษาและนำผลการประเมินนั้นมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ นอกจากนี้ยัง

ได้นำเสนอการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัว จำนวน 3 ครอบครัว โดย 2 ครอบครัวแรกนำเสนอโดยศึกษานิเทศก์ ของเขตพื้นที่การศึกษา ส่วนครอบครัวที่ 3 นำเสนอโดยครอบครัว ที่จัดการศึกษา ซึ่งแต่ละครอบครัวมีการดำเนินงานดังนี้

1. ครอบครัวธนธีรโชติ จัดการศึกษาบ้านเรียนในเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาโดยศึกษานิเทศก์ได้จัดให้มีการประเมินผู้เรียนตลอดเวลาด้วยวิธีการที่ไม่เคยใช้ข้อสอบวัดเด็ก เนื่องจากศึกษานิเทศก์ไม่เชื่อว่า ข้อสอบจะวัดความเป็นคนได้โดยเฉพาะข้อสอบที่กาถูกกาผิด แต่จะใช้วิธีการพิจารณาว่าเด็กได้เรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร และได้ค้นพบอะไรบ้าง ที่สำคัญจะมีการขอดูสมุดบันทึกการเรียนรู้ของเด็ก ตัวอย่างเช่น เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2550 ด.ช.สันติ ธนธีรโชติ ได้บันทึกว่า พ่อจะไปสอนพิเศษที่โรงเรียน โดยไปทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพเด็กที่โรงเรียน และได้บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1 กิจกรรม 5 ส. “ผมเห็นแล้วเวียนหัวมีแค่คำเดียวเท่านั้นสะสาง ขั้นตอนในการสะสางจะมีบางทีก็ฉีดยาฆ่าหญ้า เผาหญ้า ล้มต้นไม้เพื่อที่จะปลูกสวนดอกไม้ ผมคิดว่าต้องเปลี่ยนมุมมองใหม่เพราะเวลาเผา ฉีดยาฆ่าหญ้า แมลง สิ่งพวกนี้แหละจะทำให้นักเรียนจำแต่ไม่รู้ว่าจะมีผลเสียอย่างไร แล้วถ้ามีหญ้าขึ้นเขาก็ซื้อพวกนี้มาฉีดย่อยๆ” นี่คือความคิดของเด็ก ป.4

เหตุการณ์ที่ 2 การลงโทษ “ตอนบ่ายผมเห็นครูตีเด็กนักเรียน ผมคิดว่ามันเป็นสิ่งไม่ดีถึงเด็กจะผิดก็ไม่ควรตี นอกจากจะมีกฎแล้วยังทำให้เด็กจดจำ ผมจึงคิดกลับไปว่าที่คุณครูบอกเรา

ยังควบคุมเด็กไม่ได้ก็ต้องมีตีบ้าง แล้วทำไมผมนับได้ 50 กว่าคนที่ถูกตี”

เหตุการณ์ที่ 3 ความรู้ “ตอนใกล้จะกลับผมเห็นพี่ ม.ต้น ถูที่เก็บขยะ อีกคนถือไม้กวาด ผมเห็นข้างในขณะมีหลอดนีออน ผมจึงถามพี่ 2 คนนั้นว่า นั่นหลอดไฟโซ่ไหมครับพี่ ผมตกใจมาก เพราะมันยังแตกด้วย ผมยืนจ้องดูพี่ทั้ง 2 คนที่กำลังเทเศษหลอดไฟ ซึ่งเขาไม่ได้แสดงอาการใดๆ แล้วเดินกลับเข้าห้อง ผมรู้แล้วว่าเขาไม่รู้ว่ามีสารปรอทซึ่งเมื่อแตกแล้วจะมีไอสารปรอทที่มีพิษมาก ต้องให้เด็กกรุ่นน้องกว่าผมได้รู้”

เด็ก ป.4 ที่คิดและเขียนอย่างนี้ยอมรับได้ใหม่ว่า มีความรู้หรือต้องให้สอบ ต้องได้เกรด คุณภาพความเป็นคนที่สมบูรณ์ที่แท้จริงสามารถมองเห็นได้ วัดได้ แต่การวัดและประเมินผลคนด้วยเครื่องมือที่หยาบๆ นอกจากจะสร้างนิสัยที่จอมปลอมแล้วยังไม่ใช้เรื่องจริงอีกด้วย

การประเมินผลผู้เรียนใน 4 ด้าน คือ 1) มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดใน 8 กลุ่มสาระ 2) การฟัง พูด อ่าน เขียน ซึ่งเป็นทักษะการใช้ภาษา 3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และ 4) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เขตพื้นที่การศึกษาแต่ละแห่งอาจดำเนินการต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 มีการมอบหมายการดำเนินงานดังนี้ กลุ่มแผนดูแลการจดทะเบียนกลุ่มส่งเสริมดูแลการประชาสัมพันธ์และธุรการ ส่วนการวัดประเมินผลมีศึกษานิเทศก์ดูแล โดยแบ่งงานออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ดูแลการนิเทศติดตาม กลุ่มที่ 2 ดูแลการวัดประเมินผล กล่าวโดยสรุป

เขตพื้นที่การศึกษาที่ดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะมี 3 กลุ่มงานด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มแผน กลุ่มส่งเสริม และกลุ่มนิเทศติดตามผล โดยในปี 2550 ทีมประเมินผลของเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 ได้ประเมินการวัดและประเมินผลของครอบครัวชนิธีไรซ์ด้วยเทคนิคการประเมินแบบองค์รวม โดยใช้วิธีการพูดคุยและสำรวจผลงาน ร่องรอยหลักฐาน ทักษะทางสังคม การแสดงออก และวิสัยทัศน์ ของครอบครัวและเด็ก จากนั้นได้มีการสอบเด็กบ้างโดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (National Test : NT) ซึ่งเด็กดูมีความสุข และสามารถทำข้อสอบได้

การประเมินผลที่ผ่านมาไม่มีปัญหา แต่เมื่อมีการประกาศใช้คู่มือฉบับใหม่ ซึ่ง สพฐ.พยายามให้การจัดการศึกษามีคุณภาพมากขึ้น โดยต้องประเมินผลผู้เรียนเป็นระดับผลการเรียน (grade) ใน 8 กลุ่มสาระ และมีผลการประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์สื่อความ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย ทำให้ผู้ประเมินรู้สึกอึดอัดและยังไม่ค่อยลงตัว รวมทั้งต้องการหาเขตพื้นที่การศึกษาที่สามารถทำตามคู่มือใหม่ได้อย่างน่าเชื่อถือและมีความเป็นปรนัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลต่อไป อย่างไรก็ตาม การประเมินผลผู้เรียนควรมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับระบบโรงเรียน

2. ครอบครัวเนาธีรนนท์ เป็นครอบครัวที่จัดการศึกษาบ้านเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 ซึ่งจัดการศึกษาให้แก่ ด.ช. ธีรวิทย์ เนาวธีรนนท์ (น้องเบคอน) ทำให้เขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 ได้เริ่มเรียนรู้และรู้สึกตื่นเต้นที่ได้สัมผัสกับ

ครอบครัวนี้ จึงมีการประชุมร่วมกันว่าจะสนับสนุนครอบครัวอย่างไร และได้จัดเตรียมเอกสารให้ครอบครัวเป็นจำนวนมาก จนผู้ปกครองตกใจว่าทำไมการเรียนในระบบจึงมีเอกสารมากมาย เริ่มตั้งแต่หลักสูตรเพราะไม่ว่าใครจะเป็นผู้จัดการศึกษาก็จะต้องจัดตามหลักหลักสูตรกำหนด นอกจากนี้พ่อแม่ย่อมต้องการสิ่งที่ดีที่สุดให้แก่ลูกและผู้ปกครองแต่ละท่านต่างก็เป็นผู้รู้ทั้งหมด มีหน้าที่การงานดี สำเร็จการศึกษาที่ดี และมีความพร้อมที่จะจัดการศึกษาให้แก่ลูก ซึ่งศึกษานิเทศก์เองก็อยากให้ลูกได้รับการศึกษาที่ดี แต่ยังไม่กล้าจัดการศึกษาเองเพราะอาจจะขาดบางสิ่งที่จะนำพาตัวลูกให้ไปถึงเป้าหมาย

สภาพการประเมินผู้เรียนก่อนที่จะมีการประกาศใช้คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 ในปี 2550 ดช.ธีรวิทย์ ได้ผ่านการเรียนช่วงชั้นที่ 1 ไปได้อย่างดีมาก น่าชื่นชม ซึ่งได้เห็นข้อแตกต่างที่ชัดเจนอันหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ ไม่มีวิธีการประเมินผลที่ดีที่สุด วิธีการประเมินผลที่ดีที่สุดต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและต้องเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก จึงเป็นโจทย์ข้อแรกที่ต้องคิดร่วมกันก่อนว่า สิ่งที่จะประเมินเด็กคืออะไร และต้องมีกรอบในการประเมิน การนำเอาข้อสอบไปวัดเด็กเลยคงทำได้ยาก และการประเมินผลอาจจะไม่ได้ครอบคลุมทุกวิธีที่คิดไว้ทั้งหมด

การกำหนดกรอบในการประเมิน จะต้องวิเคราะห์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ใช้อยู่เดิม โดยวิเคราะห์เฉพาะมาตรฐานที่สำคัญ (ไม่ใช่ทุกตัว) ที่แสดงถึงความเป็นคนเก่ง

คนดีและมีความสุข และมาตรฐานใน 8 กลุ่มสาระ จากนั้นจึงพิจารณาแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนว่า มีการกำหนดเป้าหมายเมื่อจบช่วงชั้นที่ 1 หรือชั้น ป.3 ไว้อย่างไร จากการวิเคราะห์ทั้ง 2 ส่วนพบว่า มีประมาณ 8 - 9 เรื่อง จึงกำหนดวิธีการประเมิน ซึ่งใช้วิธีประเมินของชั้น ป. 1 และ ป. 2 รวมทั้งการประเมินด้วยข้อสอบพอจบช่วงชั้นที่ 1 จึงใช้การประเมินโดยการสัมภาษณ์และให้ปฏิบัติจริงในบางเรื่อง โดยที่มประเมินเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระทั้งหมด สัมภาษณ์ ดช.ธีรวีร์ ว่า มีการสอนอะไรบ้างและถามต่อกันไป ชวนคุยบ้าง ชวนทำบ้าง ปฏิบัติงานบ้างหลายๆ อย่าง ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ที่เด็กทำอยู่หรือสถานการณ์ที่สนใจ แต่จะอิงมาตรฐานแบบไม่ใหู้้ตัวว่ากำลังถามในสาระวิชานั้นๆ บางครั้งอาจจะให้อ่านหรือพูด หรือให้แสดง โดยพ่อแม่มาให้กำลังใจในขณะที่ประเมิน ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยเหลือและรับรู้การประเมินไปด้วยกัน จึงประเมินได้ทั้งในส่วนของความรู้ และความคิดว่าเด็กคิดอะไรในเรื่องที่รู้ และเด็กคิดอะไรเกี่ยวกับเรื่องนั้น และทำอะไรบ้างในแต่ละเรื่อง ซึ่งจะเชื่อมโยงต่อกันไป รวมทั้งทักษะที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

การประเมินด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งมีงานวิจัยสนับสนุนว่า ควรสัมภาษณ์เพื่อนบ้านของเด็ก และสังเกตการเล่นของเด็กกับเพื่อนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งหมด จากการประเมินในหลายๆ ลักษณะข้างต้น พบว่า ดช.ธีรวีร์ มีความสามารถหลายๆ อย่างที่สูงกว่าเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาพูดหรือด้านอื่นๆ ก็ค่อนข้างมีคุณภาพะสูงกว่าเด็กในวัยเดียวกัน ศึกษานิเทศก์ จึงได้เสนอแนะเพิ่มเติมในสิ่งที่เด็กมีความถนัด เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ในการจัดการศึกษา และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งเป็นอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้ยังได้เสนอ ให้มีการศึกษาวิจัยต่อเนื่องระยะยาวในความก้าวหน้าของเด็กบ้านเรียน ซึ่งอนาคตอาจจะเป็นผู้นำของประเทศได้หลายๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นนักคิดค้น ศิลปิน นักวิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงประเทศได้ เช่น การเป็นผู้นำประเทศโดยไม่ต้องซื้อเสียง การเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของประเทศ แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนจะไม่เกิดสิ่งนี้

ปัจจุบันโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังพยายามปรับหลักสูตรให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถมากขึ้นโดยไม่ต้องรอให้รู้ว่าลูกเก่งจุดใดซึ่งก็อาจจะสายเกินไปเสียแล้ว โดยการสร้างหลักสูตรช่วงชั้นที่ 1 ที่เป็นการเรียนวิชาพื้นฐานทั่วไป ช่วงชั้นที่ 2 มีการเพิ่มเติมในส่วนที่เด็กมีความถนัดและเจาะลึกไปในเรื่องที่มีความถนัด โดยชั้น ป.5 - ป.6 นักเรียนจะได้เรียนลึกในวิชาที่ชอบที่สุด นักเรียนกับผู้ปกครองได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดร่วมกัน โดยใช้ชื่อหลักสูตรว่า FUN FIND FOCUS FUN คือ การเรียนอย่างสนุกสนานในช่วงชั้นที่ 1 FIND คือ การค้นหาความถนัด ความสามารถของผู้เรียน และ FOCUS คือ การที่ผู้เรียนไม่ต้องเสียเวลาเรียนเรื่องอื่นที่ไม่ถนัด หากไม่ถนัดคณิตศาสตร์ไม่ต้องเรียนคณิตศาสตร์ แต่หากถนัดคณิตศาสตร์ไม่ต้องไปเรียนอย่างอื่นซึ่งเด็กสามารถเรียนวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระได้เพียงแค่อ่านผ่านส่วนวิชาที่เก่งสามารถเลือกเรียนเป็นการเฉพาะได้ ซึ่งจะเห็นว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้จัดการศึกษาที่ตรงกับความถนัดของ

เด็กนำหน้าไปก่อนแล้ว เด็กเก่งเรื่องใดก็สามารถเลือกเรียนลึกเข้าไปได้เหมาะสมกับความสามารถ ดังนั้นวิธีการวัดและประเมินผลจึงต้องสอดคล้องกัน โดยใช้การสัมภาษณ์ สังเกต คู่มือผลงาน และดูบันทึกพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก

เมื่อมีการประกาศใช้คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในปี 2550 เป็นที่สังเกตว่า บันทึกที่ ด.ช. สันติ ธนธีรโชติ (น้องฟาง) เขียน นับเป็นบันทึกที่ดีที่สร้างความรู้สึที่ดีในจิตใจ และทำให้อยากรู้จักเด็กคนหนึ่งที่อยู่เพียงชั้น ป.4 ซึ่งศึกษานิเทศก์บางท่านอาจเห็นว่ายังไม่ได้เป็นการวัดความรู้ความสามารถทางวิชาการ ในขณะที่กลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม ในหลักสูตร ก็ยังไม่ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เชิงวิชาการไว้ ซึ่งจะมีผลต่อการวัดและประเมินผลตามคู่มือฯ ที่กำหนดให้ประเมินผลเป็นเกรดในแต่ละรายวิชา และการบรรยายของวิทยากรส่วนกลางที่กล่าวว่า ครอบครัวมีอิสระในกระบวนการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล เพียงแต่การออกเอกสารที่แสดงผลการประเมินผล(ปพ.) จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อเป็นเอกสารที่ใช้ร่วมกันได้กับการศึกษาในระบบและเพื่อความเป็นเอกภาพ แต่ก็ยังมีความคลุมเครือว่า เป็นเรื่องของเอกสารที่ไม่เกี่ยวกับการประเมินผล แต่เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ก็ต้องมาจากการประเมินผล

นอกจากนี้ หลักสูตรปัจจุบันที่กำลังปรับปรุงได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระไว้มากกว่า 200 มาตรฐานที่เด็กจะต้องผ่าน และกำหนดมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพื่อให้

เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อีกกว่า 900 ตัว ซึ่งแม้แต่คอมพิวเตอร์ก็แทบจะบันทึกไม่ไหว ครูที่ประเมินเด็กก็จะกระพริบตาไม่ได้ จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก จากประสบการณ์ของศึกษานิเทศก์ที่สัมผัสโรงเรียนมากกว่า 30 กว่าปี เมื่อประกาศใช้คู่มือที่กำหนดแนวทางการวัดประเมินผลออกมา จึงเป็นไปได้ยากในการดำเนินงานแม้แต่ในระบบโรงเรียนเองก็ตามก็ยังไม่ทำได้

สำหรับผลการประเมินของ ดช.ธีรวิทย์ พบว่า ดช.ธีรวิทย์ สามารถทำข้อสอบมาตรฐาน (ที่ปัจจุบันเด็กทุกคนในชั้น ป.2 ป.5 ม.2 และ ม.5 จะต้องสอบ) ได้ดี และยังพบว่า การประเมินใน 3 ด้าน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอ่าน เขียน คิด วิเคราะห์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นไปตามที่ครอบครัวกำหนดไว้ได้อย่างชัดเจน ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งหลักสูตรแบ่งเป็นกิจกรรมสำหรับผู้เรียนและกิจกรรมแนะแนว จะเห็นได้ว่า กิจกรรมแนะแนวพ่อแม่เป็นผู้แนะแนวที่สำคัญที่สุด โดยพ่อแม่แนะนำให้ผู้เรียนค้นคว้าและให้ใช้เวลาในการเรียนรู้ แนะนำให้สนใจสิ่งต่างๆ ซึ่งพิจารณาได้จากบันทึกที่เห็นได้ชัดเจนว่ามีการแนะแนวกันทุกหน้าที่ทุกเวลา แต่กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งยังประเมินได้ยาก เช่น กิจกรรมชุมนุม/ชมรมที่ส่งเสริมความถนัดความสามารถของเด็ก ซึ่งสังเกตและประเมินผลได้จากการที่เด็กบ้านเรียนไปเรียนกับนักเรียนในชั้น ป.6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี ในวิชาคอมพิวเตอร์ ก็พาเทคโนโลยีดนตรี ซึ่งจะมีชมรมต่างๆ การวัดประเมินผลเด็กบ้านเรียนจึงไม่ได้ประเมินแบบหลวมๆ แต่เป็นการประเมินในภาพที่ใหญ่ขึ้น โดยประเมินตรงแบบเจาะลึกในประเด็นที่เด็กได้เรียนรู้มาแล้วไม่ใช้การ

ประเมินแบบกว้างโดยที่เด็กไม่ได้เรียน ซึ่งบางมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เด็กในโรงเรียนเองก็อาจจะไม่ได้เรียนแต่ครูก็ประเมินให้เด็กผ่านซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง จึงเป็นเรื่องน่ายินดีที่ผู้ปกครองได้มาถึงจุดนี้ได้ โดยได้ให้ชีวิตทั้งชีวิตแก่ลูกเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

3. ครอบครัวซิมสมบูรณ์ผล เดิมครอบครัวอยู่ในกรุงเทพฯ ต่อมาพ่อต้องกลับไปทำงานที่จังหวัดจันทบุรี ขณะนั้นลูกคนโตเรียนอยู่ชั้น ป.4 ภาคเรียนที่ 1 ลูกคนเล็กเรียนชั้น ป.2 ภาคเรียนที่ 1 จึงได้สำรวจโรงเรียนที่จะให้ลูกเข้าเรียนแต่อำเภอสอยดาวห่างไกลจากตัวเมืองมากประมาณ 70 กิโลเมตร ซึ่งลองให้ลูกไปเรียนในเมืองโดยตื่นตีห้าไปโรงเรียนจนกลับถึงบ้านหกโมงครึ่งได้ 4 วัน ลูกบอกว่าไม่ไปโรงเรียนได้ไหม จึงตกลงใจจัดบ้านเรียนให้แก่ลูก

ครอบครัวเริ่มขออนุญาตจัดการศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 1 ก่อน ซึ่งอยู่ในเขตเมืองแต่เขตพื้นที่ฯ ก็ยังไม่ค่อยทราบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเท่าใดนัก พ่อตีบ้านขึ้นอยู่กับเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี 2 จึงไปจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 และโชคดีที่พบเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจและให้ความช่วยเหลือดี โดยเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 2 ก็ยังไม่ทราบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเช่นกันแต่ขอคำندوق่อน และได้ให้ข้อมูลแก่ครอบครัวว่า รวมทั้งได้ติดต่อประสานงานกันมาจนกระทั่งได้รับการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2549 ซึ่งเมื่อจัดการศึกษาครบปีครอบครัวก็ต้องส่งผลการประเมินไปยังเขตพื้นที่การศึกษา

ในเดือนตุลาคม 2549 ศึกษาพิเศษก็ได้สอบถามมายัง

ครอบครัวว่า พร้อมทั้งจะประเมินผลผู้เรียนหรือไม่ ทั้งที่ยังจัดการศึกษาได้ไม่ครบปี และให้ครอบครัวส่งรายงานการประเมินผลผู้เรียนตามแผนการจัดการศึกษามาให้เขตพื้นที่การศึกษา ก่อน ครอบครัวก็ได้จัดส่ง รายงานการประเมินผลที่ไม่มีการให้คะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งได้ชี้แจงให้ที่ประชุมคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาได้รับทราบก่อนแล้วนั้น แต่ศึกษานิเทศก์ได้แจ้งว่ามีความจำเป็นต้องประเมินผลเป็นเกรด ใน 8 กลุ่มสาระ ซึ่งครอบครัวไม่เข้าใจว่าทำไมต้องทำและไม่อยากประเมินแบบนั้น โดยครอบครัวจะต้องทำการแยกออกมาเหมือนกับที่กล่าวว่าเป็นการทำแกงส้มที่รวมกันไปหมดแล้วแต่ต้องกลับมาแยกกระชายและส่วนประกอบอื่นๆ อีก ทั้งที่เวลาสอนลูกก็สอนโดยนำเอาทุกอย่างมารวมกัน ไม่ได้แยกกลุ่มสาระ แต่เมื่อศึกษานิเทศก์ได้แจ้งให้ครอบครัวส่งผลการประเมินอีกครั้งหนึ่งพร้อมทั้งแนะนำวิธีการประเมิน 8 กลุ่มสาระ โดยดูได้จากเว็บไซต์ของ สพฐ. แต่ก็ยังไม่เข้าใจ ประกอบกับได้รับคำแนะนำจากสมาคมบ้านเรียนไทยจึงได้เอกสารคู่มือการประเมินผลบ้านเรียนจากเว็บไซต์ ซึ่งเมื่อจัดทำรายงานการประเมินผลแล้วเสร็จศึกษานิเทศก์จะมาประเมินผลร่วมกับครอบครัวต่อไป ด้วยการเข้ามาพูดคุยกับเด็กเป็นระยะๆ แต่ไม่บ่อยมาก ซึ่งหากผ่านมาโรงเรียนบริเวณนี้ก็จะมีแวะมาคุยกับเด็กบ้านเรียน 2 คน

การประเมินผลตามคู่มือฯ ในตอนแรกครอบครัวไม่ทราบว่า จะทำการประเมินได้อย่างไรจึงแจ้งว่าไม่สามารถทำการประเมินได้ แต่ก็ได้รับแจ้งจากศึกษานิเทศก์ว่าต้องจัดทำเพื่อความสะดวกในการทำเอกสารสำหรับผู้เรียนบ้านเรียนที่มีลักษณะคล้ายสมุดพกเด็ก

และแบบ ปพ./ค ต่างๆ ซึ่งครอบครัวเห็นว่าทำไม่ได้จริงๆ เพราะยาก แต่หากต้องการเกรดครอบครัวยินดีจัดทำเกรดให้ได้แต่ก็ต้องมีหลักฐานประกอบการให้เกรดให้ศึกษานิเทศก์ดูด้วย ซึ่งหากเด็กได้คะแนน 0-49 ถือว่าสอบตก หากได้คะแนน 50 ได้เกรด 1 คะแนน 55 ได้เกรด 1.5 เป็นต้น โดยศึกษานิเทศก์แนะนำให้ออกข้อสอบให้ลูกสอบใน 8 กลุ่มสาระ ซึ่งครอบครัวไม่สามารถทำได้ แต่เพื่อไม่ให้เป็นการต้อติงกับศึกษานิเทศก์จึงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการประเมิน 8 กลุ่มสาระจากแบบฝึกหัดที่ให้ลูกทำในการเรียนปกติ และมีการตรวจให้คะแนนอยู่แล้ว เป็นการเก็บคะแนนจากแบบฝึกหัดและสะสมไว้ และให้นำหน้าห้คะแนนเต็ม 100 ตามที่ศึกษานิเทศก์แนะนำ แต่ต้องมีผลการสอบด้วย คล้ายกับเด็กในโรงเรียนที่มีการสอบเก็บคะแนนกลางภาค 1 ครั้ง และสอบปลายภาค ครอบครัวจึงจัดให้มีการสอบเป็นบทๆ และเก็บคะแนน บทละ 10 ข้อ และทำแบบฝึกหัดท้ายบท เพื่อเป็นหลักฐานเฉพาะวิชาหลักคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยกำหนดกฎเกณฑ์และคะแนนในการประเมินกลางภาคและปลายภาคเอง คะแนนระหว่างจุดประสงค์ตามที่ศึกษานิเทศก์ต้องการเอกสาร

สำหรับกลุ่มสาระศิลปะ การงานพื้นฐานอาชีพ สุขศึกษา และสังคม ครอบครัวใช้การประเมินพฤติกรรมซึ่งศึกษานิเทศก์จะมาประเมินด้วย เช่น กลุ่มสาระศิลปะจะใช้ผลงานการสร้างงานทัศนศิลป์ของลูก ซึ่งจะมีการเก็บคะแนนและให้เป็นคะแนนหมด โดยเห็นว่าผลงานทุกชิ้นของลูกสวยงามหมดเนื่องจากการวัดความสวย/ไม่สวยไม่สามารถวัดกันได้ ส่วนการงานพื้นฐานอาชีพมีการประเมินตาม

สภาพจริงโดยปรับเปลี่ยนมาตรฐานการเรียนรู้เป็นพฤติกรรมสำหรับวิชาสังคมศึกษา สุขศึกษามีการกำหนดเป็นแนวปฏิบัติและเก็บคะแนน จากนั้นจึงประเมินออกมาเป็นเกรดทั้ง 8 กลุ่มสาระ

การประเมินผลด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน เขตพื้นที่การศึกษาได้จัดส่งแบบฟอร์มให้ครอบครัวเพื่อประเมินตรวจสอบระดับการผ่าน โดยพิจารณาจากการที่เด็กอ่านได้ อ่านรู้เรื่อง และให้พ่อแม่สร้างหัวข้อให้ลูกวิเคราะห์ ส่วนการเขียนเป็นการพิจารณาตามวัยว่าควรเขียนได้เพียงใด คำผิด คำถูก คำยาก จากนั้นจึงวิเคราะห์ตามความเข้าใจและความรู้สึกของพ่อแม่ลงในแบบฟอร์มที่ศึกษานิเทศก์จัดให้

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเขียนรายงานว่าเด็กมีคุณลักษณะตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งจะประเมินเพียงแค่ผ่านกับไม่ผ่าน พ่อแม่จะต้องสร้างกิจกรรมให้ลูก ตอนนั้นลูกชอบเลี้ยงแฮมเตอร์มาก จึงตั้งชื่อกิจกรรมว่าสัตว์เลี้ยงหยรรษา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตใจเมตตา รู้จักรับผิดชอบต่อชีวิตสัตว์ การเลี้ยงดู การให้อาหาร โดยพิจารณาจากการดำเนินงาน

เมื่อประเมินผลครบทุกด้านเรียบร้อยแล้ว จึงส่งผลการประเมินเด็กที่เรียนช่วงชั้นที่ 1 ที่ให้เกรด 4 ทั้งหมดให้เขตพื้นที่การศึกษาหนึ่งเล่มเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549 และวันที่ 5 มกราคม 2550 คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หัวหน้าศึกษานิเทศก์ และศึกษานิเทศก์ 3 วิชา คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์

และภาษาไทย ได้มาตรวจสอบการประเมินผลตามเอกสารที่ครอบครัวได้จัดส่งไปให้ ซึ่งบ้านเรียนคิดว่า ลูกวัย 9 ขวบ สามารถทำทุกอย่างที่พ่อแม่สร้างมาได้ และศึกษานิเทศก์จะอย่างไรกับผลการประเมินของบ้านเรียน ศึกษานิเทศก์ได้ขอให้เด็กทำข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (National Test : NT) ใน 3 รายวิชา พร้อมกับตรวจให้เลย ผลสอบออกมาอยู่ในเกณฑ์ที่น่าชื่นชม โดยวิชาเลขคณิตได้ 29 เต็ม 30 วิชาวิทยาศาสตร์ได้ 29 เต็ม 30 แต่ภาษาไทยได้ 22 เต็ม 30 กรรมการจึงตกลงยอมรับผลการประเมินของครอบครัว จากนั้นจึงวัดผลด้านการปฏิบัติที่บ้านเรียนไม่ได้ให้เป็นคะแนน โดยขอคุณผลงานสิ่งที่เด็กทำด้าน กพอ. และพูดคุยซักถามเด็ก ในที่สุดคณะกรรมการมีความเห็นให้เด็กผ่านการประเมิน และวันที่ 30 มกราคม 2551 ก็ได้รับจดหมายแจ้งว่าลูกสาวคนเล็กได้ผ่านช่วงชั้นที่ 1 แล้ว

การประเมินผลลูกสาวคนโตในช่วงชั้นที่ 2 เขตพื้นที่การศึกษาได้โทรศัพท์แจ้งขอให้ส่งผลการประเมินเด็กด้วย จึงได้ดำเนินการเช่นเดียวกับลูกคนเล็กโดยส่งผลการประเมินไปเมื่อเดือนมีนาคม และศึกษานิเทศก์ได้มาประเมินในเดือนมิถุนายนโดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (National Test : NT) แต่มีวิชาภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งวิชาในช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งกรรมการประเมินผลช่วงชั้นที่ 2 จะเป็นกรรมการอีกกลุ่มหนึ่ง แต่ก็จะมีหัวหน้าศึกษานิเทศก์และผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาท่านเดิมมาประเมินเด็กที่บ้าน ซึ่งมาสัมภาษณ์พูดคุยกับเด็ก 2 - 3 ครั้ง และได้แจ้งให้ทราบว่าเด็กได้ผ่านการประเมินช่วงชั้นที่ 2 เรียบร้อยแล้ว

เมื่อผ่านการประเมินช่วงชั้นที่ 2 แล้ว เขตพื้นที่การศึกษาได้ขอแผนการจัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 3 ต่อไป ครอบครัวจึงจัดทำแผนการจัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 ของลูกสาวคนเล็กไปด้วยสำหรับหนังสือรับรองการจบการศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 ยังไม่ได้รับโดยได้รับแจ้งว่ายังไม่มีเจ้าหน้าที่ทะเบียนจึงยังออกเอกสารให้ไม่ได้ และยังมีไม่มีเอกสาร ปพ./ค

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวไม่ยากประเมินผลเป็นเกรด แต่เพื่อความสะดวกของบ้านเรียนและลูก หากวันหนึ่งลูกอยากไปโรงเรียนจะได้มีเอกสารที่สามารถนำไปติดต่อกับโรงเรียนได้ และเพื่อความสะดวกในการทำงานร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาจึงพบกันครึ่งทาง โดยครอบครัวจัดทำเอกสารรายละเอียดการให้เกรด และศึกษานิเทศก์มาประเมินอีกครั้งหนึ่งว่ามีผลตรงกันหรือไม่ หากไม่ตรงกันก็จะได้มีการปรับกันต่อไป

กล่าวโดยสรุป การกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลตามที่ สพฐ. กำหนด ยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการเรียนรู้ของครอบครัว (ที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม) โดยการจัดการศึกษาที่ผ่านมาเป็นการมองคนแบบแยกส่วนแล้วทำทีละส่วนๆ เมื่อประเมินผล ก็ทำแบบแยกส่วนเป็นรายวิชา โดยกำหนดให้ประเมินผลการเรียนเป็น 8 กลุ่มสาระ ว่ามีผลอยู่ในเกรดใด และมีผลการเรียนในการอ่าน คิดวิเคราะห์ สื่อความ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการวัดผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วยว่าอยู่ในระดับใด แต่การจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นการนำเอาชีวิต

เป็นหลัก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูก จึงเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกับการเผชิญปัญหาแล้วมีข้อสรุปในขณะนั้น ซึ่งบ้านเรียนเห็นว่าเป็นการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงมีปัญหาในการวัดประเมินผลและทำได้ยาก ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ประเมินมีความรู้สึกอึดอัดและยังไม่ค่อยลงตัวในวิธีการประเมินที่กำหนดให้ดำเนินการ รวมทั้งต้องการให้มีเขตพื้นที่การศึกษาต้นแบบที่สามารถทำตามคู่มือฯ ใหม่ได้อย่างน่าเชื่อถือ และมีความเป็นปรนัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลต่อไป

5. การเข้าร่วมศึกษาในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนบ้านเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมศึกษาในโรงเรียน ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 65.38 ยังไม่มีเด็กบ้านเรียนเข้าร่วมเรียนในโรงเรียน ส่วนครอบครัวร้อยละ 64.71 และผู้เรียนร้อยละ 36.36 มีเด็กเข้าร่วมเรียนในโรงเรียน (ตารางที่ 33) โดยครอบครัวและผู้เรียนร้อยละ 29.41 และ 45.45 เห็นว่าผู้เรียนจากบ้านเรียนไม่มีปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมเรียน/กลับเข้าเรียนในโรงเรียน (ตารางที่ 34) ส่วนครอบครัวที่มีปัญหาอุปสรรค เช่น ต้องเริ่มและหยุดเรียนตามตารางสอน การสอนโดยไม่คำนึงถึงความพร้อมและความต้องการของเด็ก การเรียนบางเรื่องดีกว่าเพื่อนแต่บางอย่างก็ไม่ทันเพื่อน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 68.18 ยังไม่มีบัตรประจำตัวผู้เรียน ขณะที่ผู้เรียนเพียงร้อยละ 22.73 ที่มีบัตรประจำตัว ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 61.54 เห็นว่า ผู้เรียนมีบัตรประจำตัวแล้ว (ตารางที่ 35)

6. การสำเร็จการศึกษา

ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 76.47 และ 77.27 ยังไม่ระบุว่า มีหรือไม่มีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับหลักฐานการศึกษาของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา อาจเป็นเพราะครอบครัวที่จัดการศึกษาบ้านเรียนและผู้เรียนส่วนใหญ่ยังไม่สำเร็จการศึกษาจึงยังไม่สามารถตอบได้ ส่วนครอบครัวและผู้เรียนร้อยละ 23.53 และ 22.73 เห็นว่า ยังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับหลักฐานการศึกษาของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา ในกรณีที่เด็กบ้านเรียนสำเร็จการศึกษาและมีงานทำแล้วพบว่า เด็กยังไม่เคยมีปัญหาเรื่องหลักฐานการศึกษาในการสมัครงาน (ตารางที่ 36)

7. การพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
เขตพื้นที่การศึกษาร้อยละ 57.69 เห็นว่า มีการพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น โดยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมประชุมสัมมนากับหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานในสังกัด สพฐ. และหน่วยงานภายนอก และการประชุมพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับครอบครัวที่จัดการศึกษา เป็นต้น ขณะที่ร้อยละ 42.31 เห็นว่า ยังไม่มีการพัฒนาบุคลากร (ตารางที่ 37)

นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวร้อยละ 57.69 และ 70.58 เห็นว่า เขตพื้นที่การศึกษามีความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น โดยเขตพื้นที่การศึกษาวัดจากพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีความรู้ความสามารถในการชี้แจงให้ความรู้ คำแนะนำ และทำความเข้าใจกับครอบครัวที่จัดการศึกษา ส่วนครอบครัววัดจากความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อกระบวนการ

จัดการเรียนการสอนของครอบครัว และเขตพื้นที่การศึกษามีทิศทางในการปฏิบัติต่อครอบครัวดีขึ้น เมื่อครอบครัวมีข้อสงสัย โดยเฉพาะจากกฎหมาย ระเบียบต่างๆ เมื่อสอบถามไปก็ได้รับคำตอบและช่วยแก้ปัญหาให้ได้ (ตารางที่ 38)

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เขตพื้นที่การศึกษา ได้รับประโยชน์ในหลายด้าน ได้แก่

ตัวอย่างการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาเด็กตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐ และการจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังช่วยส่งเสริมให้เด็กบางประเภท เช่น เด็กพิการ เด็กบกพร่องทางสติปัญญา ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง

ครอบครัว ได้รับสิ่งต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น ชีวิตครอบครัว พ่อแม่ลูกที่มีความสุข มั่นคงและอบอุ่น (ซึ่งส่งผลไปยังสังคมและประเทศชาติ) มีความเข้าใจและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ ได้ค้นพบศักยภาพของลูกซึ่งนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน รู้จักการแก้ปัญหา ได้ใช้ปัญญา ทั้งการค้นคว้าด้วยตนเอง การปรึกษาหารือกับผู้รู้ และการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทำให้โลกกว้างขึ้น ได้รู้จักทั้งคนดีและคนไม่ดี มีเพื่อนที่เข้าใจตัวเราเพิ่มขึ้น

ผู้เรียน สิ่งที่ได้รับจากบ้านเรียนมีหลายอย่าง เช่น ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว เนื่องจากมีคุณพ่อ คุณแม่ดูแลอย่างใกล้ชิด มีเวลามากขึ้นในการเรียนรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ ได้พัฒนาความคิด ได้สัมผัสโลกนอกรั้วโรงเรียน ทั้งนี้เด็กๆ เห็นว่าบ้านเรียนควรจัด

การเรียนรู้ให้ลูก โดยสอนให้สนุก จัดตามความสนใจของเด็ก ให้เด็ก
ได้ค้นคว้า แสวงหาความรู้เพิ่มเติม

9. การเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปหรือสังคม

เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวยุ และผู้เรียนส่วนใหญ่
ร้อยละ 61.54 67.65 และ 50.00 ตามลำดับ เห็นว่า ปัจจุบันการ
จัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น โดยเขต
พื้นที่การศึกษาวัดจากจำนวนครอบครัวที่มาปรึกษา จดทะเบียน
และได้รับอนุญาตจัดการศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนครอบครัววัด
จากจำนวนที่เพิ่มขึ้นของครอบครัวที่สนใจและต้องการจัดการศึกษา
สื่อต่างๆ ที่สะท้อนมุมมองให้สังคมรับรู้และเข้าใจ ทำให้ปัจจุบันเมื่อ
กล่าวถึงบ้านเรียนไม่ต้องอธิบายมากเหมือนแต่ก่อน สำหรับผู้เรียน
วัดจากการที่มีคนมาถามว่าเรียนอยู่โรงเรียนอะไร เมื่อตอบว่า เรียน
บ้านเรียนก็จะเป็นที่รู้จัก ต่างจากอดีตที่จะถามกลับว่า มีตัวหรือ
โกหกหรือเปล่า

อย่างไรก็ตาม เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวยุและผู้เรียน
จำนวนหนึ่งคิดเป็นร้อยละ 38.46 26.47 และ 31.82 ยังเห็นว่าการ
จัดการศึกษาโดยครอบครัวยังไม่เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยครอบครัว
วัดจาก จำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษายังมีไม่มากนัก มีผู้ที่ต้องการ
ข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นจำนวนมาก และยังมี
ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาในการขออนุญาตจัดการ
ศึกษา (ตารางที่ 39)

ปัญหาอุปสรรค

1. ภาคสังคมยังไม่เข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสังคมได้รับรู้เท่าที่ควร

2. เขตพื้นที่การศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทำให้มีปัญหาในการประสานงานร่วมกับผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียน โดยเฉพาะปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว การจัดทำแผนการจัดการศึกษา และการวัดประเมินผล (ส่งผลให้ไม่ได้ให้คำแนะนำแก่ครอบครัว ไม่ได้เข้ามาร่วมจัดทำแผนการจัดการศึกษา ทำให้แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวขาดความยืดหยุ่น และกรอบในการจัดทำแผนการจัดการศึกษายังไม่ชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อการวัดประเมินตั้งแต่ทัศนคติ การประเมิน การประเมินที่อิงหลักสูตร 8 กลุ่มสาระ ความเข้าใจในปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว) นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่รับผิดชอบบ่อยทำให้งานขาดความต่อเนื่อง

3. ระบบงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในระดับเขตพื้นที่การศึกษาต้องประสานการทำงานร่วมกับหลายกลุ่มงานจึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่มาขอจดทะเบียน นอกจากนี้เขตพื้นที่ศึกษาบางแห่งยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการรับจดทะเบียนการจัดการศึกษา โดยครอบครัวระดับปฐมวัย และการกำหนดระยะเวลายื่นขอจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

4. การวัดและประเมินผล ผู้ประเมินต้องศึกษาแผนการจัดการศึกษาก่อนประเมินผู้เรียน เพื่อให้การประเมินสอดคล้องกับแผน

การจัดการศึกษาไม่ควรนำกรอบการประเมินสำหรับการศึกษาในโรงเรียนมาใช้ประเมินผู้เรียนซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายตามความคาดหวังของแต่ละครอบครัว ยังใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียนและเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งแทบจะไม่ดูหลักฐานที่ให้ครอบครัวจัดเตรียมจำนวนมากเลย ยังมีการประเมินผู้เรียนล่าช้ารวมทั้งขาดการติดตามอย่างเป็นระยะและต่อเนื่อง ผู้ประเมินกับผู้รับการประเมินยังขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน และยิ่งขาดความยืดหยุ่น รวมทั้งยังขาดการให้เด็กมีส่วนร่วม นอกจากนี้ครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดและประเมินผล จึงไม่ทราบว่าจะประเมินอย่างไรและขาดความมั่นใจในการประเมิน

ข้อเสนอแนะ

จากการประชุมระดมความคิด พบว่า หากจะดำเนินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ประสบผลสำเร็จและพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป ทั้งฝ่ายรัฐและครอบครัวจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในลักษณะกัลยาณมิตร และเข้าใจข้อจำกัดของแต่ละฝ่าย ซึ่งได้เสนอการดำเนินงานในการแก้ไขจุดอ่อนร่วมกัน ดังนี้

1. ควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว ในการขอจดทะเบียน การจัดทำแผนการเรียนรู้ การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

2. รัฐควรสนับสนุนงบประมาณเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุกในรูปแบบที่หลากหลาย พร้อมทั้งเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ของการจัดการศึกษาบ้านเรียน เพื่อเชิญชวนให้มีการจดทะเบียนครอบครัวที่จัดการศึกษา

3. เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดระบบงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในลักษณะแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) พร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบในการดำเนินงานของกลุ่มงานให้ชัดเจน

4. ควรให้โรงเรียนในสังกัดของ สพฐ. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ โดยการประสานของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้โอกาสแก่ครอบครัวได้เลือกเรียนได้

5. ควรให้องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนสามารถรับผิดชอบ และมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

6. ควรให้เขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีผู้ชี้แนะการเขียนแผนการจัดการศึกษาแก่ครอบครัวโดยเฉพาะใน 8 กลุ่มสาระที่ผู้ปกครองยังขาดอยู่ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองจัดทำแผนการจัดการศึกษา และรวบรวมแผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หลักสูตรของโรงเรียนที่เป็นแกนนำ/ต้นแบบต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวได้เลือกใช้หรือปรับปรุงให้เหมาะกับครอบครัว

7. เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานกับโรงเรียนในการ

เปิดโอกาสให้เด็กจากบ้านเรียนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ เช่น ห้องสมุด ห้องทดลอง สถานที่ออกกำลังกาย และจัดให้มีการเรียนร่วมในบางรายวิชาที่มีความเฉพาะด้านซึ่งผู้ปกครองอาจไม่มีความพร้อม รวมทั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่จัดให้มีขึ้น เช่น การทดสอบระดับชาติ การแข่งขันทางทักษะวิชาการ เป็นต้น โดยแจ้งกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนแก่ครอบครัวโดยตรง อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมกิจกรรมควรขึ้นอยู่กับผู้เรียน

8. ภาครัฐควรปรับปรุงแนวปฏิบัติในการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยให้ เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวร่วมมือกันพัฒนาแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินตามแผนการจัดการศึกษาที่สะท้อนตัวเด็กได้ชัดเจนมากกว่าการประเมินตามกลุ่มสาระ และเน้นการประเมินเพื่อพัฒนามากกว่าการประเมินเพื่อตัดสินได้หรือตก

9. ควรจัดให้มีองค์กร/หน่วยงานเฉพาะที่มีความรู้และความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นผู้ประเมินภายนอกในการประเมินครอบครัว หรืออาจให้โรงเรียนที่มีรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับครอบครัว ทำหน้าที่ประเมินร่วมกับครอบครัว

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การติดตามประเมินผลการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว มีวัตถุประสงค์ เพื่อติดตามประเมินสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย ผลจากการติดตามประเมินผลพอสรุปได้ดังนี้

สภาพทั่วไป

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะก้าวไปอย่างช้าๆ แต่ก็มั่นคง ปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการคลี่คลายไปมาก โดยมีต้นแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเกิดขึ้นมาก และบางครอบครัวก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ปัจจุบันมีครอบครัวที่กำลังจัดการศึกษา 97 ครอบครัว มีเด็กจำนวน 123 คน เป็นหญิง 54 คน ชาย 69 คน กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 1 มากที่สุด 65 คน รองลงมา ได้แก่ ช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 34 คน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากปี 2549 ที่มีเพียง 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ใน 23 เขต

พื้นที่การศึกษา เพิ่มขึ้นเป็น 105 ครอบครัว ผู้เรียน 123 คน ใน 38 เขตพื้นที่การศึกษาในปี 2551 นอกจากนี้ยังมีครอบครัวจำนวนหนึ่ง ที่ได้นำบุตรไปจดทะเบียนไว้กับโรงเรียนที่มีปรัชญาการศึกษาตรงกัน แล้วขอจัดการเรียนการสอนเองอีกด้วย

สภาพการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน ด้านต่าง ๆ

1. การขออนุญาตจัดการศึกษา ครอบครัวที่ประสงค์ จะจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนเองจะต้องขออนุญาตจัดการ ศึกษากับเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่ ซึ่งปัจจุบัน ครอบครัวที่ขออนุญาตจัดการศึกษามีขั้นตอนดำเนินการทั้งที่อยู่ใน ระดับการปรึกษาหารือก่อนการขออนุญาต อยู่ระหว่างการขออนุญาต และได้รับการอนุญาตให้จัดการศึกษาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ ครอบครัวส่วนใหญ่เคยยื่นขออนุญาตจัดการศึกษา และได้รับอนุมัติ ให้จัดการศึกษาแล้ว โดยมีครอบครัวร้อยละ 8.82 ที่ยังไม่ได้รับ อนุญาตให้จัดการศึกษา และครอบครัวร้อยละ 47.06 ยังมีปัญหา อุปสรรคในการขออนุญาตจัดการศึกษา

2. การจัดทำแผนการจัดการศึกษา เพื่อใช้ประกอบการ ขออนุญาตจัดการศึกษา มีการดำเนินงาน 2 ลักษณะคือ ครอบครัว เป็นผู้จัดทำแผนแต่เพียงฝ่ายเดียว และครอบครัวมีผู้แนะนำในการ จัดทำแผนหรือจัดทำร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษา/ศึกษานิเทศก์ ซึ่ง ส่วนใหญ่ครอบครัวเป็นผู้จัดทำแผนการจัดการศึกษาเองทั้งหมด โดยจะยึดหลักปรัชญาทางศาสนาที่แต่ละครอบครัวนับถือ และความ ต้องการในการพัฒนาบุตรหลานให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อย่างไร

ก็ตาม ครอบครัวส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้และยังขาดประสบการณ์ในการเขียนแผนการจัดการศึกษา รวมทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน บางครอบครัวต้องการให้มีความยืดหยุ่นในการจัดทำแผน โดยสามารถนำเอาวิถีชีวิต หลักศาสนา หรือความต้องการของครอบครัวมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนที่มีลักษณะเป็นภาพรวมมากกว่า 8 กลุ่มสาระ

3. การจัดการเรียนการสอนของครอบครัว นอกจากปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัวส่วนใหญ่ที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบแล้ว ครอบครัวยังจัดการศึกษาตามความถนัด ความสนใจและความพร้อมในการเรียนรู้ของลูกเป็นหลักอีกด้วย การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวแต่ละบ้านจึงมีภาพการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของพ่อแม่ ความสนใจ/ความต้องการของเด็ก ความคาดหวังของผู้ปกครอง ทักษะคติ ความเชื่อของแต่ละบุคคล และศักยภาพของลูกแต่ละคนที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวยังทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงและเรียนรู้ได้ดี เพราะพ่อแม่ย่อมรักลูกปรารถนาให้ลูกดีและเก่ง จึงทุ่มเทการสอนอย่างเต็มที่ตามความต้องการของเด็ก ได้เรียนอย่างมีความสุข และจัดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ส่วนผู้เรียนได้รับการศึกษาจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้รับคำแนะนำตลอดเวลา ได้เรียนในสิ่งที่ชอบ สนใจและเรียนรู้ด้วยความเข้าใจ ได้ฝึกปฏิบัติจริงตามความถนัด ไม่ถูกบังคับ อย่างไรก็ตาม เขตพื้นที่การศึกษาส่วนหนึ่งเห็นว่า การจัดการศึกษาของครอบครัวยังไม่ดี เนื่องจากเด็กเรียน

ไม่ครบ 8 กลุ่มสาระตามที่หลักสูตรกำหนด และเด็กบางคนอาจด้อย
ในด้านการเข้าร่วมสังคม

เมื่อเปรียบเทียบกับ การเรียนการสอนในโรงเรียน เขตพื้นที่
การศึกษา (42.31%) เห็นว่า การเรียนรู้ของเด็กบ้านเรียนไม่ได้ดีไป
กว่าการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยวัดจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
มาตรฐานในแต่ละช่วงชั้น พฤติกรรมการแสดงออกของเด็ก ขณะที่
เขตพื้นที่การศึกษา (26.92%) ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่
เห็นว่า การเรียนรู้ของบ้านเรียนดีกว่าในโรงเรียน โดยวัดจาก
การเรียนอย่างมีความสุข การสอนอย่างใกล้ชิด การเรียนตามความ
สนใจและความต้องการ สามารถแสดงออกได้ตามความรู้สึกนึกคิด
ของตนเอง ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการศึกษานอกสถานที่
ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนานในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
กับการเรียนรู้ที่ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลา และยังเห็นว่ามีความรู้พ่วง
กับเพื่อนเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนที่เรียนในโรงเรียนระดับเดียวกัน

การจัดกิจกรรมของครอบครัว กิจกรรมที่จัดไม่ได้กตตันเด็ก
เพราะพ่อแม่และเด็กมีอิสระในการเรียนการสอน ได้เรียนตามความ
ต้องการ ความถนัด ความสนใจ ไม่ถูกจำกัดด้วยเวลาและสถานที่
กิจกรรมที่จัดจึงเป็นที่สนใจของเด็ก และเด็กได้มีส่วนร่วมคิดกิจกรรม
นอกจากนี้ครอบครัวส่วนใหญ่ยังไม่เคยลงโทษผู้เรียน

ระเบียนวินัยและทักษะทางสังคมของผู้เรียน เขตพื้นที่
การศึกษา ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่ต่างเห็นตรงกันว่า เด็ก
บ้านเรียนไม่ได้ขาดระเบียบวินัยและทักษะทางสังคม เพราะพ่อแม่
ยอมให้สิ่งที่ดีแก่ลูก มีการรวมกลุ่มครอบครัวที่จัดการศึกษา มีการ

ปลูกฝังการเข้าสังคมให้กับลูก ขณะที่ผู้เรียนก็เข้ากับเพื่อนๆ ที่โรงเรียนได้ และเห็นว่า ไม่จำเป็นต้องมีเพื่อนที่อยู่ในวัยและโรงเรียนเดียวกันเท่านั้น เพื่อนมีอยู่ทุกที่ในโลก ซึ่งสามารถติดต่อผ่านทาง e-mail ได้ ทั้งนี้การมีเพื่อนต่างวัยกลับเป็นข้อดีที่ได้เรียนรู้จากเพื่อนที่อายุมากกว่า ทั้งความคิด ความรู้สึก วิสัยทัศน์ การทำงาน ประสบการณ์

การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา (61.54%) ได้ส่งเสริมให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียน เช่น การเข้าค่ายลูกเสือ เนตรนารี หรือกีฬาของโรงเรียน การใช้ห้องสมุดของโรงเรียน ขณะที่ผู้เรียน (22.73%) ได้เข้าร่วมกิจกรรมการทดสอบระดับชาติที่เขตพื้นที่การศึกษาจัดให้

ฐานะของครอบครัว เขตพื้นที่การศึกษา (65.38%) เห็นว่าครอบครัวที่จัดการศึกษาจำเป็นต้องมีฐานะดี เพราะต้องลงทุนเพื่อการศึกษาสำหรับลูก และต้องทุ่มเทเวลาอย่างมากเพื่อจัดการศึกษาที่ดีให้ลูก ขณะที่ครอบครัวและผู้เรียนส่วนใหญ่ (79.41% และ 72.72%) เห็นว่า ไม่จำเป็นต้องมีฐานะดี เนื่องจากการจัดการศึกษาให้ดีขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่นความตั้งใจ ความรัก ความเข้าใจลูกของครอบครัว ตลอดจนวิถีคิด และการใฝ่หาความรู้ของพ่อแม่ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ของลูก ขณะที่ครอบครัว (17.65%) เห็นว่า จำเป็นที่ครอบครัวต้องมีฐานะดี เพราะเศรษฐกิจอาจบั่นทอนเวลาและกำลังใจในการจัดการศึกษา รวมทั้งการให้ลูกได้รับประสบการณ์ตรง

นอกจากนี้ ครอบครัวส่วนหนึ่งยังเห็นว่า ครอบครัวควรสร้างวิธีการเรียนรู้ด้วยแนวทางที่หลากหลายบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง

ให้มากที่สุดเพื่อเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา และจัดให้มีการเผยแพร่วิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ค้นพบไปยังเครือข่ายครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง โดยไม่ควรให้ความสำคัญกับการแข่งขันทางวิชาการซึ่งจะนำไปสู่การแข่งขันต่อไปมากนัก ขณะที่ครอบครัวอีกส่วนหนึ่ง เห็นว่า เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานกับโรงเรียนเพื่อให้มีการเรียนร่วมของเด็กบ้านเรียนในวิชาที่มีความเฉพาะด้าน ซึ่งผู้ปกครองอาจไม่มีความพร้อม และส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวเข้าร่วมการแข่งขันทางทักษะวิชาการโดยแจ้งการแข่งขันต่างๆ ถึงครอบครัวโดยตรง ขณะเดียวกันเป็นที่สังเกตว่าการเรียนการสอนของครอบครัวที่แตกต่างกันทำให้ผู้เรียนบางคนอาจเรียนไม่ครบ 8 กลุ่มสาระ

4. การวัดและประเมินผลผู้เรียน ครอบครัวมีการดำเนินงานในการวัดและประเมินผลใน 2 ลักษณะ คือ 1) ครอบครัวเป็นผู้ประเมินผลผู้เรียนเอง และ 2) ครอบครัวส่งผลการประเมินให้เขตพื้นที่การศึกษาศึกษาและนำผลการประเมินนั้นมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้

ในการวัดและประเมินผลผู้เรียน เขตพื้นที่การศึกษาได้มีทิศติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในหลายรูปแบบ จัดทำเครื่องมือติดตามนิเทศแผนการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัว โดยอิง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์ออกนิเทศและประเมินผล โดยการเยี่ยมบ้าน สังเกตและสัมภาษณ์ผู้ปกครองและเด็ก

เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ขึ้นไป เห็นด้วยกับ

การวัดและประเมินผลใน 8 กลุ่มสาระ การอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามคู่มือฉบับใหม่ เนื่องจากเป็นมาตรฐานของเด็กไทยตามหลักสูตร เป็นความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต ในสังคมไทย และทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเป้าหมายการจัดการศึกษา รวมทั้งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม ส่วนครอบครัวมีทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการประเมินผล ทั้ง 4 ด้านดังกล่าว ซึ่งไม่เห็นด้วยมากกว่า เนื่องจากเด็กแต่ละคน แตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะตัว มีความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากัน การใช้เกณฑ์ประเมินแบบเดียวอาจไม่เหมาะสม ส่วนครอบครัวที่เห็นด้วย เพราะเป็นตัวชี้วัดมาตรฐานและวิธีการเรียนการสอนของพ่อแม่และเด็ก รวมทั้งเป็นกรอบแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับพ่อแม่ (ตารางที่ 40)

อย่างไรก็ตาม เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการวัดประเมินผล แต่เขตพื้นที่การศึกษาบางส่วน (42.31%) ยังมีปัญหาอุปสรรคในการวัดและประเมินใน 8 กลุ่มสาระ เกี่ยวกับความไม่เข้าใจและการไม่ยอมรับเกณฑ์การประเมินผลตามที่กำหนด มีการยึดหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งเขตพื้นที่และครอบครัวต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (ตารางที่ 41)

นอกจากนี้ในการนำเสนอการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาของครอบครัว ในการประชุมระดมความคิด จำนวน 3 ครอบครัว พบว่า ครอบครัวแรก เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 ที่ผ่านมา

มีการประเมินผลผู้เรียนตลอดเวลาด้วยเทคนิคการประเมินแบบองค์รวม โดยใช้วิธีการพูดคุยและสำรวจผลงาน ร่องรอยหลักฐานทักษะทางสังคม การแสดงออก และนิสัยทัศนคติของครอบครัวและเด็ก จากนั้นได้มีการสอบเด็กบ้างโดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (National Test : NT) ซึ่งเด็กดูมีความสุขและสามารถทำข้อสอบได้ แต่เมื่อมีการประกาศใช้คู่มือฉบับใหม่ โดยต้องประเมินผลผู้เรียนเป็นกรณีใน 8 กลุ่มสาระ และประเมินการอ่านคิดวิเคราะห์ และการเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทำให้ผู้ประเมินอึดอัดและยังดำเนินการได้ไม่ดี รวมทั้งต้องการให้มีเขตพื้นที่การศึกษาต้นแบบที่ทำตามคู่มือใหม่ได้อย่างน่าเชื่อถือ และมีความเป็นปรนัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลต่อไป

ครอบครัวที่ 2 เขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีเขต 1 ได้ประเมินผู้เรียนที่ผ่านมาพบว่า เด็กบ้านเรียนได้ผ่านการเรียนช่วงชั้นที่ 1 ไปได้ดีมาก น่าชื่นชม ส่วนวิธีการประเมินผลที่ดีที่สุดต้องใช้วิธีการที่หลากหลายและต้องเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก จึงต้องคิดร่วมกันก่อนว่า สิ่งที่จะประเมินเด็กคืออะไร และต้องมีกรอบในการประเมิน การนำเอาข้อสอบไปวัดเด็กเลยคงทำได้ยาก เมื่อกำหนดกรอบการประเมินได้แล้ว จึงกำหนดวิธีการประเมินซึ่งการประเมินผลอาจจะไม่ได้ครอบคลุมทุกวิธีที่คิดไว้ทั้งหมด

เมื่อจบช่วงชั้นที่ 1 ทีมประเมิน (หัวหน้ากลุ่มสาระทั้งหมด) ได้ใช้การสัมภาษณ์และให้ปฏิบัติจริงในบางเรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่สอน และถามต่อกันไป ชวนคุยชวนทำบ้าง ปฏิบัติงานบ้าง ในสถานการณ์ที่เด็กทำอยู่หรือสนใจ แต่จะอิงมาตรฐานโดยไม่ให้รู้ตัว

บางครั้งอาจให้อ่าน พูด หรือแสดง โดยมีพ่อแม่มาให้กำลังใจใน ขณะที่ประเมินซึ่งเป็นการช่วยดูแลและรับรู้การประเมินไปด้วยกัน จึงเป็นการประเมินทั้งความรู้และความคิดรวมทั้งทักษะในการ ดำเนินชีวิตว่า เด็กคิดอะไรในเรื่องที่รู้ และคิดอะไรเกี่ยวกับเรื่องนั้น รวมทั้งมีการทำอะไรบ้างในแต่ละเรื่อง ซึ่งจะเชื่อมโยงต่อกันไป

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษาที่ตรงกับ ความถนัดของเด็กซึ่งนำหน้าการศึกษาในโรงเรียนไปก่อนแล้ว โดยเด็กเก่งเรื่องใดก็สามารถเลือกเรียนลึกในสิ่งที่เหมาะสมกับ ความสามารถได้ วิธีการวัดและประเมินผลจึงต้องใช้หลายวิธีและ สอดคล้องกัน เช่น การสัมภาษณ์ สังเกต พิจารณาผลงานและบันทึก พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งพบว่าเด็กบ้านเรียนมีความ สามารถหลายอย่างที่สูงกว่าเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกันทั้งการใช้ภาษา พูดหรือด้านอื่นๆ

นอกจากนี้ยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า การให้ครอบครัวมีอิสระใน กระบวนการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล เพียงแต่การออก เอกสารที่แสดงผลการประเมินจะต้องเป็นไปตามที่กระทรวง ศึกษาธิการกำหนด เพื่อเป็นเอกสารที่ใช้ร่วมกันได้กับการศึกษาใน ระบบและเพื่อความเป็นเอกภาพ แต่ก็ยังมีความคลุมเครือว่า เอกสารแสดงผลการเรียนก็ต้องมาจากการประเมินผลนั่นเอง และ กลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่มในหลักสูตรก็ยังไม่ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เชิงวิชาการไว้ ซึ่งจะมีผลต่อการวัดและประเมินผลตามคู่มือฯ ที่กำหนดให้ประเมินผลเป็นเกรด ในแต่ละรายวิชา รวมทั้งปัจจุบัน หลักสูตรที่กำลังปรับปรุง ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่ม

สาระและมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้เป็นจำนวนมากกว่า 900 ตัว ซึ่งเป็นไปได้ยากที่จะ ประเมินได้ทั้งหมด การประเมินผลตามคู่มือฯ ที่กำหนดจึงเป็นไปได้ยาก แม้แต่ในระบบโรงเรียนเอง ก็ตามก็ยังไม่สามารถทำได้

แม้จะมีความยากในการประเมินผลตามคู่มือฯ แต่ก็พบว่า เด็กบ้านเรียนสามารถทำข้อสอบมาตรฐานได้ดี และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอ่าน เขียน คิดวิเคราะห์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นไปตามที่ครอบครัวกำหนดได้อย่างชัดเจน ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะกิจกรรมแนะแนว พ่อแม่ นับเป็นผู้แนะแนวที่สำคัญในทุกเวลาทุกนาที สำหรับกิจกรรมชุมนุมส่งเสริมความถนัด ความสามารถของเด็ก จะสังเกตจากการที่เด็กบ้านเรียนไปเรียนกับนักเรียนในชั้น ป.6 ในวิชาและชมรมต่างๆ จึงเป็นการวัดประเมินผลที่ไม่ได้เป็นการประเมินแบบหลวมๆ แต่เป็นการประเมินในภาพที่ใหญ่ขึ้น โดยประเมินตรงแบบเจาะลึกในประเด็นที่เด็กได้เรียนรู้มาแล้วไม่ใช่การประเมินแบบกว้างโดยที่เด็กไม่ได้เรียน ซึ่งบางมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดเด็กในโรงเรียนเองก็อาจจะไม่ได้เรียน แต่ครูก็ประเมินให้เด็กผ่านซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง จึงเป็นเรื่องน่ายินดีที่ผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษาอย่างได้ผล โดยให้ชีวิตทั้งชีวิตแก่ลูกเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ครอบครัวที่ 3 ครอบครัวซุ้มสมบุญธณ์ผล ได้รับการจดทะเบียนจากเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรีเขต 2 และครอบครัวได้รับแจ้งจากเขตพื้นที่การศึกษาให้ส่งรายงานการประเมินผลผู้เรียนตามแผนการจัดการศึกษาเป็นเกรด ใน 8 กลุ่มสาระ ให้กับเขตพื้นที่

การศึกษา ซึ่งครอบครัวไม่เข้าใจเหตุผลที่ต้องทำและไม่อยากที่จะประเมินตามที่กำหนดให้ เพราะต้องทำการแยกเป็นกลุ่มสาระต่างๆ ทั้งที่เวลาสอนลูกก็สอนโดยนำเอาทุกอย่างมารวมกัน ไม่ได้แยกกลุ่มสาระ

ในตอนแรกครอบครัวไม่ทราบว่าจะทำการประเมินตามคู่มือได้อย่างไร เพราะรู้สึกว่ายาก และต้องมีหลักฐานประกอบการให้เกรดด้วย แต่ก็ได้รับการยืนยันว่าจำเป็นต้องทำเพื่อความสะดวกในการออกเอกสารสำหรับผู้เรียนบ้านเรียน ครอบครัวจึงประเมิน 8 กลุ่มสาระจากแบบฝึกหัดที่ให้ลูกทำในการเรียนปกติ และมีการตรวจให้คะแนนอยู่แล้ว เป็นการเก็บคะแนนจากแบบฝึกหัดและสะสมไว้ในการสอนแต่ละบท บทละ 10 ข้อ โดยให้น้ำหนักคะแนนเต็ม 100 เฉพาะวิชาหลักคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และกำหนดกฎเกณฑ์และคะแนนในการประเมินกลางภาคและปลายภาคเอง รวมทั้งคะแนนระหว่าง จุดประสงค์ตามที่ศึกษานิเทศก์ต้องการ

ส่วนศิลปะ การงานพื้นฐานอาชีพ สุขศึกษา และสังคม ครอบครัวใช้การประเมินพฤติกรรมซึ่งศึกษานิเทศก์จะร่วมประเมินด้วย โดยศิลปะจะใช้ผลงานการสร้างงานทัศนศิลป์ของลูก ซึ่งมีการเก็บคะแนนและให้เป็นคะแนนหมด การงานพื้นฐานอาชีพเป็นการประเมินตามสภาพจริงโดยปรับเปลี่ยนมาตรฐานการเรียนรู้เป็นพฤติกรรม สำหรับสังคมศึกษา สุขศึกษาได้กำหนดเป็นแนวปฏิบัติ และเก็บคะแนน จากนั้นจึงประเมินออกมาเป็นเกรด ทั้ง 8 กลุ่มสาระ

การประเมินด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน เป็นการประเมินระดับการผ่านตามแบบฟอร์มที่เขตพื้นที่การศึกษาจัดส่งให้ โดยพิจารณาจากการที่เด็กอ่านได้ อ่านรู้เรื่อง และให้พ่อแม่สร้างหัวข้อให้ลูกวิเคราะห์ ส่วนการเขียนเป็นการพิจารณาตามวัยว่าควรเขียนได้เพียงใด คำผิด คำถูก คำยาก จากนั้นจึงวิเคราะห์ตามความเข้าใจและความรู้สึกของพ่อแม่ลงในแบบฟอร์มที่ศึกษานิเทศก์จัดให้

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการรายงานว่าเด็กมีคุณลักษณะตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นการประเมินผ่านกับไม่ผ่านจากกิจกรรมที่พ่อแม่สร้างให้ลูกโดยพิจารณาจากการทำงาน

จากนั้นครอบครัวได้ส่งผลการประเมินซึ่งให้เกรด 4 ทั้งหมดแก่เขตพื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการประเมินจำนวน 5 ท่าน ได้มาตรวจสอบการประเมินผลตามที่ครอบครัวได้จัดส่งเอกสารไปให้ โดยให้เด็กทำข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (National Test : NT) ใน 3 รายวิชา ผลการสอบอยู่ในเกณฑ์ที่น่าชื่นชม และได้ขอผลงานที่เด็กทำด้าน กพอ. และพุดคุยซักถามเด็ก ในที่สุดคณะกรรมการตกลงยอมรับผลการประเมินของครอบครัวและให้เด็กผ่านการประเมิน

กล่าวโดยสรุป การกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลตามที่ สพฐ. กำหนด ยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการเรียนรู้ของครอบครัว ที่จัดการศึกษาโดยนำเอาชีวิตเป็นหลัก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูก จึงเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกับการเผชิญปัญหาแล้วมีข้อสรุปในขณะนั้น ซึ่งต่างจาก

การศึกษาในระบบโรงเรียน จึงมีปัญหาในการวัดประเมินผลตามที่
ภาครัฐกำหนดและทำได้ยาก รวมทั้งต้องการให้มีเขตพื้นที่การศึกษา
ต้นแบบที่ดำเนินการตามคู่มือฯ ใหม่ได้อย่างน่าเชื่อถือและมีความ
เป็นปรนัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลต่อไป

5. การเข้าร่วมศึกษาในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา
(65.38%) ยังไม่มีเด็กบ้านเรียนเข้าร่วมเรียนในโรงเรียน ส่วน
ครอบครัว (64.71%) และผู้เรียน (36.36%) มีเด็กเข้าร่วมเรียน/กลับ
เข้าเรียนในโรงเรียน ซึ่งยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้างที่ต้องเริ่มและ
หยุดเรียนตามตารางสอน การสอนยังไม่คำนึงความพร้อมและความ
ต้องการของเด็ก การเรียนบางเรื่องดีกว่าเพื่อนแต่บางอย่างก็ไม่ทัน
เพื่อน นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนใหญ่ (68.18%) ยังไม่มีบัตรประจำตัว

6. การสำเร็จการศึกษา ครอบครัว (23.53%) และผู้เรียน
(22.73%) ยังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับหลักฐานการศึกษาของ
ผู้เรียน แต่ในกรณีที่เด็กบ้านเรียนสำเร็จการศึกษาและมีงานทำ
แล้วยังไม่เคยมีปัญหาในการสมัครงาน

**7. การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดย
ครอบครัว** เขตพื้นที่การศึกษาส่วนใหญ่ (57.69%) เห็นว่ามีการ
พัฒนาบุคลากรมากขึ้น ด้วยการส่งเจ้าหน้าที่เข้าประชุมสัมมนา
ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ และการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ
ครอบครัว นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวยังมีความ
เข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นด้วย

8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
เขตพื้นที่การศึกษาได้รับตัวอย่างการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนา

เด็กตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐ และการส่งเสริมให้เด็กพิการ เด็กบกพร่องทางสติปัญญา ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ส่วนครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุข มั่นคง อบอุ่น มีความเข้าใจและพัฒนาการเรียนรู้อันร่วมกันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ ได้ค้นพบศักยภาพของลูกซึ่งนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน รู้จักการแก้ปัญหา ได้ใช้ปัญญาในการค้นคว้าด้วยตนเอง มีการปรึกษาหารือกับผู้อื่น ทำให้โลกกว้างขึ้น รวมทั้งมีเพื่อนที่เข้าใจตนเพิ่มขึ้น สำหรับผู้เรียนได้รับความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว มีเวลาเรียนรู้สิ่งที่สนใจมากขึ้น ได้พัฒนาความคิด และสัมผัสโลกนอกรั้วโรงเรียน

9. การเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปหรือสังคม เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว และผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น โดยพิจารณาจากครอบครัวที่มาปรึกษา จดทะเบียน และได้รับอนุญาตจัดการศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น และจำนวนครอบครัวที่สนใจและต้องการจัดการศึกษาที่เพิ่มขึ้น สื่อต่างๆ ที่สะท้อนมุมมองให้สังคมรับรู้และเข้าใจทำให้ไม่ต้องอธิบายมาก รวมทั้งมีคนถามเกี่ยวกับบ้านเรียนลดลง ขณะที่เขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวและผู้เรียนอีกส่วนหนึ่งเห็นตรงกันข้าม เนื่องจากยังมีจำนวนครอบครัวที่จัดการศึกษาไม่มาก มีผู้ที่ต้องการข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นจำนวนมาก และยังมีปัญหาเกี่ยวกับเขตพื้นที่การศึกษาในการขออนุญาตจัดการศึกษา

ปัญหาอุปสรรค

1. ภาคสังคมยังไม่เข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ภาคสังคมได้รับรู้เท่าที่ควร

2. เขตพื้นที่การศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทำให้มีปัญหาในการประสานงานร่วมกับผู้ประกอบการที่ขอจดทะเบียนโดยเฉพาะปรัชญาแนวคิดการจัดการศึกษาของครอบครัว การจัดทำแผนการจัดการศึกษา และการวัดประเมินผล นอกจากนี้ยังมีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบ่งชี้ให้งานขาดความต่อเนื่อง

3. ระบบงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในระดับเขตพื้นที่การศึกษาต้องประสานการทำงานร่วมกับหลายกลุ่มงาน จึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่มาขอจดทะเบียน นอกจากนี้ เขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งยังมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันในการรับจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับปฐมวัย และการกำหนดระยะเวลาของจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

4. การวัดและประเมินผล ผู้ประเมินต้องศึกษาแผนการจัดการศึกษาก่อนที่จะประเมินผู้เรียน เพื่อให้การประเมินสอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา ไม่ควรนำกรอบการประเมินการศึกษาในโรงเรียนมาใช้ประเมินผู้เรียนซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายตามความคาดหวังของแต่ละครอบครัว ใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียน และเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งแทบจะไม่มีหลักฐานที่ให้ครอบครัวจัดเตรียมจำนวนมาก ยังมีการประเมินผู้เรียนล่าช้ารวมทั้งขาด

การติดตามอย่างเป็นระยะและต่อเนื่อง ผู้ประเมินกับผู้รับการประเมินยังขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน ยังขาดความยืดหยุ่นรวมทั้งยังขาดการให้เด็กมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดและประเมินผล จึงไม่ทราบว่า จะประเมินอย่างไร และขาดความมั่นใจในการประเมิน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว ในการขอจดทะเบียน การจัดทำแผนการเรียนรู้ การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

2. รัฐควรสนับสนุนงบประมาณเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุกในรูปแบบที่หลากหลาย พร้อมทั้งเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ของการจัดการศึกษาบ้านเรียน เพื่อเชิญชวนให้มีการจดทะเบียนครอบครัวที่จัดการศึกษา

3. เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดระบบงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในลักษณะแบบเบ็ดเสร็จ (one stop service) พร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบในการดำเนินงานของกลุ่มงานให้ชัดเจน

4. ควรให้โรงเรียนในสังกัดของ สพฐ. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบเป็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ โดยการประสานของเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้โอกาสแก่ครอบครัวได้เลือกเรียนได้

5. ควรให้องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนสามารถรับผิดชอบและมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

6. ควรให้เขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีผู้ชี้แนะการเขียนแผนการจัดการศึกษาแก่ครอบครัวโดยเฉพาะใน 8 กลุ่มสาระที่ผู้ปกครองยังขาดอยู่ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองจัดทำแผนการจัดการศึกษา และรวบรวมแผนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หลักสูตรของโรงเรียนที่เป็นแกนนำ/ต้นแบบต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวได้เลือกใช้หรือปรับปรุงให้เหมาะกับครอบครัว

7. เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานกับโรงเรียนในการเปิดโอกาสให้เด็กจากบ้านเรียนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ เช่น ห้องสมุด ห้องทดลอง สถานที่ออกกำลังกาย และจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันบางรายวิชาที่มีความเฉพาะด้านซึ่งผู้ปกครองอาจไม่มีความพร้อมรวมทั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่จัดให้มีขึ้น เช่น การทดสอบระดับชาติ การแข่งขันทางทักษะวิชาการ เป็นต้น โดยแจ้งกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชนแก่ครอบครัวโดยตรง อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมกิจกรรมควรขึ้นอยู่กับผู้เรียน

8. ภาครัฐควรปรับปรุงแนวปฏิบัติในการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยให้ เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว

ร่วมมือกันพัฒนาแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินตามแผนการจัดการศึกษาที่สะท้อนตัวเด็กได้ชัดเจนมากกว่าการประเมินตามกลุ่มสาระ และเน้นการประเมินเพื่อพัฒนามากกว่าการประเมินเพื่อตัดสินได้หรือตก

9. ควรจัดให้มีองค์กร/หน่วยงานเฉพาะที่มีความรู้และความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นผู้ประเมินภายนอกในการประเมินครอบครัว หรืออาจให้โรงเรียนที่มีรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับครอบครัว ทำหน้าที่ประเมินร่วมกับครอบครัว

อภิปรายผล

1. การขออนุญาตจัดการศึกษา แม้จะมีจำนวนครอบครัวที่จดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้น แต่ครอบครัวจำนวนมากยังคงมีปัญหาลุप्तรรคในการขออนุญาตจัดการศึกษา โดยเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งยังมีปัญหาในการประสานงานร่วมกับระหว่างผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียน โดยเฉพาะหลายคำถามของเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษาแม้จะอยู่บนพื้นฐานความปรารถนาดี และห่วงใยต่อสิทธิเด็ก แต่การพยายามผลักดันพ่อแม่ให้ส่งลูกเข้าสู่ระบบโรงเรียนหรือทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวกลายเป็นโรงเรียนอาจไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสม การสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็อาจเป็นทางเลือกที่ส่งผลดีต่อการศึกษาของชาติในภาพรวม ซึ่งปัจจุบันการศึกษาในโรงเรียนก็มีความพยายามที่จะจัดการศึกษาทางเลือกเพิ่มขึ้น

2. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการจัดการศึกษาที่ตรงกับความถนัดของเด็ก ที่ได้ริเริ่มขึ้นก่อนและนำหน้าการศึกษาในโรงเรียนไปก่อนแล้ว โดยเด็กเก่งเรื่องใดก็สามารถเลือกเรียนลึกในสิ่งที่เหมาะกับความสามารถได้แต่อาจจะยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับมากนัก ปัจจุบันโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยบางแห่งกำลังจัดทำหลักสูตรเพื่อตอบสนองความถนัดของผู้เรียน ทั้งนี้หากมีการดำเนินงานแล้วเสร็จครอบครัวอาจได้รับประโยชน์จากหลักสูตรดังกล่าว และทำให้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มุ่งตอบสนองความถนัดของเด็กเป็นที่ยอมรับได้มากขึ้น

3. ตามที่คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้กำหนดเวลาในการยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่อาจกำหนดให้ครอบครัวสามารถยื่นคำขอได้ปีละ 2 ครั้ง โดยสอดคล้องกับการเปิด-ปิดภาคเรียนของสถานศึกษานั้น ครอบครัวเห็นว่า ไม่ควรกำหนดระยะเวลาในการยื่นขอจดทะเบียน เพราะต้องใช้เวลามากในการขออนุญาตจัดการศึกษาและอาจจะมีการหารือร่วมกับครอบครัวเป็นระยะๆ เนื่องจากการดำเนินงานในการขออนุญาตจัดการศึกษาของครอบครัว เขตพื้นที่การศึกษาได้กำหนดให้หลายกลุ่มงานรับผิดชอบการดำเนินงาน จึงขาดความคล่องตัวในการให้บริการในลักษณะเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว (one stop service) และทำให้ไม่สามารถแจ้งผลการพิจารณาคำขออนุญาตจัดการศึกษาแก่ครอบครัวภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาตตามที่กฎกระทรวงกำหนดได้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งได้เสนอให้ครอบครัวจัดทำและ

ปรับปรุงแผนการจัดการศึกษาให้แล้วเสร็จก่อนจึงยื่นขออนุญาต (สกศ., 2549)

4. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการมากขึ้น แต่ก็ยังขยายตัวไม่มากนัก เนื่องจากยังไม่มี การประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวสู่สังคมวงกว้าง ซึ่งศักดิ์สิริ มีสมสืบ(หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก วันที่ 15 ตุลาคม 2551 คอลัมน์มองผ่าน) ได้กล่าวว่า ครอบครัวที่ไม่ฝากลูกไว้กับระบบการศึกษาของรัฐหรือเอกชน จัดอยู่ในประเภทคนใจเด็ดเดี่ยว เชื่อมั่นที่จะเลือกวิถีชีวิตตนเอง ครอบครัวที่ทำโฮมสคูลจะรวมตัวจับกลุ่มกันเอง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความคิดลุ่มลึกกว้างไกล เห็นข้อดี เห็นข้อด้อย เห็นปัญหา เห็นข้อจำกัดของการศึกษาในระบบ แต่รู้สึกว่าเขาถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยวเกินไป เนื่องจากปัญหาความไม่เข้าใจของผู้คน ซึ่งบางกรณีแม้กระทั่งญาติพี่น้องของตน ก็ยังคัดค้าน

5. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังมีปัญหาเชิงลึกด้านความคิดระหว่างครอบครัวที่จัดการศึกษากับบุคลากรทางการศึกษาของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่ความไม่ชัดเจนในการดำเนินงานทั้งการจดทะเบียน การจัดทำแผนการจัดการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา และการวัดประเมินผลผู้เรียน รวมทั้งยังมีความห่างเหินในการทำงานร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ทำให้ไม่สามารถขับเคลื่อนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันเขตพื้นที่การศึกษาได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการเป็นพี่เลี้ยง

แก่ครอบครัวที่จัดการศึกษา แต่เขตพื้นที่การศึกษาเองก็ยังคงขาดองค์ความรู้และยังไม่มีพี่เลี้ยงดูแล

6. การประสานเชื่อมโยงการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างบ้านเรียนและโรงเรียนยังมีไม่มากนัก ซึ่งควรมีการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกันให้มากขึ้นทั้งในด้านหลักสูตร รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนโดยบางวิชาครอบครัวมาเรียนที่โรงเรียนได้แต่บางวิชาครอบครัวก็จัดเอง ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งได้มีการคิดนอกรอบมากขึ้น โดยดร.รุ่งเรือง สุชาภิรมย์ ได้กล่าวปิดการประชุมระดมความคิดว่า การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนเองปัจจุบันก็กำลังมีการปรับตัว โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น ซึ่งครูแต่ละคนต้องสอนเด็กได้หลายระดับชั้น จึงนำหลักสูตรในระดับช่วงชั้นมาบูรณาการร่วมกัน จนสามารถตัดสาระที่ซ้ำซ้อนกันออกไปได้มาก จึงเป็นนวัตกรรมและเป็นทางออกของการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง รวมทั้งการเรียนทั้ง 8 กลุ่มสาระในชั้น ป. 1 เป็นสิ่งที่มากเกินไปสำหรับเด็กและทำให้เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้หรือไม่ เนื่องจากสภาพบริบทแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจึงอยากให้เขตพื้นที่การศึกษามีการคิดนอกรอบบ้างเช่นเดียวกับโรงเรียนหนองชุมแสงที่มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย จนปัจจุบันโรงเรียนมีเด็กที่ถูกโรงเรียนปฏิเสธ เด็กที่ปฏิเสธโรงเรียน และเด็กที่ปัญหาต่างๆ รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถพิเศษเข้าเรียนกว่าพันคนมากกว่าเด็กในระบบปกติ

7. การวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นประเด็นสำคัญและ

กำลังเป็นปัญหาในขณะนี้ ปัจจุบันเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว ยังมีแนวคิดความเข้าใจในการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่แตกต่างกันตั้งแต่ทัศนคติการประเมินและวิธีการประเมินผล ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาประเมินโดยยึดรูปแบบระบบโรงเรียนที่อิงกับหลักสูตร 8 กลุ่มสาระ เพื่อให้มาตรฐานด้านผู้เรียนไม่แตกต่างไปจากเด็กที่เรียนในโรงเรียน และเพื่อไม่ให้มีปัญหาเวลากลับเข้าเรียนต่อในโรงเรียน ขณะที่ครอบครัวบางส่วนก็ประเมินผลโดยอิง 8 กลุ่มสาระ อย่างไรก็ตาม เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวบางส่วนต้องการให้มีการประเมินอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่อิงกับ 8 กลุ่มสาระ เนื่องจากมองภาพการจัดการศึกษาที่เป็นองค์รวม แต่ทั้งครอบครัวและเขตพื้นที่การศึกษาก็ยังไม่พบวิธีการประเมินผลที่เป็นที่ยอมรับและพึงพอใจร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายได้ ประกอบกับเขตพื้นที่การศึกษายังสัมพันธ์กับครอบครัวไม่มากนักจึงยังไม่เข้าใจปรัชญาแนวคิดของครอบครัว บางครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดประเมินผลจึงไม่มั่นใจว่าจะประเมินแบบใดดี และการประเมินที่ผ่านมาจะใช้ได้หรือไม่ ซึ่งการประเมินของครอบครัวอาจดำเนินการได้ไม่ครบตามที่ศึกษานิเทศก์ต้องการทั้งด้านมาตรฐานและสาระการเรียนรู้เนื่องจากมีมากเกินไป ศึกษานิเทศก์บางครั้งก็อาจไม่ทราบว่าจะประเมินผลผู้เรียนอย่างไร ผู้ประเมินกับผู้รับการประเมินยังขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน การประเมินยังขาดความยืดหยุ่นและเด็กยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เขตพื้นที่การศึกษายังใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียน และบางแห่งแทบจะไม่ได้ดูหลักฐานที่ครอบครัวได้เตรียมไว้จำนวนมากตามที่มอบหมายเลย รวมทั้งผู้ประเมินยังไม่ได้ศึกษาแผนการจัดการศึกษา

ก่อนที่จะประเมินผู้เรียน

นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีมาตรฐานเป็นจำนวนมาก และยังอยู่ระหว่างการปรับปรุงจึงยังขาดความชัดเจน แต่มีการออกคู่มือฉบับใหม่ก็จะทำให้ขาดความชัดเจนตามไปด้วย (รวมทั้งผู้รับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษาอาจจะยังไม่เข้าใจถึงแม้จะมีคู่มือจัดส่งให้แล้วก็ตาม ซึ่งมีรายละเอียดมากและปฏิบัติยาก) จึงเป็นไปได้ยากที่จะประเมินตามมาตรฐานได้ทั้งหมดแม้แต่การศึกษาในระบบเองก็ตาม นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่สังเกตว่าไม่ว่าจะเป็นการวัดประเมินผลในระบบโรงเรียน หรือการประเมินระบบราชการ ที่มีตัวชี้วัดมากมาย แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าวิธีการประเมินที่ใช้กันอยู่นี้จะเป็นวิธีประเมินที่แท้จริงหรือไม่ สามารถทำให้ผู้เรียน และหน่วยราชการดีขึ้นจริงหรือไม่ เป็นการประเมินที่ทำให้สูญเสียงบประมาณและกำลังกายมากเกินความจำเป็นหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องการการปรับปรุงอีกมาก ในเบื้องต้นการวัดประเมินผลผู้เรียนบ้านเรียนจึงควรมีการประเมินที่หลากหลายรูปแบบที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก ตามที่เขตพื้นที่การศึกษาหลายแห่งกำลังพยายามดำเนินการอยู่ เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นวิธีการที่สามารถประเมินผู้เรียนได้จริง และสามารถนำไปปฏิบัติได้ รวมทั้งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

8. การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย โดยเขตพื้นที่การศึกษาหลายแห่งได้มีต้นแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ดีเกิดขึ้น เป็นการแบ่งเบาภาระในการจัดการศึกษาของรัฐ และส่งเสริมให้เด็กพิการ เด็กบกพร่องทางสติปัญญา ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง ส่วนครอบครัวมีชีวิตที่เป็นสุข

มันคง อบอุ่น มีความเข้าใจและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ ได้ค้นพบศักยภาพของลูกซึ่งนำไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน รู้จักการแก้ปัญหา ได้ใช้ปัญญาในการค้นคว้าด้วยตนเอง มีการปรึกษาหารือกับผู้อื่น ทำให้โลกกว้างขึ้น รวมทั้งมีเพื่อนที่เข้าใจตัวเราเพิ่มขึ้น สำหรับผู้เรียนได้รับความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว มีเวลาเรียนรู้สิ่งที่สนใจมากขึ้น ได้พัฒนาความคิด และสัมผัสโลกนอกรั้วโรงเรียน จึงควรส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีความพร้อมได้จัดการศึกษามากขึ้น โดยเขตพื้นที่การศึกษามีความยืดหยุ่นในการดำเนินงาน มีวิธีการทำงานที่หลากหลาย แต่มีเอกภาพในนโยบาย โดยยึดบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก โดยอาจไม่จำเป็นต้องทำสิ่งที่เหมือนกันไปหมดตามที่ส่วนกลางให้แนวทางทั้งหมด เพียงแต่สิ่งที่ทำแล้วเกิดผลดีต่อเด็กก็สามารถทำได้เลย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เน้นการกระจายอำนาจให้แก่เขตพื้นที่การศึกษาแล้ว และเขตพื้นที่การศึกษายังใกล้ชิดกับครอบครัว จึงสามารถตัดสินใจได้ดีด้วยตัวเอง และทำได้ทันทีโดยไม่ต้องรอคำสั่งจากส่วนกลาง

นอกจากนี้รัฐต้องคิดเรื่องการศึกษาในวงกว้างกว่าการทำงานของข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ โดยต้องคิดรวมถึงการพัฒนาพ่อแม่ ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ภาคธุรกิจ ให้มีความรู้ความสนใจ การศึกษาเพิ่มขึ้นและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อให้มีทางเลือกใหม่ๆ สำหรับผู้เรียนเกิดขึ้น (วิทยากร เชียงกุล, 2551)

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และจัดอบรมให้ความรู้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว ในการจัดทะเบียน การจัดทำแผนการเรียนรู้ การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และการวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน และเพื่อเปิดโอกาสให้ครอบครัวได้รับการจดทะเบียนมากขึ้น รวมทั้งควรให้สมาคมบ้านเรียนไทยซึ่งมีประสบการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวและยังเป็นที่ปรึกษาให้แก่ครอบครัวที่จัดการศึกษาแทนหน่วยงานภาครัฐโดยที่ไม่ได้ผลตอบแทนแต่ประการใด แต่ถือเป็นการช่วยเหลือ เป็นกำลังใจให้กันและกัน รวมทั้งยังมีเครือข่ายในส่วนภูมิภาคเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวออกไปอย่างกว้างขวางด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่น สามารถรับจดทะเบียนและมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้โดยประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา อันเป็นการแบ่งเบาภาระให้แก่เขตพื้นที่การศึกษาได้อีกทางหนึ่ง

2. รัฐควรสนับสนุนงบประมาณเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุกในรูปแบบที่หลากหลาย พร้อมทั้งเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ของการจัดการศึกษาบ้านเรียน เพื่อเชิญชวนให้มีการจดทะเบียนครอบครัวที่จัดการศึกษา

3. เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดให้มีกลุ่มงานที่รับชอบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่มงานต่างๆ ที่ดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ให้ชัดเจน

4. เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานกับโรงเรียนเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กจากบ้านเรียนได้ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ เช่น ห้องสมุด ห้องทดลอง สถานที่ออกกำลังกาย และจัดให้มีการเรียนร่วมในบางรายวิชาที่มีความเฉพาะด้านซึ่งผู้ปกครองอาจไม่พร้อม หรือรายวิชาที่ครอบครัวต้องการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมกับสถานศึกษา เช่น การทดสอบระดับชาติ การแข่งขันทักษะทางวิชาการ เป็นต้น โดยแจ้งกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชนแก่ครอบครัวโดยตรง อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมกิจกรรมควรขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน

5. เขตพื้นที่การศึกษาควรรวบรวมแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และหลักสูตรของโรงเรียนที่เป็นแกนนำ/ต้นแบบต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวได้เลือกใช้หรือปรับปรุงให้เหมาะกับครอบครัว หรือเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการศึกษา

6. ภาครัฐโดยผู้ที่มีอำนาจในการสั่งการหรือตัดสินใจควรจัดให้มีการหารือปรับปรุงแนวปฏิบัติการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่หลากหลาย โดยให้เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวร่วมมือกันพัฒนาแนวทางการวัดและประเมินผล ผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งควรมุ่งเน้นการประเมิน ตามแผนการจัดการศึกษาที่สะท้อนตัวเด็กได้ชัดเจนมากกว่าการประเมินตาม

กลุ่มสาระ และเน้นการประเมินเพื่อพัฒนามากกว่าการประเมินเพื่อตัดสินได้หรือตก รวมทั้งควรลดจำนวนมาตรฐานลงให้มีแต่ตัวชี้วัดที่สำคัญ และไม่ควรให้ผลการประเมินในสิ่งที่ไม่ได้วัดจริง

7. รัฐควรให้ความสำคัญด้านการศึกษาในวงกว้างมากกว่าการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการพัฒนาพ่อแม่ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ภาคธุรกิจ ให้มีความรู้ความสนใจการศึกษาเพิ่มขึ้น และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนมีทางเลือกใหม่ๆ ที่หลากหลาย และส่งเสริมการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์

บรรณานุกรม

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. **คู่มือการดำเนินงาน
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สกสศ.
ลาดพร้าว ,2550.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. **รายงาน
การประชุมสัมมนาการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อ
ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** ขอนแก่น :
เพ็ญพรินติง. 2550.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. **เอกสารหลักฐาน
การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2544** สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว, 2550.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สำนักงาน. **รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.** พิมพ์ครั้งที่ 3,
กรุงเทพฯ : 2549.

เลขาธิการสภาการศึกษา,สำนักงาน. **คู่มือครอบครัว ก้าวแรก
สู่บ้านเรียน:หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษา
โดยครอบครัว (HOME SCHOOL).** กรุงเทพมหานคร :
พริกหวานกราฟฟิค. 2549

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **นวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์
บ้านเรียนดวงตะวัน.** กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์. 2549

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริม
การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่าง ๆ
ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวาน
กราฟฟิค. 2550.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รายงานการวิจัยภาคี
บ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย.** กรุงเทพ
มหานคร : พริกหวานกราฟฟิค. 2550.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รวมกฎหมายการศึกษา.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2548.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทย พุทธศักราช 2550.** พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร
: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, 2550.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2545.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด,
ม.ป.ท.

ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ. ครอบครัวโฮมสคูล. **คม ชัด ลึก.** (15 ตุลาคม
2551) : 19.

การศึกษาทางเลือกคืออะไร [Online]. 2008. Available from :
[http:// teacher.obec. go.th/alt1.htm](http://teacher.obec.go.th/alt1.htm) 2 พฤศจิกายน 2551

แนวคิดการศึกษาทางเลือก [Online]. 2008. Available from :
[http://board. palungjit.com/index.php](http://board.palungjit.com/index.php) 2 พฤศจิกายน 2551

Alternative Education [Online]. 2008. Available from :
[202.129.34.51/support1/www/kunnabab/
ALTEERTIVE%20%20EDUCATION.doc-](http://202.129.34.51/support1/www/kunnabab/ALTEERTIVE%20%20EDUCATION.doc)

2 พฤศจิกายน 2551

Alternative Education [Online]. 2008. Available from :
[http://cdsnetwork.org/pdfs/ sweetwater_article5.pdf](http://cdsnetwork.org/pdfs/sweetwater_article5.pdf)

2 พฤศจิกายน 2551

Alternative Education [Online]. 2008. Available from :
[http://doc.mass.edu/alted/ about.html?section=definition](http://doc.mass.edu/alted/about.html?section=definition)

2 พฤศจิกายน 2551

Alternative Education [Online]. 2008. Available from :
[http://www.knowledgerush com/kr/encyclopedia/
Alternative_education/](http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Alternative_education/)

2 พฤศจิกายน 2551

Encyclopedia : Alternative Education [Online]. 2008. Available
from : [http://explanation-guide.info/meaning/Alternative-
education.html](http://explanation-guide.info/meaning/Alternative-education.html)

2 พฤศจิกายน 2551

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตาราง

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายการศึกษาทางเลือกในต่างประเทศ

การศึกษาทางเลือก	1	2	3	4	5	รวม
1. รูปแบบการศึกษาที่ไม่ใช่/ต่างจากการศึกษารูปแบบแบบเดิม (กระแสหลัก) มีปรัชญาการศึกษาใหม่ที่ไม่ยึดกับปรัชญาดั้งเดิม มีรากฐานมาจากปรัชญาที่หลากหลาย	/	/		/		3
2. เป็นการศึกษาที่ไม่มีสถาบันการศึกษาหรือลดบทบาทการจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนหรือเป็นการศึกษาในโรงเรียนแบบแบบก้าวหน้า	/					1
3. เป็นการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นจนเป็นหลัก	/				/	2
4. มีการเรียนการสอนที่มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบมากกว่าการศึกษากระแสหลัก (บางแห่งเน้นการเมือง วิชาการหรือปรัชญา บางแห่งเป็นการรวมครูและนักเรียนที่ไม่พอใจกับการจัดการศึกษาในระบบปกติ)		/	/	/	/	4
5. เป็นการดัดแปลงหลักสูตรการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล			/			1
6. ให้เครื่องมือการเรียนรู้ใหม่ๆ ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง			/			1
7. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับเด็กกลุ่มเสี่ยงที่ไม่ต้องการเข้าเรียนในโรงเรียนปกติทั่วไป				/		1
8. เน้นห้องเรียนขนาดเล็ก เพื่อให้มีความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่ใกล้ชิด					/	1

หมายเหตุ 1 แหล่งข้อมูล Dictionary of Education
 2 แหล่งข้อมูล [http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/alternative3 education/](http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/alternative3%20education/)
 3 แหล่งข้อมูล http://cdsnetwork.org/pdfs/sweetwater_article5.pdf
 4 แหล่งข้อมูล <http://doc.mass.edu/alted/about.html?section=definition>
 5 แหล่งข้อมูล <http://explanation-guide.info/meaning/Alternative-education.html>

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายการศึกษาทางเลือกของไทย

การศึกษาทางเลือก	1	2	3	4	รวม
1. วัตถุประสงค์เน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และทำให้เกิดคุณภาพในความสัมพันธ์กับผู้อื่น (ชุมชน) ไปพร้อมกัน	/		/		2
2. ทางเลือกในการจัดการศึกษาด้วยตนเอง โดยบุคคล ครอบครัว องค์กรสังคมอื่น (เนื่องจากไม่พอใจโรงเรียน ที่มีอยู่) ที่ไม่ใช่การศึกษารูปแบบเดิม (การศึกษาที่เป็นทางการ)	/	/		/	3
3. เป็นการจัดการศึกษาที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ที่มีความสุข เข้าใจธรรมชาติ พัฒนาการและ จิตวิทยาของเด็ก รวมทั้งความอยากรู้ของผู้เรียน	/		/	/	3
4. เป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการการเรียนการสอนกับเนื้อหาเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะนำไปสู่การปฏิบัติ ที่สัมพันธ์กับปัญหา ชีวิตจริง จึงมีการเรียนรู้ที่หลากหลาย	/		/		2
5. มีการจัดการแบบมีส่วนร่วมและมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องอย่างเสมอภาค	/		/		2
6. การจัดการศึกษาที่มีรูปแบบและวิธีการจัดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบ		/			1

หมายเหตุ 1 แหล่งข้อมูล สุชาติดา จักรพิสุทธิ์ จาก <http://www.midnightuniv.org/midfrontpage/newpage12.html>

2 แหล่งข้อมูล 202.129.34.51/support1/www/kunnapab/ALTERNATIVE%20%20EDUCATION.doc

3. แหล่งข้อมูล สพฐ. จาก <http://teacher.obec.go.th/alt1.htm>

4. แหล่งข้อมูล พิภพ ธงไชย จาก <http://radompon.com/webboard/index.php?topic=915.0>

ตารางที่ 3 ครอบครัวที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ขอจัดการศึกษา	ยกเลิกการจัดแล้ว	กำลังจัดในปัจจุบัน
เหนือ	29	3	26
ใต้	12	1	11
ตะวันออกเฉียงเหนือ	13	3	10
กลาง	47	10	37
ตะวันออก	4	1	3
รวม	105	18	87

ตารางที่ 4 ครอบครัวที่ผู้จดทะเบียนเป็นผู้จัดการศึกษาและไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษา

ผู้จดทะเบียนที่จัด/ไม่จัดการศึกษา	จำนวนครอบครัวเด็ก
ผู้จดทะเบียนที่เป็นผู้จัดการศึกษา	60
ผู้จดทะเบียนที่ไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษา	45
รวม	105

ตารางที่ 5 วุฒิการศึกษาของผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับบุตรหลาน

วุฒิการศึกษาของผู้จัดการศึกษา	จำนวนครอบครัว
มัธยมศึกษาตอนปลาย	-
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	1
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	1
อนุปริญญา	-
ปริญญาตรี	35
สูงกว่าปริญญาตรี	33
ไม่ระบุ	35
รวม	105

ตารางที่ 6 คุณลักษณะของผู้เรียนที่ครอบครัวเป็นผู้จัดการศึกษา

คุณลักษณะของผู้เรียน		จำนวน (คน)
เพศ	- หญิง	54
	- ชาย	69
อายุ	4 ปี	1
	5 ปี	2
	6 ปี	15
	7 ปี	15
	8 ปี	14
	9 ปี	14
	10 ปี	11
	11 ปี	10
	12 ปี	3
	13 ปี	8
	14 ปี	3
	15 ปี	1
	ไม่ระบุ	26
	ช่วงชั้นที่จัดการศึกษา	
	- ก่อนประถมศึกษา	2
	- ช่วงชั้นที่ 1	65
	- ช่วงชั้นที่ 2	34
	- ช่วงชั้นที่ 3	18
	- ช่วงชั้นที่ 4	3
	- ไม่ระบุ	1
รวม		123

ตารางที่ 7 จำนวนเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัว และผู้เรียนบ้านเรียนครอบครัว
ที่ตอบแบบสอบถาม

เขตพื้นที่การศึกษา/ ครอบครัว/ผู้เรียน	จัด การศึกษา ทั้งหมด	สอบถาม ไป	ผู้ตอบ แบบสอบถาม	ร้อยละผู้ตอบ เทียบกับที่ สอบถาม
เขตพื้นที่การศึกษา	38	37	26	70.27
ครอบครัว	97	49	34	70.83
ผู้เรียนบ้านเรียน	97	48	22	45.83
รวม	232	134	82	61.19

ตารางที่ 8 วุฒิการศึกษาของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม

วุฒิการศึกษา	พ่อ		แม่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	3	8.83	3	8.83
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	5.88	2	5.88
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	8.83	3	8.83
อนุปริญญา /ปวส.	2	5.88	2	5.88
ปริญญาตรี	16	47.05	16	47.05
ปริญญาโท	6	17.65	8	23.53
ปริญญาเอก	2	5.88	-	-
รวม	34	100.00	34	100

ตารางที่ 9 อาชีพของพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม

อาชีพ	บิดา		มารดา	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ธุรกิจส่วนตัว	11	32.35	3	8.83
รับราชการ	3	8.82	2	5.88
ครู	3	8.82	3	8.83
ค้าขาย	10	29.42	2	5.88
รับจ้าง	4	11.77	16	47.05
ไม่ตอบ	3	8.82	8	23.53
รวม	34	100	34	100

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของบุตรในครอบครัวของผู้จัดการศึกษาโดย
ครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม

จำนวนบุตร (คน)	จำนวนครอบครัว	ร้อยละ
1	12	35.29
2	15	44.12
3	2	5.88
4	2	5.88
5	-	-
6	2	5.88
7	1	2.95
รวม	34	100

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ยื่นขออนุญาตจัดการศึกษาโดย
ครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม

การขออนุญาต	จำนวน	ร้อยละ
เคยขออนุญาต	26	76.47
ไม่เคยขออนุญาต	8	23.53
รวม	34	100

ตารางที่ 12 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม
ขั้นตอนการขออนุมัติ

ขั้นตอนการขออนุมัติ	จำนวน	ร้อยละ
จัดตั้งแล้ว	23	67.65
อยู่ระหว่างพิจารณา	-	-
ยังไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้ง	3	8.82
ไม่ตอบ	8	23.53
รวม	34	100

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของครอบครัวที่มีปัญหาอุปสรรคในการขออนุญาต
จัดการศึกษาฯ ที่ตอบแบบสอบถาม

ปัญหาอุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	10	29.41
มี	16	47.06
ไม่ตอบ	8	23.53
รวม	34	100

ตารางที่ 14 วิธีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

วิธีการจัดทำแผนการจัดการศึกษา	ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ
จัดทำเอง	16	47.05
จัดทำร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษา	6	17.65
อื่นๆ	6	17.65
ไม่ระบุ	6	17.65
รวม	34	100

ตารางที่ 15 ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสอนลูกแต่ละคนของครอบครัว จำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

วิธีการสอนลูก แต่ละคน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหมือนกัน	2	7.69	4	11.77	2	9.09
ต่างกัน	24	92.31	19	55.88	12	54.55
ไม่ระบุ	-	-	11	32.35	8	36.36
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 16 ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ได้จริง จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเรียนรู้ของผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้เรียนเรียนรู้ได้จริง	21	80.77	34	100	20	90.91
ผู้เรียนเรียนรู้ได้ไม่จริง	3	11.54	-	-	-	-
ไม่ระบุ	2	7.69	-	-	2	9.09
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 17 ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ได้ดี จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเรียนรู้ของผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี	14	53.86	33	97.06	16	72.73
ผู้เรียนเรียนรู้ได้ไม่ดี	7	26.92	-	-	1	4.54
ไม่ระบุ	5	19.23	1	2.94	5	22.73
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 18 ความเห็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อเทียบกับการเรียนในโรงเรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเรียนรู้ของผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ดีกว่าโรงเรียน	7	26.92	30	88.24	14	63.64
ไม่ดีกว่าโรงเรียน	11	42.31	1	2.94	-	-
ไม่ระบุ	8	30.77	3	8.82	8	36.36
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 19 ความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ครอบครัวจัดให้กับผู้เรียน จำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

กิจกรรมที่ครอบครัว จัดให้ผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กตสัน	5	19.23	6	17.65	3	13.64
ไม่กตสัน	20	76.92	24	70.59	19	86.36
ไม่ระบุ	1	3.85	4	11.76	-	-
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 20 การลงโทษลูกของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวจำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

การลงโทษลูก	ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เคย	31	91.18	19	86.36
ไม่เคย	3	8.82	3	13.64
รวม	34	100	22	100

ตารางที่ 21 ความเห็นต่อการขาดความรู้ ระเบียบวินัยและทักษะทางสังคมของ
ผู้เรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การขาดความรู้ ระเบียบวินัย ทักษะ ทางสังคมของผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	5	19.23	2	5.88	1	4.54
ไม่เห็นด้วย	18	69.23	31	91.18	18	81.82
ไม่ระบุ	3	11.54	1	2.94	3	13.64
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 22 ความเห็นของผู้เรียนต่อการมีเพื่อนต่างวัย

การมีเพื่อนต่างวัย	เขตพื้นที่การศึกษา		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เป็นข้อดี	16	61.54	14	63.64
เป็นข้อเสีย	1	3.85	-	-
ไม่ระบุ	9	31.61	8	36.36
รวม	26	100	22	100

ตารางที่ 23 การส่งเสริม/การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนของผู้เรียน จำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

การส่งเสริม/การเข้าร่วม กิจกรรมกับโรงเรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ส่งเสริม/ได้เข้าร่วม	16	61.54	5	22.73
ไม่ได้ส่งเสริม/ไม่ได้เข้าร่วม	9	34.61	6	27.27
ไม่ระบุ	1	3.85	11	50.07
รวม	26	100	22	100

ตารางที่ 24 ฐานะของครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว จำแนกตามผู้ตอบ
แบบสอบถาม

ฐานะของครอบครัว	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำเป็นต้องมีฐานะดี	17	65.38	6	17.65	3	13.64
ไม่จำเป็นต้องมีฐานะดี	8	30.77	27	79.41	16	72.72
ไม่ระบุ	1	3.85	1	2.94	3	13.64
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 25 ความเห็นต่อการตัดสินผลการเรียนตาม 8 กลุ่มสาระ จำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

การตัดสินผลการเรียน ตาม 8 กลุ่มสาระ	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	21	80.77	11	32.35
ไม่เห็นด้วย	4	15.38	17	50.00
ไม่ระบุ	1	3.85	6	17.65
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 26 ปัญหาอุปสรรคในการตัดสินผลการเรียนตาม 8 กลุ่มสาระ จำแนกตาม
ผู้ตอบแบบสอบถาม

การตัดสินผลการเรียน ตาม 8 กลุ่มสาระ	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	11	42.31	9	26.47
ไม่มีปัญหา	12	46.15	14	41.18
ไม่ระบุ	3	11.54	11	32.35
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 27 ความเห็นต่อการตัดสินผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน
จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การตัดสินผลการประเมิน การอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	26	100	18	52.94
ไม่เห็นด้วย	-	-	15	44.12
ไม่ระบุ	-	-	1	2.94
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 28 ปัญหาอุปสรรคในการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน จำแนก
ตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	7	26.92	6	17.65
ไม่มีปัญหา	14	53.85	16	47.06
ไม่ระบุ	5	19.23	12	35.29
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 29 ความเห็นต่อการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	25	96.15	12	35.29
ไม่เห็นด้วย	1	3.85	18	52.94
ไม่ระบุ	-	-	4	11.77
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 30 ปัญหาอุปสรรคในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	2	7.69	6	17.65
ไม่มีปัญหา	18	69.23	15	44.12
ไม่ระบุ	6	23.08	13	38.23
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 31 ความเห็นต่อการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เห็นด้วย	21	80.77	14	41.17
ไม่เห็นด้วย	5	19.23	16	47.06
ไม่ระบุ	-	-	4	11.77
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 32 ปัญหาอุปสรรคในการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	2	7.69	6	17.65
ไม่มีปัญหา	18	69.23	15	44.12
ไม่ระบุ	6	23.08	13	38.23
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 33 การเรียนร่วม/กลับเข้าศึกษาในโรงเรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การเรียนร่วม/กลับเข้าศึกษาในโรงเรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีเด็กเข้าร่วมเรียน/กลับเข้าศึกษา	8	30.77	22	64.71	8	36.36
ไม่มีเด็กเข้าร่วมเรียน/กลับเข้าศึกษา	17	65.38	11	32.35	9	40.91
ไม่ระบุ	1	3.85	1	2.94	5	22.73
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 34 การมีปัญหาในการเรียนรู้ร่วมในโรงเรียน/กลับเข้าสู่โรงเรียน จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การมีปัญหาในการเรียนรู้ร่วม/กลับเข้าศึกษาในโรงเรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	1	3.85	4	11.77	1	4.55
ไม่มีปัญหา	12	46.15	10	29.41	10	45.45
ไม่ระบุ	13	50.00	20	58.82	11	50.00
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 35 ผู้เรียนที่มีบัตรประจำตัวผู้เรียน

การมีบัตรประจำตัวผู้เรียน	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีบัตรประจำตัว	16	61.54	4	11.77	5	22.73
ไม่มีบัตรประจำตัว	5	19.23	19	55.88	15	68.18
ไม่ระบุ	5	19.23	11	32.35	2	9.09
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 36 ปัญหาอุปสรรคในด้านหลักฐานการศึกษาของผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษา จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

หลักฐานการศึกษาของผู้เรียนที่สำเร็จ	ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีปัญหา	-	-	-	-
ไม่มีปัญหา	8	23.53	5	22.73
ไม่ระบุ	26	76.47	17	77.27
รวม	34	100	22	100

ตารางที่ 37 ความเห็นของเขตพื้นที่การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

การพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	เขตพื้นที่การศึกษา	
	จำนวน	ร้อยละ
มีการพัฒนา	15	57.69
ไม่มีการพัฒนา	11	42.31
ไม่ระบุ	-	-
รวม	26	100

ตารางที่ 38 ความเห็นของครอบครัวเกี่ยวกับความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของเขตพื้นที่การศึกษา

การเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เข้าใจมากขึ้น	15	57.69	24	70.58
เข้าใจไม่มากขึ้น	11	42.31	5	14.71
ไม่ระบุ	-	-	5	14.71
รวม	26	100	34	100

ตารางที่ 39 ความเห็นเกี่ยวกับการรู้จักการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของคนทั่วไป จำแนกตามผู้ตอบแบบสอบถาม

การรู้จักการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		ผู้เรียน	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รู้จักมากขึ้น	16	61.54	23	67.65	11	50.00
รู้จักไม่มากขึ้น	10	38.46	9	26.47	7	31.82
ไม่ระบุ	-	-	2	5.88	4	18.18
รวม	26	100	34	100	22	100

ตารางที่ 40 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับภาควัตและประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามที่ดูมือง กำหนดทั้ง 4 ด้าน พร้อมทั้งเหตุผล จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว

การวัดและประเมินผล	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		เหตุผลของเขตพื้นที่การศึกษา	เหตุผลของครอบครัว
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย		
- 8 กลุ่มสาระ	80.77	15.38	32.35	50.00	17.65	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นมาตรฐานของเด็กไทยตามหลักสูตร
- การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน	100	-	52.94	44.12	2.94	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นความรู้ความสามารถพื้นฐานที่เด็กดำรงชีวิตได้ - การประเมินผลต้องมีเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินการผ่าน
- คุณลักษณะ อันพึงประสงค์	96.15	3.85	35.29	52.94	11.77	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เห็นด้วย เพราะเด็กแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัวไม่เหมือนกัน การใช้เกณฑ์ประเมินแบบเดียวกันไม่เหมาะสม - เห็นด้วยเพราะเป็นตัวชี้วัดมาตรฐานและวิธีการเรียนการสอนของพ่อแม่และเด็ก
- กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	80.77	19.23	41.17	47.06	11.77	<ul style="list-style-type: none"> - เห็นด้วย เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม - ไม่เห็นด้วย ครอบครัวจัดแบบบูรณาการสอดแทรกในการเรียนการสอนแล้ว

ตารางที่ 41 การเปรียบเทียบปัญหาอุปสรรคในการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามที่ผู้มอช กำหนดทั้ง 4 ด้าน พร้อมทั้งเหตุผล จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัว

การวัดและประเมินผล	เขตพื้นที่การศึกษา		ครอบครัว		เหตุผลของเขตพื้นที่การศึกษา	เหตุผลของครอบครัว
	มี ปัญหา	ไม่มี ปัญหา	มี ปัญหา	ไม่มี ปัญหา		
- 8 กลุ่มสาระ	42.31	46.15	26.47	41.18	32.35	- มีปัญหาความไม่เข้าใจและการ ไม่ยอมรับเกณฑ์ การยึดหลักเกณฑ์ ที่แตกต่างกัน
- การอ่าน คิดวิเคราะห์ เขียน	26.92	53.85	17.65	47.06	35.29	- มีปัญหาครอบครัวไม่ประเมินผล ตามเกณฑ์ที่กำหนด
- คุณลักษณะ อันพึงประสงค์	7.69	69.23	17.65	44.12	38.23	เป็นคุณสมบัตินี้พื้นฐานของเด็กไทยและใช้ประเมินพ่อแม่ ได้ว่าสอนเขาตลอดจนเกินในส่วนใด
- กิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	7.69	69.23	17.65	44.12	38.23	เขตพื้นที่และครอบครัวต้องร่วมมือกัน อย่างใกล้ชิดและติดตามประเมินผล อย่างต่อเนื่อง

ภาคผนวก ข

โครงการประชุมระดมความคิดเรื่อง
การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนา
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

โครงการประชุมระดมความคิด เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

หลักการและเหตุผล

ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 12 ได้กำหนดให้ นอกเหนือจากรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใ้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกำหนดในกฎกระทรวง และต่อมาได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 นับจากนั้นมาจึงเป็นการฟื้นคืนสิทธิของครอบครัวในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่ หลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายบังคับให้ส่งเด็กในวัยศึกษาเข้าโรงเรียน (สกศ., 2549)

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้เริ่มต้นอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากปี พ.ศ. 2542 โดยมีครอบครัวจำนวนมากไม่น้อยตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัว แม้จะยังไม่มีการประกาศใช้กฎกระทรวงออกมารองรับก็ตาม ด้วยการลงทะเบียนไว้กับโครงการโฮมสคูลของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก มูลนิธิเด็ก และเมื่อมีการประกาศใช้กฎกระทรวงดังกล่าวในปี พ.ศ. 2548 ก็เริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนขออนุมัติจัดการศึกษากับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่มีภูมิลำเนาอยู่

ซึ่งปัจจุบันมีจำนวน 65 ครอบครัว เด็ก 70 คน นอกจากนี้ยังมีครอบครัวจำนวนหนึ่งประมาณร้อยละกว่าครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนเองแต่ไม่ได้จดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวตามกฎหมายกระทรวงฯ กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาอุปสรรคในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวอยู่บ้างระหว่างครอบครัวที่จัดการศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำกับดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประกอบกับได้มีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายการศึกษาบ้านเรียนขึ้นในนามของสมาคมบ้านเรียนไทย เพื่อช่วยในการเชื่อมประสาน สนับสนุน สร้างองค์ความรู้ รวมทั้งผลักดันกลไกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบ้านเรียนให้เคลื่อนตัวไปได้ดีขึ้น

นอกจากนี้แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ความเห็นชอบไปแล้วนั้น เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่ง ให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดศูนย์การเรียนรู้ และให้ติดตาม และประเมินผลผู้เรียนเปรียบเทียบกับจัดการศึกษาของโรงเรียนทั่วไป

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงได้ร่วมกับสมาคมบ้านเรียนไทย จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็น เรื่อง การประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในครั้งนี้นี้ขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามประเมินผลสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
2. เพื่อให้ได้ข้อเสนอการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ และองค์กรเครือข่าย

ผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและนักวิชาการจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ครอบครัวบ้านเรียน และสมาคมบ้านเรียนไทย รวมประมาณ 160 คน

การดำเนินงาน

1. บรรยายพิเศษ
2. อภิปราย ชักถาม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
3. แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อระดมความคิดเห็นการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ข้อเสนอพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว และข้อเสนอในการพัฒนาการดำเนินงานของแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
4. นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย และอภิปรายทั่วไป

วัน เวลา และสถานที่

วันที่ 28 - 30 มีนาคม 2551 ณ โรงแรมนิจีโกะ รีสอร์ท
แอนด์ คันทรีคลับ จังหวัดกาญจนบุรี

งบประมาณ

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

สำนักประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบผลการติดตามสภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และ
ปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
2. ได้รับข้อเสนอการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ
และองค์กรเครือข่าย
3. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์
ที่ต่อกันระหว่างภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบ้านเรียน
ทั้งหน่วยงานในระดับส่วนกลาง ระดับพื้นที่ และบ้านเรียน รวมทั้ง
องค์กรเครือข่าย

กำหนดการประชุมระดมความคิด
เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว

วันที่ 28 - 30 มีนาคม 2551

ณ โรงแรมหิโกะ รีสอร์ท แอนด์ คันทรีคลับ จังหวัดกาญจนบุรี

วันศุกร์ที่ 28 มีนาคม 2551

- 08.00 - 11.00 น. เดินทางจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- 11.00 - 12.00 น. ลงทะเบียนและเข้าที่พัก
- 12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 - 13.30 น. พิธีเปิดการประชุมระดมความคิด
โดย ดร. สวัสดิ์ ตีชัน
ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการสภา
การศึกษา
- 13.30 - 14.30 น. บรรยายพิเศษเรื่อง การศึกษาทางเลือกของ
ประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ
โดย นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์
ที่ปรึกษาประจำสำนักงานคณะกรรมการ
การสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- 14.30 - 14.45 น. พัก-อาหารว่าง
- 14.45 - 15.45 น. บรรยายพิเศษเรื่อง การพัฒนานวัตกรรม
การจัดการศึกษาโดยครอบครัว
โดย นางรุจิเรข แสงจิตต์พันธ์

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการ
ศึกษา สพฐ.

- 15.45 - 16.45 น. ชักถาม - แลกเปลี่ยนความคิดเห็น
16.45 - 18.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.00 - 19.00 น. รับประทานอาหารเย็น
19.00 - 21.00 น. การอภิปรายเรื่อง ประสบการณ์การวัดและ
ประเมินผลผู้เรียน

โดย นางพจนา ทรัพย์สมาน
สพท. นครสวรรค์ เขต 1
นายอารมณั วงศ์บัณฑิต
ศึกษานิเทศก์ ระดับ 8
นางวายุกุล ชี้มสมบูรณ์ไพล
ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว
นายยุทธชัย เฉลิมชัย
ผู้ดำเนินรายการ

วันเสาร์ที่ 29 มีนาคม 2551

09.00 - 12.00 น. การประชุมกลุ่มย่อยเรื่อง การติดตามผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

โดยแบ่งเป็นประเด็นย่อย ประกอบด้วย

1. การจัดทำแบบขอจัดการศึกษา
2. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
3. การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษา
4. การวัดและประเมินผลผู้เรียน

12.00 - 13.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 - 17.00 น. การแบ่งกลุ่มย่อยเรื่อง ข้อเสนอการพัฒนาของแต่ละภาคส่วน

โดยแบ่งประเด็นย่อย ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอพัฒนาการจัดการศึกษاب้านเรียนโดยภาครัฐ
2. ข้อเสนอพัฒนาการจัดการศึกษاب้านเรียนโดยครอบครัว และองค์กรเครือข่าย

17.00 - 18.00 น. พักร่อนตามอริยาตัย

18.00 - 19.00 น. รับประทานอาหารเย็น

19.00 - 21.00 น. ประชุมกลุ่มย่อย (ต่อ)

วันที่ 30 มีนาคม 2551

- 09.00 - 11.30 น. นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อยต่อที่ประชุม
อภิปรายทั่วไป และสรุปผลการประชุม
ดำเนินการอภิปราย โดย
ดร. สวัสดิ์ ดีชื่น ที่ปรึกษาสำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา
- 11.30 - 12.00 น. ปิดการประชุม โดย
ดร. รุ่งเรือง สุขาภิรมย์ ผู้ตรวจราชการ
กระทรวงศึกษาธิการ
- 12.00 - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินทางกลับ

หมายเหตุ : กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ภาคผนวก ค

ผลการประชุมระดมความคิด

ผลการประชุมระดมความคิด
เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว
ณ โรงแรมนิจีโกะ รีสอร์ท แอนด์ คันทรี คลับ จ.กาญจนบุรี
วันที่ 28 -30 มีนาคม 2551

ตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ร่วมกับสมาคม
บ้านเรียนไทย จัดให้มีการประชุมระดมความคิดในการติดตาม
ประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ระหว่างวันที่
28-30 มีนาคม 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ติดตามประเมินผล
สภาพปัจจุบัน แนวโน้ม และปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
และเพื่อให้ได้ข้อเสนอการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ทั้งในส่วนของครอบครัวที่จัดการศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบ
และองค์กรเครือข่าย ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 250 คน
ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยครอบครัว
ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา (สพท.) ครอบครัว/บ้านเรียนที่จัดการศึกษา สมาคม
บ้านเรียนไทย รวมทั้งผู้สนใจที่จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว สาร
สำคัญที่ได้จากการประชุมฯ มีดังนี้

ดร. สวัสดิ์ ตีชีน ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ได้กล่าวเปิดการประชุมฯ ดังนี้ การจัดการศึกษาโดยครอบครัวมี
ความสอดคล้องกับหลักการปฏิรูปการศึกษาของพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ต้องการให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วม

ในการจัดการศึกษา โดยมาตรา 12 ได้เปิดโอกาสให้ครอบครัวมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกันอันเป็นการศึกษาทางเลือกสำหรับประชาชน เพื่อเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่รักลูกและรู้ถึงความต้องการของลูกมากกว่าผู้ใด มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาให้ลูกของตนเอง โดยพ่อแม่ที่จัดการศึกษาให้กับลูกเองนั้น นับเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น กล้าหาญ ทุ่มเท และเสียสละให้กับลูกอย่างแท้จริง

การศึกษาทางเลือกของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ

นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ที่ปรึกษาประจำสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้บรรยายพิเศษเรื่องการศึกษาทางเลือกของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังนี้

การเรียนรู้ของมนุษย์มีความสำคัญสูงมาก ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการศึกษาในปัจจุบันและในอนาคต โดยมนุษย์ทุกคนมาจากบรรพบุรุษสายพันธุ์เดียวกันกับลิงชิมแปนซี ที่มีพัฒนาการมาประมาณ 4 ล้านปี ขณะที่โลกมีอายุประมาณ 4 พันล้านปี จักรวาลมีอายุประมาณหมื่นล้านปี มนุษย์จึงมีพัฒนาการในช่วงเวลาที่สั้นมากเมื่อเทียบกับจักรวาลทั้งหมด

มนุษย์มีความต่างจากลิงที่มนุษย์มีสมองส่วนหน้า ทำให้มนุษย์คิดเรื่องนามธรรม ความดี ความชั่ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่ความคิดในเรื่องอิสรภาพโดยการหลุดพ้นได้เมื่อประมาณ 2500 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งการคิดอย่างวิจิตรพิสดาร โดยสมองของมนุษย์มีเซลล์ประมาณ 1 แสนล้านเซลล์ ส่วนสมองของลิงมี

ประมาณ 1 หมื่นล้านเซลล์ โดยพัฒนาการของมนุษย์ที่ผ่านมาได้
ใช้การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดเป็นหลัก

การเติบโตของสมองมนุษย์ในช่วงที่เด็กอยู่ในครรภ์มารดา
จะมีพัฒนาการทางสมองมากที่สุดถึงร้อยละ 75-80 ดังนั้นในช่วง 6
ปีแรกของเด็ก จึงเป็นการวางรากฐานของชีวิต และเป็นเหตุให้มีการ
บัญญัติคำว่า "การศึกษาปฐมวัย" ไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งครอบคลุมที่
ยากจนหากแม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และมีอาหารที่ดี เด็กก็จะเก่งและ
สามารถพัฒนาขึ้นมาในระดับแนวหน้าได้

ร่างกายมนุษย์นับเป็นระบบที่ดีที่สุด โดยเป็นระบบที่มีความ
หลากหลายและทุกอย่างเชื่อมต่อถึงกันหมด จึงมีความเป็นเอกภาพ
และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้ โดยผ่านระบบดังนี้ 1)
ระบบข้อมูลข่าวสาร (ดี เอ็น เอ) 2) ระบบการสื่อสาร ร่างกายมนุษย์
มีระบบสื่อสารที่ดีที่สุด โดยจะสื่อความจริงทั้งหมด และ 3) ระบบ
การเรียนรู้ ซึ่งมนุษย์มีการเรียนรู้ตลอดเวลาและมีการนำเอาความ
รู้ไปใช้ ทำให้อยู่รอดได้

สำหรับระบบการศึกษาของไทย นักปราชญ์หลายท่าน ได้
แก่ ท่านพุทธทาส ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และนายแพทย์ประเวศ วะ
สี ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การศึกษาไทยยังให้ความสำคัญแต่ความรู้และ
อาชีพเป็นหลัก แต่ยังขาดการเรียนรู้เพื่อความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายถึง
ถึง การเป็นผู้มีจิตใจสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และฐานความรู้อยู่ใน
ตัวคนไม่ใช่อยู่ในตำรา การปลดปล่อยคนไทยออกสู่อิสระภาพ จึงเป็น
การคืนศักดิ์ศรีและศักยภาพให้แก่แผ่นดินอย่างทันทีทันใด และ
กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจึงเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์

อย่างไรก็ตามระบบการศึกษาไทยซึ่งเป็นการศึกษาในระบบ หรือการศึกษาในกระแสหลัก ยังมีวิธีคิดในรูปแบบเดิมคือ การคิดแบบแยกส่วน โดยชีวิตกับการศึกษาแยกจากกัน และระบบการศึกษาถูกควบคุมโดยระบบราชการ จึงมีการสร้างความรู้น้อยและเน้นการถ่ายทอดความรู้เก่า การศึกษาที่เอาตำราเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความรู้ในตัวคนเป็นตัวตั้ง จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อ่อนแอทางปัญญา และจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ ที่มุ่งเน้นฐานความรู้ที่อยู่ในตัวคนทุกคน โดยเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ความรู้มาจากชีวิตจริงโดยการปฏิบัติจริง ได้ผลจากการปฏิบัติ แล้วจึงสร้างเป็นความรู้ทฤษฎี รวมทั้งความรู้ในตัวคนมีความหลากหลาย จึงควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในตัวคนจนเกิดเป็นนวัตกรรม นอกจากนี้ระบบการศึกษาในปัจจุบันยังมีโครงสร้างอำนาจรัฐในแนวดิ่งและอำนาจทุนนิยมเป็นตัวกำหนดสิ่งต่างๆ ขณะที่ศาสนาก็แยกตัวออกไปจากชุมชนสังคม และธุรกิจก็เอาเปรียบสังคมเป็นอย่างมาก

การแก้ปัญหาที่วิกฤติของโลกจึงต้องอาศัยองค์การนอกภาครัฐ ที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงแนวราบ เป็นแกนนำในการแก้ปัญหา ขณะที่การศึกษาทางเลือกเริ่มมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ว่า ฐานความรู้อยู่ในตัวคนทุกคน จึงควรเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ความรู้มาจากชีวิตจริง ปฏิบัติจริง และนำผลจากการปฏิบัติมาสร้างเป็นความรู้ทฤษฎี ความรู้ในตัวคนมีความหลากหลาย การส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในตัวคนจะทำให้

เกิดนวัตกรรม ซึ่งนำไปแก้ปัญหาที่สลบซับซ้อนได้ไม่ยาก การทำแผนที่มนุษย์ (Human mapping) เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพมนุษย์ในทุกพื้นที่ สุดท้ายเป็นการนำเอาวิถีชีวิตเป็นตัวตั้งในการศึกษา โดยมีการเรียนร่วมกันพร้อมกับการปฏิบัติ ที่ปฏิบัติได้แก้ปัญหาเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงได้บัญญัติสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาไว้ในมาตรา 49 ที่กำหนดให้การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน ย่อมได้รับการคุ้มครอง มาตรา 80(1) สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาปฐมวัย มาตรา 80(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการศึกษาแห่งชาติ และจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากร มาตรา 80(4) ส่งเสริมสนับสนุนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 80(5) ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ข้อมูลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนการวิจัยจากรัฐ และมาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามเหมาะสมและความต้องการในท้องถิ่น และเข้าไปมีส่วนร่วมจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ และการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

สำหรับข้อเสนอการจัดการศึกษาทางเลือก ประการแรก

ให้มีการจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลการจัดการศึกษาทางเลือก และเชื่อมโยงกับเครือข่ายทั่วประเทศ 2) สังเคราะห์รูปแบบ กลไก กระบวนการและวิธีการจัดการศึกษาทางเลือกที่ดีในรูปแบบที่หลากหลาย และเผยแพร่สู่สาธารณะ 3) ทำการศึกษาวิจัย หาความรู้เพื่อจัดทำร่างกฎหมายเพื่อการจัดการศึกษาทางเลือก และประกาศสุดท้ายจัดทำร่างกฎหมาย/กฎกระทรวงเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะและเพื่อการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

การพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

นางรุจิเรข แสงจิตต์พันธ์ นักวิชาการศึกษา 8 ว. จากสำนักพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้บรรยายพิเศษเรื่อง การพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ดังนี้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว เริ่มดำเนินงานอย่างจริงจังในปี 2547 ที่มีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ในปี 2548 ได้มีการดำเนินงานในการปรับระบบภายในของ สพฐ. เพื่อเอื้อให้ครอบครัวได้จัดการศึกษา โดยในปี 2549 การดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อยู่ในความดูแลของสำนักนโยบายและแผน ซึ่งได้จัดทำแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการขึ้น เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการนำไปปฏิบัติแล้วระยะหนึ่ง พบว่า ยังมีความ

เข้าใจที่ยังไม่ตรงกันในหลายเรื่อง เนื่องจากยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน จึงไม่สามารถระบุรายละเอียดได้ชัดเจน จึงต้องการความชัดเจนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติเชิงลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการจัดการศึกษา การประเมินผลการศึกษาและเอกสารหลักฐานการจัดการศึกษาของครอบครัว

ในปี 2550 สพฐ. จึงได้จัดทำเอกสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานจำนวน 2 เล่ม ได้แก่ คู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเอกสารหลักฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและครอบครัว แต่ก็อาจยังไม่เป็นที่พอใจทั้งหมดและต้องหารือร่วมกันอีกเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติแล้วยังมีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุง ขณะนี้จึงเป็นการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมที่ควร แต่เนื่องจาก สพฐ. ยังไม่ได้มีการชี้แจงการทำงานตามเอกสารดังกล่าวแก่เขตพื้นที่การศึกษา ทำให้ยังมีคำถามที่ต้องหารือกันในรายละเอียดการปฏิบัติตลอดเวลา ระหว่างเขตพื้นที่การศึกษากับ สพฐ.

ในปี 2551 นี้ สพฐ. อยู่ระหว่างการปรับโครงสร้างภายใน เนื่องจากการปรับโครงสร้างในปี 2546 ยังมีเรื่องงานและเรื่องคนที่ยังไม่ลงตัว จึงปรับเปลี่ยนใหม่เพื่อลดความซ้ำซ้อน และเพื่อให้จัดคนทำงานได้อย่างพอดี จึงจัดให้งานการศึกษาทางเลือกมาอยู่ที่สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยขณะนี้โครงสร้างยังอยู่ระหว่างหารือกับ

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน และในปี 2551 ได้พยายามจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทางเลือก ส่วนปี 2552 จะได้หารือการทำงานร่วมกันเพื่อเสนอของบประมาณต่อไป

สำหรับการจัดทำแผนการจัดการศึกษาตามกฎกระทรวงฯ เพื่อขออนุมัติจัดการศึกษา ซึ่งต้องอ้างอิงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ขณะนี้หลักสูตรฯ อยู่ในระหว่างการปรับปรุงเกี่ยวกับการตีความเรื่องผลการเรียนรู้ว่า ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะพิจารณาจากอะไร ซึ่งจะมีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่การออกแบบ การจัดการเรียนการสอน จนถึงการประเมินผล ว่ามีส่วนใดที่ซ้ำซ้อนกันและตีความแตกต่างกัน ซึ่งทำให้มีการประเมินผลแตกต่างกันไปด้วย และปรับการใช้ภาษาการสื่อสารให้ชัดเจนมากที่สุด โดยใช้มาตรฐานช่วงชั้นและมาตรฐานชั้นปีเป็นหลัก ที่มีความยืดหยุ่นมากกว่าเดิม เมื่อปรับปรุงแล้วเสร็จจะมีการประชาสัมพันธ์ 4 จุด กับสำนักพิมพ์สื่อมวลชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ประมาณ 7-8 ครั้ง ซึ่งอยู่ระหว่างสรุปข้อมูลและติดตามข่าวต่อไป สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว บางครอบครัวอาจจะไม่ต้องอิงมาตรฐานทั้งหมด แต่ครอบครัวใหม่ที่ยังไม่รู้ว่าจะยึดสิ่งใดเป็นหลักในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาสามารถพิจารณามาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักก่อนได้การพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษา ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา สพฐ. ได้ดำเนินการโครงการหนึ่งโรงเรียนหนึ่งนวัตกรรมซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโครงการส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมในโรงเรียน โดยมุ่งให้เขตพื้นที่การศึกษาพัฒนานวัตกรรมในโรงเรียน โดยให้ความหมายของ

นวัตกรรมว่า เป็นวิธีการ/เทคนิคในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ผ่านการพิสูจน์โดยผ่านกระบวนการวิจัยหลายๆ ครั้ง จนมั่นใจว่าประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือตามวัตถุประสงค์ นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่ยังไม่มีการทำมาก่อน การสอนคณะชั้นในโรงเรียนที่มีเด็กเรียนน้อย จึงไม่ถือเป็นนวัตกรรมเพราะมีการใช้กันมามากแล้ว

อย่างไรก็ตามเพื่อสนับสนุนนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน สพฐ. ได้ส่งเสริมให้โรงเรียนคิดจัดทำนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกันขณะที่เด็กก็ต่างกัน และพิสูจน์ผลที่เกิดขึ้น โดยสามารถอธิบายได้ว่าได้อย่างไร แต่ก็ยังพบว่า ครูยังมีจุดอ่อนในด้านการวิจัยการพิสูจน์ยืนยัน การหาทฤษฎีรองรับจึงไม่สามารถสรุปได้ การดำเนินงานในปีแรกที่ผ่านมาจึงมีนวัตกรรมจำนวนไม่มาก

ในปีต่อมา ได้ปรับแนวคิดนวัตกรรมใหม่จากการคิดจัดทำนวัตกรรม มาเป็นกลไก/กระบวนการในการขับเคลื่อนนวัตกรรม (backward design) (ซึ่งครอบคลุมได้ใช้กลไกที่อยู่แล้วแต่อาจจะไม่รู้ตัว) โดยมุ่งเน้นให้มีผลปรากฏที่ชัดเจน เช่น สอนคณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์อย่างไรให้ดีขึ้น แล้วจึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันพร้อมทั้งปรับให้ดียิ่งขึ้น เป็นลักษณะของการหมุนเกลียวยกระดับขึ้น โดยเชื่อว่าครูจะสามารถสร้างนวัตกรรมที่ดีที่สุดคล้องกับความต้องการและบริบทแวดล้อมได้ ซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างนวัตกรรมมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับนวัตกรรม

สิ่งสำคัญในการสร้างนวัตกรรมคือ สิ่งแวดล้อมและพี่เลี้ยง

การสร้างบรรยากาศแวดล้อมเพื่อให้ครูอยากปรับปรุงพัฒนา
ยกระดับตัวเอง ซึ่งเป็นเรื่องเล็กๆ ก็ได้ไม่จำเป็นต้องเรื่องใหญ่
แต่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เช่น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ที่มีเทคนิคที่ทำให้เด็กไม่เสียคน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
ในเทคนิคดังกล่าว เพื่อช่วยกันคิดวิธีที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องเกิดจาก
ครูที่เป็นนักคิดนักเปลี่ยนแปลงใน 3 จุดใหญ่ ได้แก่

1. ครูต้องมีใจมาก่อน โดยเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลง
การคิดใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก โดยครูส่วนใหญ่จะทำงาน
ในลักษณะเดิม ทำอย่างไรจึงจะกระตุ้นใจของครูให้ยอมรับการ
เปลี่ยนแปลง

2. ครูจะต้องคิดใหม่ ทำใหม่ คิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบ
และกล้าที่จะคิด ไม่ย่ออยู่กับรอยเดิม ที่สำคัญจะต้องมีกระบวนการ
ตัดสินใจที่ถูกต้องและมีคุณธรรม

3. การลงมือทำ/ปฏิบัติจริงโดยไม่ต้องกลัวผิด ซึ่งหากผิด
ก็สามารถแก้ไขใหม่ได้

แนวคิดนวัตกรรมใหม่ จึงเป็นการสร้างครูทั้งหมดให้มี
ลักษณะเป็นนวัตกรรม และนำกระบวนการจัดการความรู้ (KM) เข้าไป
ขับเคลื่อนเพื่อให้ครูมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหมุนเกลียว
ยกระดับขึ้นไป ซึ่งเป็นวงจรที่มาจากแนวคิดของนักธุรกิจ

จากแนวคิดนวัตกรรมใหม่ จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษา
โดยครอบครัวค่อนข้างมีลักษณะเป็นนวัตกรรมที่ครบถ้วน ตั้งแต่
การตัดสินใจจัดการศึกษาให้กับลูก ซึ่งพ่อแม่ต้องผ่านกระบวนการ
คิดมาอย่างมาก ผ่านการแสวงหาข้อมูลกว่าที่จะตัดสินใจจัดการ

ศึกษาให้กับลูก และเมื่อตัดสินใจแล้วก็มีการเรียนรู้ร่วมกันก่อให้เกิด
สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ในช่วง 3-4 ปี จากการสังเกตการจัดการศึกษา
โดยครอบครัว จึงพบสิ่งที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบที่การ
ศึกษาในระบบยังไม่สามารถทำได้ เช่น การบริหารจัดการ ครอบครัว
มีการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นไปตามจำนวนครอบครัว การจัดการ
ศึกษาโดยครอบครัวเดียวมีการจัดการที่แตกต่างไปจากการจัดรวม
กัน 2 ครอบครัว เป็นต้น โดยมีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเรียน
รู้ช่วยเหลือกัน เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการขับเคลื่อน
นวัตกรรมให้เกิดขึ้นตลอดเวลา เพียงแต่ครอบครัวยังไม่ทราบว่า
เป็นนวัตกรรม แต่เมื่อมีการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
ก็จะพบว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นและมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ตาม
บริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนไปเพื่อแสวงหาวิธีที่ดีที่สุดในการจัดการ
เรียนการสอนจึงเป็นการหมุนเกลียวยกระดับขึ้นไป จากการบริหาร
จัดการที่มีความแตกต่างหลากหลาย

การจัดการเรียนการสอนของครอบครัวได้ก่อให้เกิดนวัตกรรม
ในหลายเรื่องที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบที่ค่อนข้างชัดเจนมาก
เช่น การสอนที่จัดตารางเรียนตามความสนใจของเด็ก ซึ่งมีตาราง
เรียนในแต่ละครอบครัวที่ไม่เหมือนกัน โดยบางครอบครัวยึดความ
ถนัดของลูกเป็นหลัก แต่บางครอบครัวเป็นไปตามความเห็นของ
พ่อแม่ที่เห็นว่า เรื่องใดเป็นเรื่องที่จำเป็นซึ่งจะหาวิธีการให้ลูกสนใจ
การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงมีความหลากหลายสวยงาม

การจัดสาระการเรียนรู้ มีความแตกต่างจากการศึกษา
ในระบบที่จัดการเรียนในรายวิชาต่างๆ เป็นซ้ำๆ แต่การจัดของ

ครอบครัวเป็นการจัดตามความสนใจของเด็ก เช่น เด็กสนใจวิชาวิทยาศาสตร์ก็จัดให้เด็กเรียน 2 วันติดต่อกัน ซึ่งสามารถปรับระยะเวลาการเรียนการสอนได้ โดยมีความยืดหยุ่นสูงแต่ก็มีหลักเกณฑ์หากมีผลและมีประสิทธิภาพที่ดีกว่า ซึ่งสามารถพบเห็นได้มากมาย การประเมินผล นับเป็นปัญหาค่อนข้างมากในปัจจุบัน ซึ่งจากการประชาพิจารณ์หลักสูตรในหลายๆ จุดพบว่า การศึกษาในระบบเองยังต้องปรับการประเมินผลอีกมาก เนื่องจากการประเมินผลที่เหมือนกันทั่วประเทศเหมือนกับการตัดเสื้อตัวเดียวให้ใส่กันทั้งประเทศ ซึ่งการปรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านผลที่เกิดจากการเรียนรู้ต้องพิจารณาตัวชีวิตที่ชัดเจนและวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย ซึ่ง สพฐ. ต้องพิจารณาทั้งระบบ รวมทั้งการเชื่อมโยงกับ สมศ. ด้วย โดยการประเมินผลไม่ได้เน้นการประเมินเพื่อชี้ผิดชี้ถูกหรือประเมินการสอบได้สอบตก แต่เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาให้เด็กมีคุณภาพตามที่ต้องการ

สำหรับการจัดทำเอกสารหลักฐานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ได้ประกาศใช้แล้วนั้น เพื่อให้เด็กที่สำเร็จการศึกษาที่จัดโดยครอบครัวแล้วและต้องการเอกสารหลักฐานยืนยันการสำเร็จการศึกษา นำผลการประเมินมาบันทึกลงในเอกสารหลักฐานการจัดการศึกษา เพื่อให้เป็นระบบเดียวกันหรือเทียบเคียงเชื่อมโยงได้กับการศึกษาในระบบ ซึ่งในระยะแรกอาจยุ่งยากบ้างโดยจะทำได้ความเข้าใจกับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อช่วยเหลือพ่อแม่ในการเทียบเคียงหรือวิเคราะห์ผลการประเมินเด็กเทียบกับการศึกษาในระบบมาใส่ในเอกสารหลักฐาน ทั้งนี้หากพ่อแม่ไม่จำเป็นต้องใช้ก็ไม่

เป็นไร ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาเองก็มีการกิจและต้องใช้เวลาพอสมควร ในการจัดทำเอกสารเนื่องจากเป็นเรื่องใหม่และต้องใช้ข้อมูลที่ผ่านมาเพื่อวิเคราะห์ การบันทึกการจัดการเรียนการสอนจึงสามารถช่วยได้มาก

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวยังเป็นเรื่องใหม่ของสังคมไทย แม้ว่าจะมีการจัดการศึกษาล่วงเลยมาหลายปีแล้วก็ตาม เพราะเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นหลักการและกฎเกณฑ์ที่วางไว้จึงต้องปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมอยู่เสมอ การสร้างความเข้าใจกันจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งบางเขตพื้นที่การศึกษาสามารถประสานการจัดการศึกษาได้ดีและสามารถเป็นครูถ่ายทอดแนวคิดที่ดีให้กับหน่วยงานได้ด้วย แต่บางเขตพื้นที่การศึกษาที่ยังไม่มีประสบการณ์และยังไม่เข้าใจแนวคิด วิธีปฏิบัติ จึงยึดการศึกษาในระบบเป็นหลักก่อน จึงจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจกับเขตพื้นที่การศึกษาในเบื้องต้นเพื่อให้ทำงานร่วมกับครอบครัวได้เป็นอย่างดี และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของพ่อแม่ให้มากที่สุด

การจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นจึงเป็นประโยชน์อย่างมาก ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และสร้างความเข้าใจร่วมกันได้มาก จึงควรจัดอย่างสม่ำเสมอและแบ่งเป็นภูมิภาคเพื่อให้มีการพบปะกันมากขึ้นเพื่อให้มีการหมุนเกลียวยกระดับขึ้นไปอีก โดยเฉพาะนวัตกรรมการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ยังไม่มีการถอดบทเรียน

เผยแพร่ให้กับครอบครัวใหม่ๆ และเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งแต่ละครอบครัวมีวิธีการสร้างหลักสูตรให้ลูกเรียน วิธีจัดการเรียนการสอน และวิธีการประเมินผลที่เฉพาะบุคคล อย่างไรก็ตามการถอดบทเรียนยังมีลักษณะเป็นการเล่ามากกว่าการวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้จัดการศึกษาในลักษณะต่างๆ และมีความสัมพันธ์กับความต้องการของเด็กอย่างไร เพื่อนำบทเรียนที่ดีไปสู่การขยายผลต่อไป และอาจผสมผสานให้ได้สิ่งที่ดียิ่งขึ้น

การถอดบทเรียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ฝังลึกอยู่ในแต่ละคน การดึงนวัตกรรมที่ฝังลึกจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงทำหน้าที่ดึงนวัตกรรมออกมา โดยพี่เลี้ยงต้องมีวิธีดึงองค์ความรู้ ผ่านการฝึกตั้งคำถาม เช่น การสอนให้ลูกอ่านหนังสือ เป็นพ่อแม่สอนอย่างไรให้ลองเขียนออกมาซึ่งบางทีก็อธิบายไม่ได้ว่าสอนอย่างไร ไม่รู้ว่าลูกเรียนได้อย่างไร ซึ่งมีปัญหานี้กับครูมาก จึงใช้กระบวนการกลุ่มเล็กๆ (สับกว่าคน) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิสังเกต จึงดึงเทคนิคดีๆ ออกมาได้ เพราะครูยังไม่รู้จักวิธีการ เช่นเดียวกับกระบวนการของพ่อแม่ที่เรียนรู้กับลูกตลอดเวลา หากมีพี่เลี้ยงที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญมาเติมเต็มก็จะทำให้หมุนเกลียวหรือยกระดับความรู้ได้มากและเร็วขึ้น พี่เลี้ยงจึงมีความสำคัญในการเติมเต็มและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อไป ให้แพร่กระจายทั่วประเทศที่จะต้องช่วยกันคิด

ประสบการณ์การวัดและประเมินผลผู้เรียน

ในการถ่ายทอดประสบการณ์การวัดและประเมินผลผู้เรียน

โดยนางพจนา ทรัพย์สमान และนายอารมณ วงศ์บัณฑิต ศึกษา
นิเทศก์จากเขตพื้นที่การศึกษา และนางวายุกุล ชัมสมบูรณ์ผล
ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยมีนายยุทธชัย เฉลิมชัย เป็น
ผู้ดำเนินรายการ มีสาระดังนี้

ตามที่ สพฐ. ได้จัดทำคู่มือฉบับใหม่ที่เน้นการวัดและประเมินผล
และการออกเอกสารต่างๆ ในการจัดการศึกษ่าบ้านเรียน ซึ่งคู่มือฯ
ได้แบ่งการประเมินผลเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 การประเมินคุณภาพ
ในการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยประเมินคุณภาพการจัด
การศึกษาของพ่อแม่/ผู้ที่พ่อแม่มอบหมายให้จัดการศึกษา ส่วนที่ 2
เป็นการประเมินการวัดสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ซึ่งนำไป
เทียบเคียงกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักสูตรที่กำหนด
ไว้ โดยจะเน้นเฉพาะส่วนที่ 2 เพื่อหารือและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

นางพจนา ทรัพย์สमान ได้กล่าวว่า รู้สึกยินดีและเป็น
เกียรติทุกครั้งที่มีโอกาสพบกับพ่อแม่ผู้ปกครองที่รับผิดชอบการ
กระทำของตนเอง และรับผิดชอบในการดูแลลูกของตัวเองให้เป็น
คนสมบูรณ์ เป็นคนดีที่มีคุณค่าของสังคม โดยได้เริ่มเรียนรู้การ
จัดการศึกษาโดยครอบครัวกับครอบครัวที่นครสวรรค์ ซึ่งได้พาลัม
ลูกคลุกคลานอบรม อ่านหนังสือ และอื่นๆ จนมีความเข้าใจและเป็น
เพื่อนร่วมคิดร่วมทำกับครอบครัวมาตลอด นับตั้งแต่การจดทะเบียน
การจัดทำแผน จนถึงการวัดประเมิน โดยปัญหาในการวัดและ
ประเมินผลขณะนี้ มาจากการกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผล
ต้องเป็นไปตามที่ สพฐ. กำหนด ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
ในการเรียนรู้ของครอบครัว

จากเป้าหมายการจัดการศึกษาที่มุ่งให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม แต่การจัดการศึกษาที่ผ่านมาเป็นการมองคนแบบแยกส่วนแล้วทำที่ละส่วนๆ และเมื่อประเมินผลก็ทำแบบแยกส่วนเป็นรายวิชา แต่การจัดการศึกษาของครอบครัวเป็นการนำเอาชีวิตเป็นหลัก และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูก จึงเป็นการเรียนรู้ไปพร้อมกับการเผชิญปัญหาแล้วมีข้อสรุปในขณะนั้น ซึ่งคิดว่าเป็นการทำให้ผู้เรียนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่เมื่อกำหนดให้มีการประเมินผลแบบจำแนกเป็นรายวิชาจึงมีปัญหาและทำได้ยาก

การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัวของเขตพื้นที่การศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาจะแบ่งงานเป็นหลายงาน โดยงานธุรการ การประสานความร่วมมือกับครอบครัว กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาจะรับผิดชอบ ส่วนการจัดทะเบียน กองแผนงานจะรับผิดชอบ การส่งเสริมการจัดการศึกษา การช่วยเหลือดูแล นิเทศติดตามผลศึกษานิเทศก์จะรับผิดชอบ ส่วนการวัดและประเมินผลศึกษานิเทศก์อีกกลุ่มหนึ่งรับผิดชอบ เมื่อปีที่ผ่านมาทีมประเมินผลได้ประเมินครอบครัวชนรีโซดิตด้วยเทคนิคการประเมินแบบองค์รวม โดยการพูดคุยและสำรวจผลงาน ร่องรอยหลักฐาน ทักษะทางสังคม การแสดงออก และวิสัยทัศน์ของเด็ก/ครอบครัว จากนั้นได้มีการสอบถามโดยใช้ข้อสอบ NT ซึ่งเด็กสามารถทำได้และมีความสุข แต่เมื่อมีคู่มือใหม่โดยจะต้องประเมินผลว่าผู้เรียนได้เกรดเท่าไรใน 8 กลุ่มสาระ และมีผลการเรียนในการอ่านคิดวิเคราะห์สื่อความ คุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไร รวมทั้งการวัดผลกิจกรรมพัฒนา

ผู้เรียนด้วย ทำให้ผู้ประเมินมีความรู้สึกอึดอัดและยังไม่ค่อยลงตัว และอยากหาเขตพื้นที่ที่สามารถทำได้ตามคู่มือใหม่ได้อย่างน่าเชื่อถือ และมีความเป็นปรนัยเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลต่อไป อย่างไรก็ตาม การประเมินผลผู้เรียนคงจะมีความลงตัวได้หากมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างการจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับระบบโรงเรียน

ในการดูแลครอบครัวที่จัดการศึกษา ศึกษานิเทศก์มีการประเมินผู้เรียนตลอดเวลาโดยไม่เคยใช้ข้อสอบวัดเด็ก เนื่องจากไม่เชื่อว่า ข้อสอบจะวัดความเป็นคนได้โดยเฉพาะข้อสอบที่กาถูกกาผิด แต่จะเป็นการพิจารณาว่าเด็กได้เรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร และได้ค้นพบอะไรบ้าง สิ่งสำคัญจะมีการขอดูสมุดบันทึกการเรียนรู้อะไรของเด็ก เช่น ด.ช.สันติ ธนธีรโชติ เมื่อวันที่ 25 ม.ค. 50 บันทึกว่า พ่อจะไปสอนพิเศษที่โรงเรียน โดยไปทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพเด็กที่โรงเรียน เหตุการณ์ที่ 1 กิจกรรม 5 ส. “ผมเห็นแล้วเวียนหัวมีแค่คำเดียวเท่านั้นสะสาง ขั้นตอนในการสะสางจะมีบางที่ก็ฉีดยาฆ่าหญ้า ผ่าหญ้า ล้มต้นไม้เพื่อที่จะปลุกสวนดอกไม้ ผมคิดว่าต้องเปลี่ยนมุมมองใหม่เพราะเวลาเผาฉีดยาฆ่าหญ้าแมลง สิ่งพวกนี้แหละจะทำให้นักเรียนจำแต่ไม่รู้ว่าจะมีผลเสียอย่างไร แล้วถ้ามีหญ้าขึ้นเขาก็ซื้อพวกนี้มาฉีดเรื่อย ๆ” นี่คือความคิดของเด็ก ป.4

เหตุการณ์ที่ 2 การลงโทษ “ตอนบ่ายผมเห็นครูตีเด็กนักเรียน ผมคิดว่ามันเป็นเรื่องไม่ดีถึงเด็กจะผิดก็ไม่ควรตีนอกจากจะมีกฎแล้วยังทำให้เด็กจดจำ ผมจึงคิดกลับไปว่าที่คุณครูบอกว่าเรายังควบคุมเด็กไม่ได้ก็ต้องมีตีบ้าง แล้วทำไมผมนับได้ 50 กว่าคนที่ถูกตี”

เหตุการณ์ที่ 3 เรื่องความรู้ “ตอนใกล้จะกลับผมเห็นพี่ ม.ต้นถือที่เก็บขยะ อีกคนถือไม้กวาด ผมเห็นข้างในขยะมีหลอดนีออน ผมจึงถามพี่ 2 คนนั้นว่านั่นหลอดไฟโซ่ไหมครับพี่ ผมตกใจมาก เพราะมันยังแตกด้วย ผมยืนจ้องดูพี่ทั้ง 2 คนที่กำลังเทเศษหลอดไฟ ซึ่งเขาไม่ได้แสดงอาการใดๆ แล้วเดินกลับเข้าห้อง ผมรู้แล้วว่าเขาไม่รู้ว่าในนั้นมีสารปรอทซึ่งเมื่อแตกแล้วจะมีไอสารปรอทมีพิษมาก ต้องให้เด็กรุ่นน้องกว่าผมได้รู้” เด็ก ป.4 ที่คิดและเขียนอย่างนี้ยอมรับได้ไหมว่ามีความรู้หรือต้องให้สอบ ต้องได้เกรด คุณภาพความเป็นคนที่สมบูรณ์ที่แท้จริงสามารถมองเห็นได้ วัดได้ แต่การวัดและประเมินผลคนด้วยเครื่องมือที่หยาบๆ นอกจากจะสร้างนิสัยที่จอมปลอมแล้วยังไม่ใช่เรื่องจริงอีกด้วย

การประเมินผลผู้เรียนจะดำเนินการใน 4 ด้าน คือ 1) มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดใน 8 กลุ่มสาระ 2) การฟัง พูด อ่าน เขียน ซึ่งเป็นทักษะการใช้ภาษา 3) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และ 4) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษาในแต่ละพื้นที่อาจจะต่างกัน ได้ โดยกลุ่มแผนดูแล การจดทะเบียน กลุ่มส่งเสริมดูแลการประชาสัมพันธ์และธุรการ ส่วน การวัดประเมินมีการดูแลโดย 2 กลุ่ม ศึกษานิเทศก์ กลุ่มที่ 1 ดูแล การนิเทศติดตาม กลุ่มที่ 2 ดูแลการวัดประเมินผล ซึ่งส่วนใหญ่จะมี 3 กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มแผน กลุ่มส่งเสริม และกลุ่มนิเทศติดตามผล

การประเมินผลที่ผ่านมาไม่มีปัญหาอุปสรรคแต่อย่างไร แต่เมื่อมีการประกาศใช้คู่มือฯ จึงเริ่มมีปัญหาในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าบันทึกที่น้องฟางเขียนเป็นบันทึกที่ดี สร้างความรู้สึกรัก

ที่ดีในจิตใจ และอยากทำให้้อยากรู้จักเด็กคนนี่ซึ่งอยู่เพียง ป.4 ศึกษา
นิเทศก์บางท่านอาจเห็นว่ายังไม่ได้วัดความรู้ความสามารถทาง
วิชาการได้ ในขณะที่กลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม ก็ยังไม่ได้กำหนดมาตรฐาน
การเรียนรู้เชิงวิชาการว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะส่งผลต่อการวัดประเมินผล
ตามคู่มือที่กำหนดให้ประเมินผลเป็นเกรดในแต่ละรายวิชาเกรด และ
การบรรยายของวิทยากรจากส่วนกลางที่ได้ให้ข้อมูลว่า ครอบครัว
มีอิสระในกระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการวัดผล
ประเมินผล เพียงแต่การออกเอกสารที่แสดงผลการประเมินผล
(ปพ.) จะต้องเป็นไปตามที่ ศธ. กำหนดเพื่อให้เป็นเอกสารที่ใช้ร่วมกัน
ได้กับการศึกษาในระบบเพื่อความเป็นเอกภาพ ซึ่งยังคลุมเครือว่า
เป็นเรื่องของเอกสารไม่เกี่ยวกับการประเมินผล แต่เอกสารก็ต้องมา
จากการประเมินผล

นายอารมณ วงศ์บัณฑิต ได้กล่าวว่า ครอบครัวแรกที่จัด
การศึกษาให้กับน้องเบคอนในจังหวัดสุพรรณบุรี ทำให้เขตพื้นที่การ
ศึกษาได้เริ่มเรียนรู้ไปกับครอบครัวนี้ และรู้สึกตื่นเต้นที่ได้สัมผัสกับ
ครอบครัว จึงมีการประชุมร่วมกันว่าจะสนับสนุนครอบครัวอย่างไร และ
จัดเตรียมเอกสารให้มากมาย ซึ่งผู้ปกครองก็ตกใจว่าทำไมการเรียน
ในระบบจึงมีเอกสารมากมาย เริ่มตั้งแต่หลักสูตรเพราะไม่ว่าใคร
จะเป็นผู้จัดการศึกษาก็จะต้องจัดตามที่หลักสูตรกำหนด นอกจากนี้
พ่อแม่ย่อมต้องการสิ่งที่ดีที่สุดให้กับลูก และผู้ปกครองแต่ละท่าน
ต่างเป็นผู้รู้ทั้งหมด มีหน้าที่การงานดี สำเร็จการศึกษาที่ดี และม
ีความพร้อมที่จะจัดการศึกษา

สำหรับหลักสูตรในปัจจุบันซึ่งกำลังปรับปรุง พบว่า มี

มาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระถึง 200 กว่ามาตรฐานที่เด็กจะต้องผ่าน และมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพื่อให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อีก 900 กว่าตัว ซึ่งแม้แต่คอมพิวเตอร์ก็แทบจะบันทึกไม่ไหว ครูที่ประเมินเด็กก็จะกระพริบตาไม่ได้ จึงนับเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก เมื่อมีคู่มือกำหนดแนวทางการประเมินออกมา จากประสบการณ์ที่สัมผัสโรงเรียนมา 30 กว่าปี พบว่า ทำได้ยาก แม้แต่ในระบบโรงเรียนเองจะประเมินผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง 900 กว่าตัวและต้องบันทึกในแบบ ปพ. ก็ยังจะทำได้

สภาพการประเมินผู้เรียนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว ก่อนที่จะมีการประกาศใช้คู่มือ เขตพื้นที่การศึกษาพบว่า น้องเบคอน ผ่านช่วงชั้นที่ 1 ไปอย่างดีมาก น่าชื่นชม และได้เห็นข้อแตกต่างที่ชัดเจนอันหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ วิธีการประเมินผลที่ดีที่สุดต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ที่สำคัญวิธีการประเมินที่ดีที่สุดนั้นยังไม่มี จึงเป็นโจทย์ข้อแรกที่ต้องร่วมกันคิดก่อนว่า การประเมินเด็กจะต้องรู้ก่อนว่า สิ่งที่จะประเมินเด็กคืออะไร และต้องมีกรอบในการประเมิน การนำเอาข้อสอบไปวัดเด็กเลยคงทำได้ยาก และวิธีประเมินที่ดีที่สุดก็คือวิธีที่เหมาะสมกับนักเรียน คือเด็กเรียนรู้แบบใดและควรประเมินแบบใด จริงๆ แล้วการประเมินอาจจะประเมินไม่ได้ ครอบคลุมหมดทุกวิธีที่คิดไว้

สิ่งแรกที่ต้องทำคือการกำหนดกรอบในการประเมิน ซึ่งต้องวิเคราะห์มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่ใช้อยู่เดิมที่ยังไม่ได้ปรับปรุง โดยวิเคราะห์เฉพาะมาตรฐานที่สำคัญที่แสดงถึงความเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข และมาตรฐานใน 8

กลุ่มสาระ จากนั้นจึงพิจารณาแผนการเรียนรู้ว่ามีการกำหนดเป้าหมายเมื่อจบช่วงชั้นที่ 1 หรือชั้น ป.3 ใดอย่างไร จากการวิเคราะห์ ทั้ง 2 ส่วน พบว่า มีประมาณ 8 - 9 เรื่อง จากนั้นจึงกำหนดวิธีการประเมิน ซึ่งใช้วิธีในส่วนของ ป. 1 และ ป. 2 รวมทั้งการประเมินด้วยข้อสอบ พอจบช่วงชั้นที่ 3 จึงใช้วิธีการประเมินแบบสัมภาษณ์ และให้ปฏิบัติในบางเรื่อง โดยที่มประเมินจะมี 2 ส่วน คือ หัวหน้ากลุ่มสาระทั้งหมดสัมภาษณ์น้องเบคอน ชวนคุยบ้าง ชวนทำบ้าง ปฏิบัติบ้างหลายๆ อย่าง คุณพ่อคุณแม่ก็มาให้กำลังใจในขณะที่ประเมินโดยถือว่าเป็นการช่วยดูและรับรู้ไปด้วยกัน โดยถามว่ามีการสอนอะไรบ้าง และถามต่อกันไป ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ที่เด็กทำอยู่ หรือสถานการณ์ที่สนใจ แต่จะอิงมาตรฐานแบบไม่让孩子ตัวที่กำลังถามในสาระวิชานั้นๆ บางครั้งอาจจะให้อ่าน หรือพูด หรือให้แสดง เพราะฉะนั้นจึงประเมินได้ทั้งในส่วนของความรู้ และความคิดว่าเด็กคิดอะไรในเรื่องที่รู้ และเด็กคิดอะไรเกี่ยวกับเรื่องนั้น และทำอะไรบ้างในแต่ละเรื่อง ก็จะเชื่อมโยงต่อกันไป จึงประเมินได้ทั้งในส่วนของความรู้และทักษะที่ใช้ในการดำเนินชีวิต

ในการวัดและประเมินคุณธรรม จริยธรรม ได้มีงานวิจัยสรุปไว้ว่า ควรจะต้องไปสัมภาษณ์เพื่อนบ้านของเด็ก และสังเกตการเล่นของเด็กตอนที่อยู่กับเพื่อนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลทั้งหมดเลย จากการประเมินหลายๆ ลักษณะก็จะเห็นว่า น้องเบคอนมีความสามารถหลายๆ อย่างที่สูงกว่าเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกัน ซึ่งถ้าดูการใช้ภาษาพูดหรือด้านอื่นๆ ก็ค่อนข้างจะมีคุณภาพสูงกว่าเด็กในวัยเดียวกัน จึงได้เสนอแนะเพิ่มเติมในสิ่งที่เด็กมีความถนัด

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษา และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นอนาคตที่ดีของประเทศชาติต่อไป และควรมีการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวว่าเด็กที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวในอนาคตอาจจะเป็นผู้นำในระดับของประเทศได้หลายๆ เรื่อง ซึ่งอาจจะเป็นนักคิดค้น ศิลปิน นักวิทยาศาสตร์ และอาจเปลี่ยนแปลงประเทศไทยในอนาคตได้ เช่น การเป็นผู้นำประเทศโดยไม่ต้องซื้อเสียง เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของประเทศ แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนจะไม่เกิดสิ่งนี้

ปัจจุบันโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้พยายามปรับหลักสูตรเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ ซึ่งไม่ต้องรอกว่าจะรู้ว่าลูกเก่งจุดใดก็สายเกินไปเสียแล้ว โดยพยายามสร้างหลักสูตรในช่วงชั้นที่ 1 เป็นการเรียนวิชาพื้นฐานต่างๆ ไปช่วงชั้นที่ 2 จะเพิ่มเติมในส่วนที่เด็กมีความถนัดและเจาะลึกไปเลยในเรื่องที่มีความถนัด โดยในชั้น ป.5- ป.6 จะให้นักเรียนได้เรียนลึกในวิชาที่ชอบที่สุด และนักเรียนกับผู้ปกครองได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดร่วมกัน โดยใช้ชื่อหลักสูตรว่า fun find focus fun คือ เรียนอย่างสนุกสนานในช่วงชั้นที่ 1 find คือ ค้นหาความถนัดความสามารถของผู้เรียน และ focus คือ ผู้เรียนไม่ต้องเสียเวลาเรียนเรื่องอื่นที่ไม่ถนัด ซึ่งถ้าไม่ถนัดคณิตศาสตร์ไม่ต้องไปเรียนคณิตศาสตร์ แต่ถ้าถนัดคณิตศาสตร์ไม่ต้องไปเรียนอย่างอื่น และเด็กสามารถเรียนวิชาพื้นฐาน 8 กลุ่มสาระได้เพียงพอผ่าน ส่วนวิชาที่เก่งสามารรถที่จะเลือกเรียนเฉพาะได้ จะเห็นว่า การจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ทำหน้าหน้าไปก่อนแล้ว ซึ่งหากเด็กเก่งตรงไหนก็สามารถเลือก

เรียนลึกเข้าไปได้เหมาะสมกับความสามารถ เพราะฉะนั้นการวัดและประเมินผลจึงต้องทำให้สอดคล้องกัน โดยใช้วิธีการวัดด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต ดูผลงาน และดูบันทึกพัฒนาการด้านต่าง ๆ

ปัจจุบันเด็กทุกคนในชั้น ป.2 ป.5 ม.2 และ ม.5 จะต้องสอบข้อสอบมาตรฐาน ซึ่งห้องเบคอนทำได้ดี และสิ่งหนึ่งให้เห็นจากการประเมินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวทั้ง 4 ด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอ่าน เขียน คิด วิเคราะห์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ พบว่า สามารถประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่คุณพ่อกำหนดไว้ได้อย่างชัดเจน

สิ่งที่ประเมินยากบ้างคือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งหลักสูตรจะแบ่งเป็น กิจกรรมสำหรับผู้เรียน และกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมแนะแนวจะเห็นได้ว่า พ่อแม่เป็นผู้แนะแนวที่สำคัญที่สุด โดยพ่อแม่แนะนำให้ผู้เรียนค้นคว้าและให้ใช้เวลาในการเรียนรู้ แนะนำให้สนใจสิ่งต่าง ๆ ซึ่งพิจารณาได้จากบันทึก จะเห็นได้ชัดเจนว่ามีการแนะแนวกันทุกนาที่ทุกเวลา แต่กิจกรรมประเภทชุมนุม ชมรมที่ส่งเสริมความสามารถความถนัดสามารถสังเกตได้จากการที่เด็กบ้านเรียนไปเรียนกับนักเรียนในชั้น ป.6 โรงเรียนอนุบาลสุพรรณบุรี วิชาคอมพิวเตอร์ กีฬาเทคอนโด ดนตรี ที่โรงเรียนจะมีชมรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสามารถประเมินผลเด็กได้ การวัดประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จึงไม่ได้เป็นการประเมินแบบหลวม ๆ แต่เป็นการประเมินในภาพที่ใหญ่ขึ้น โดยประเมินตรงแบบเจาะลึกในประเด็นที่เด็กได้เรียนรู้มาแล้วไม่ใช่การประเมินแบบกว้างโดยที่เด็กไม่ได้เรียน ซึ่งบางมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เด็กในโรงเรียนเองก็อาจจะไม่ได้

เรียนแต่ครูก็ประเมินผลให้เด็กผ่านซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ก็ขอแสดงความยินดีกับผู้ปกครองที่ได้มาถึงจุดนี้ได้ โดยใช้ชีวิตทั้งชีวิตให้กับลูกเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

นางวายุกุล ชัมสมบูรณ์ผล ได้กล่าวว่า ครอบครัวเดิมอยู่ในกรุงเทพฯ ลูกก็เข้าเรียนในโรงเรียนปกติทั่วไป ต่อมาคุณปู่ของเด็กๆ เสีย คุณพ่อก็ต้องกลับบ้านไปช่วยคุณย่าทำงานที่บ้าน ตอนนั้นลูกคนโตเรียนอยู่ชั้น ป.4 เทอม 1 คนเล็กเรียนชั้น ป.2 เทอม 1 ก่อนจะย้ายไปได้สำรวจโรงเรียนที่จะให้ลูกเข้าเรียน พบว่าอำเภอสอยดาวอยู่ค่อนข้างห่างไกล แต่ญาติแนะนำว่าควรจะเรียนในเมืองจันทบุรีซึ่งไกลจากบ้านมากประมาณ 70 กิโลเมตร และทดลองตื่นตีห้าไปโรงเรียนจนกลับถึงบ้านหกโมงครึ่งเตรียมตัวอาบน้ำ กินข้าว ทำการบ้าน นอน ไปโรงเรียนได้ 4 วัน จนลูกบอกว่าไม่ไปโรงเรียนได้ไหม พอตีมีความรู้เรื่องบ้านเรียนอยู่บ้างจึงตกลงใจที่จัดบ้านเรียนให้กับลูก

เริ่มขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวไปที่เขตการศึกษาจันทบุรี 1 ก่อนโดยคิดว่าเขต 1 อยู่ในเมืองน่าจะทราบข่าวการจัดการศึกษาโดยครอบครัวดีกว่า และได้ทราบข่าวมาว่าการไปขอจดทะเบียนกับเขตพื้นที่การศึกษาขอได้ยาก แต่เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี 1 ก็ยังไม่ค่อยรู้เรื่อง จึงไปติดต่อเขตการศึกษาจันทบุรี 2 เพราะบ้านขึ้นอยู่กับเขตพื้นที่การศึกษา 2 เมื่อไปที่เขตพื้นที่การศึกษา 2 ก็โชคดีได้พบกับเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจและคอยให้ความช่วยเหลือ โดยเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี 2 ก็ยังไม่ทราบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมาก่อนแต่ก็ขอคำندوق่อน และได้ให้ข้อมูลมา

รวมทั้งมีการติดต่อประสานงานจนกระทั่งได้รับการจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2549 โดยได้เสนอแผนการจัดการศึกษาไปตามปกติ และคาดว่าเมื่อครบปีครอบครัวก็จะส่งผลการประเมินไปยังเขตพื้นที่การศึกษา พอดีศึกษานิเทศก์ได้โทรศัพท์ติดต่อมาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2549 โดยสอบถามว่าครอบครัวพร้อมจะประเมินผลหรือยัง ก็รู้สึกตกใจที่จัดการศึกษาได้ยังไม่ครบปี แต่ก็ถามว่าจะมาตรวจเมื่อไหร่ ซึ่งก็ได้รับแจ้งว่าครอบครัวจะต้องส่งรายงานประเมินผลผู้เรียนมาให้กับเขตพื้นที่การศึกษา ก่อน

การประเมินผลของบ้านเรียน เป็นการประเมินตามแผนการจัดการศึกษาที่เสนอต่อเขตพื้นที่การศึกษา คือ ประเมินจากพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่มีการให้คะแนนเพื่อตัดสินว่าต้องสอบได้คะแนนเท่าไรจึงจะผ่าน ซึ่งได้มีการชี้แจงในที่ประชุมคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาทุกท่านแล้ว แต่ศึกษานิเทศก์ได้แจ้งว่า มีความจำเป็นต้องประเมินกลับมาเป็นเกรดในผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ ซึ่งครอบครัวก็ไม่เข้าใจทำไมต้องทำและไม่อยากประเมินแบบนั้น ซึ่งทำให้ครอบครัวต้องฉีกออกมาเหมือนกับที่ศึกษานิเทศก์นครสวรรค์เขต 1 ที่บอกว่า ทำแกงส้มมันรวมกันไปแล้วต้องกลับมาแยกกระชายและส่วนประกอบอื่นๆ อีก ซึ่งเวลาสอนลูกก็สอนโดยนำเอาทุกอย่างมารวมกัน โดยไม่ได้แยกกลุ่มสาระ แต่ศึกษานิเทศก์ได้โทรมาให้ส่งผลการประเมินอีก และได้แนะนำลักษณะการประเมิน 8 กลุ่มสาระโดยดูได้จากเว็บไซต์ของ สพฐ. ประกอบกับได้รับคำแนะนำจากสมาคมบ้านเรียนไทยจึงได้เอกสารคู่มือการประเมินผล

บ้านเรียนจากเว็บไซต์ ต่อมาศึกษานิเทศก์ได้โทรมาถามว่าประเมินเสร็จหรือยัง เพื่อศึกษานิเทศก์จะได้มาประเมินผลร่วมกับครอบครัวต่อไป โดยจะเข้ามาคุยกับเด็กเป็นระยะแต่ไม่บ่อยมาก ซึ่งหากผ่านมาโรงเรียนบริเวณนี้ก็จะแวะมาคุยกับเด็กบ้านเรียน 2 คน

ในการประเมิน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้โดยจัดทำเป็นเกรด 8 ระดับ พร้อมทั้งประเมินด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งครอบครัวไม่ทราบว่าจะทำการประเมินอย่างนั้นได้อย่างไรจึงแจ้งว่า ไม่สามารถทำการประเมินได้ แต่ศึกษานิเทศก์ได้แจ้งว่าต้องจัดทำเพื่อความสะดวกในการทำเอกสารสำหรับผู้เรียนบ้านเรียน ซึ่งคล้ายๆ กับสมุดพกเด็ก และแบบ ปพ./ค ต่างๆ ซึ่งครอบครัวทำไม่ได้จริงๆ เพราะแบบยาก หากต้องการเกรดครอบครัวยินดีให้เกรดได้ แต่ก็ได้รับแจ้งว่าขอหลักฐานให้ศึกษานิเทศก์ดูด้วยประกอบการให้เกรด หากได้คะแนน 0-49 จะถือว่าสอบตก หากได้คะแนน 50 ได้เกรด 1 คะแนน 55 ได้เกรด 1.5 เป็นต้น ซึ่งศึกษานิเทศก์แนะนำให้ ออกข้อสอบให้ลูกสอบใน 8 กลุ่มสาระ ซึ่งไม่สามารถทำได้ แต่เพื่อไม่ให้เป็นการติดขัดกับศึกษานิเทศก์จึงประเมิน 8 กลุ่มสาระ จาก การเรียนที่ปกติจะมีแบบฝึกหัดให้ลูกทำ และตรวจถูกผิดอยู่แล้ว จึงเก็บคะแนนจากแบบฝึกหัดและสะสมไว้ เป็นวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และให้นำหนักคะแนนเต็ม 100 ตรงกับที่ศึกษานิเทศก์แนะนำ โดยประเมินตามที่ครอบครัวตั้งหัวข้อประเมินไว้ด้วยวิธีการที่หลากหลายแต่ต้องมีผลการสอบด้วย คล้ายๆ กับเด็กในระบบ โรงเรียนที่มีการสอบกลางภาค 1 ครั้งเก็บคะแนน และสอบปลาย

ภาคเก็บคะแนน ครอบครัวจึงจัดให้มีการสอบเป็นบทๆ และเก็บคะแนน บทละ 10 ข้อ และทำแบบฝึกหัดท้ายบท เพื่อเป็นหลักฐานเฉพาะวิชาหลักๆ คือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยคิดกฎเกณฑ์การประเมินของครอบครัวเอง เป็นคะแนนกลางภาคเท่าไร ปลายภาคเท่าไร คะแนนระหว่างจุดประสงค์เท่าไร ตามที่ศึกษานิเทศก์ต้องการเอกสาร

กลุ่มสาระวิชาศิลปะ การงานพื้นฐานอาชีพ สุขศึกษา และสังคม ครอบครัวใช้การประเมินพฤติกรรมซึ่งศึกษานิเทศก์ได้มาดูอย่างวิชาศิลปะได้ใช้ผลงานการสร้างงานทัศนศิลป์ของลูกที่ครอบครัวให้ลูกทำ มีการเก็บและให้คะแนนหมด ซึ่งเห็นว่าผลงานทุกชิ้นของลูกสวยงามดีเนื่องจากการวัดความสวยไม่สวยวัดกันไม่ได้ การงานพื้นฐานอาชีพเป็นการประเมินตามสภาพจริง จากมาตรฐานการเรียนรู้เปลี่ยนเป็นพฤติกรรม วิชาสังคม สุขศึกษามีการตั้งเป็นแนวปฏิบัติและเก็บคะแนน จากนั้นจึงออกผลเป็นเกรดทั้ง 8 กลุ่มสาระ

การประเมินผลด้านการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน ครอบครัวได้รับแบบฟอร์มจากเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อตรวจสอบระดับการผ่านเป็นดี ดีเยี่ยม โดยฟังว่าเด็กอ่านได้ อ่านรู้เรื่อง ให้พ่อแม่ประเมิน พ่อแม่สร้างหัวข้อให้ลูกวิเคราะห์ ส่วนการเขียนก็พิจารณาตามวัยว่าควรเขียนได้แค่ไหน คำผิด คำถูก คำยาก จากนั้นจึงวิเคราะห์ตามเข้าใจและความรู้สึกของพ่อแม่และวิเคราะห์ลงในแบบฟอร์มให้ศึกษานิเทศก์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการเขียนรายงาน ว่า เด็กมีคุณลักษณะตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร

ส่วนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนซึ่งจะประเมินเพียงแค่ผ่านกับไม่ผ่าน พ่อแม่ก็ต้องสร้างกิจกรรมให้ลูก ในตอนนั้นลูกชอบเลี้ยงแฮมเตอร์มาก จึงตั้งชื่อกิจกรรมว่าสัตว์เลี้ยงหรรษา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีจิตใจเมตตา รู้จักรับผิดชอบต่อชีวิตสัตว์ การเลี้ยงดู การให้อาหาร ว่ามีการดำเนินงานอย่างไร

เมื่อประเมินผลครบทุกด้านเรียบร้อยแล้ว จึงส่งผลการประเมินที่รวมเป็นเล่มหนึ่งเล่มให้เขตพื้นที่การศึกษาเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549 นับตั้งแต่เดือนตุลาคมเป็นต้นมา และเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2550 คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์. และศึกษานิเทศก์ 3 วิชา คือ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาไทย ได้มาตรวจสอบการประเมินผลตามเอกสารที่ครอบครัวได้จัดส่งไปให้ เพื่อประเมินผลเด็กที่เรียนช่วงชั้นที่ 1 โดยหยิบเอกสารประเมินผลที่บ้านเรียนจัดส่งไปให้ โดยในใจคิดว่าลูกวัย 9 ขวบ สามารถทำทุกอย่างที่พ่อแม่สร้างมาได้ และศึกษานิเทศก์จะทําอย่างไรกับผลการประเมินของบ้านเรียน ซึ่งศึกษานิเทศก์ได้ให้เด็กทำข้อสอบ NT ใน 3 วิชา พร้อมกับตรวจให้เลย ผลสอบออกมาอยู่ในเกณฑ์ที่น่าชื่นชม โดยวิชาเลขคณิตได้ 29 เต็ม 30 วิชาวิทยาศาสตร์ได้ 29 เต็ม 30 แต่ ภาษาไทยได้ 22 เต็ม 30 ซึ่งกรรมการตกลงยอมรับผลการสอบ NT ซึ่ง NT ไม่ได้เป็นตัววัดว่าเด็กผ่านหรือไม่ผ่านเพียงแต่เป็นส่วนหนึ่งของการวัด จากนั้นจึงวัดผลทางด้านการปฏิบัติที่บ้านเรียนไม่มีคะแนนให้โดยขอผลงานสิ่งที่เด็กทำด้าน กพอ. และพูดคุยซักถามเด็ก ในที่สุด

คณะกรรมการได้มีความเห็นให้ลูกผ่านการประเมิน และวันที่ 30 มกราคม 2551 ก็ได้ส่งจดหมายแจ้งว่าลูกสาวคนเล็กได้ผ่านช่วงชั้นที่ 1 แล้ว

สำหรับการประเมินลูกสาวคนโตในช่วงชั้นที่ 2 ได้มีโทรศัพท์จากศึกษานิเทศก์แจ้งให้ส่งผลการประเมินของเด็กด้วย จึงได้ดำเนินการเช่นเดียวกับลูกคนเล็ก และส่งผลการประเมินไปให้เมื่อเดือนมีนาคม และศึกษานิเทศก์ก็ได้มาประเมินในเดือนมิถุนายน โดยวัดผลด้วยข้อสอบ NT ซึ่งช่วงชั้นที่ 2 มีวิชาภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งวิชา กรรมการประเมินผลช่วงชั้นที่ 2 จะเป็นกรรมการอีกกลุ่มหนึ่ง แต่ก็จะมีหัวหน้าศึกษานิเทศก์ และผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาท่านเดิม มาทำการประเมินเด็กที่บ้าน ซึ่งได้มาคุยกับเด็ก 2 - 3 ครั้ง และได้แจ้งให้ทราบว่าเด็กได้ผ่านการประเมินช่วงชั้นเรียบร้อยแล้ว

เมื่อผ่านการประเมินช่วงชั้นที่ 2 แล้ว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ ก็ขอแผนการจัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 3 ต่อไป ขณะเดียวกันก็ขอให้จัดทำแผนการจัดการศึกษาในช่วงชั้นที่ 2 ของลูกสาวคนเล็กด้วย สำหรับหนังสือรับรองการจบช่วงชั้นยังได้รับแต่ช่วงชั้นที่ 1 โดยได้รับแจ้งว่ายังไม่มีเจ้าหน้าที่ทะเบียนจึงยังออกเอกสารให้ไม่ได้ และยังไม่มีการออกสาร ปพ./ค ซึ่งครอบครัวมีการดำเนินงานตามที่เขตพื้นที่การศึกษาฯ ร้องขอ อย่างไรก็ตามครอบครัวยังไม่อยากประเมินผลที่ออกมาเป็นกรด แต่เพื่อความสะดวกของบ้านเรียนและลูกด้วย หากวันหนึ่งลูกอยากไปโรงเรียนก็จะได้มีข้อมูลที่สามารถนำไปติดต่อกับโรงเรียนได้ และเพื่อความสะดวกในการทำงานร่วม

กับเขตพื้นที่การศึกษาจึงเป็นการพบกันครั้งทาง โดยครอบครัวจัดทำเอกสารรายละเอียดการให้เกรด และศึกษานิเทศก์ก็จะมาประเมินอีกครั้งหนึ่ง ว่ามีผลตรงกันหรือไม่ ถ้าไม่ตรงกันก็จะได้มีการปรับต่อไป

ผลการประชุมกลุ่มย่อยเรื่อง การติดตามผล การจัดการศึกษาโดยครอบครัว

1. การขออนุญาตจัดการศึกษา ปัจจุบันมีความคล่องตัวมากขึ้น มีการอำนวยความสะดวกให้ครอบครัวมากขึ้น และมีแนวโน้มปริมาณการขยายตัวของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาอุปสรรค

- 1) ภาคสังคมยังไม่เข้าใจและยังขาดการประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้ภาคสังคมได้รับรู้
- 2) บางเขตพื้นที่การศึกษามีปัญหาในการประสานงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองที่ขอจดทะเบียนกับเจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษา
- 3) เขตพื้นที่การศึกษามีการปรับเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบ่งชี้ให้งานขาดความต่อเนื่อง
- 4) การทำงานในระดับเขตพื้นที่ต้องประสานการทำงานกับหลายกลุ่มงานจึงขาดความเบ็ดเสร็จในการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปกครองที่มาขอจดทะเบียน
- 5) เจ้าหน้าที่เขตพื้นที่การศึกษายังขาดความรู้ความเข้าใจที่

ชัดเจนในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เนื่องจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นเรื่องใหม่

6) เขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งรับจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวระดับปฐมวัย แต่บางแห่งยังไม่รับจดทะเบียน

7) ไม่ควรกำหนดระยะเวลาขึ้นของจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาแต่ละแห่งยังปฏิบัติแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1) ควรสร้างความตระหนักและความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

2) รัฐควรสนับสนุนงบประมาณเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เชิงรุก ในรูปแบบที่หลากหลาย รวมทั้งเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้ของการจัดการศึกษาก่อนเรียน เพื่อเชิญชวนให้มีการจดทะเบียนครอบครัวที่จัดการศึกษา โดยจัดให้มีการคิดร่วมกัน และทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครองกับเขตพื้นที่มากขึ้น รวมทั้งจัดให้มีภาคีเครือข่ายเกิดขึ้น

3) เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดให้มีกลุ่มงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแบบเบ็ดเสร็จ พร้อมทั้งกำหนดความรับผิดชอบการดำเนินงานของกลุ่มงานต่างๆ ที่รับผิดชอบการดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ให้ชัดเจน

4) ควรสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเขตพื้นที่การศึกษาว่า ครอบครัวสามารถขอจดทะเบียนจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยได้

5) เขตพื้นที่การศึกษาควรประสานงานกับโรงเรียนทั้งที่อยู่ในสังกัด และในสังกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้รับจดทะเบียนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้

6) โรงเรียนควรจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนปกติ และการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อให้โอกาสแก่ครอบครัวที่ไม่สะดวกในการศึกษาในระบบหรืออาจมีปัญหาได้เลือกเรียนได้

7) ควรให้องค์กรเครือข่ายสามารถรับจดทะเบียนและมีบทบาทร่วมกับภาครัฐในส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้

8) การขอจดทะเบียนจัดการศึกษาโดยครอบครัว หากเขตพื้นที่การศึกษามีความพร้อมสามารถรับจดทะเบียนได้ แต่หากไม่พร้อมที่จะรับจดทะเบียนให้สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา รับจดทะเบียน โดยร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียงที่มีความพร้อมดูแลช่วยเหลือครอบครัวให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

9) ให้มีตัวแทนครอบครัวที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวและคนกลางร่วมอยู่ในคณะกรรมการพิจารณาอนุญาตจัดการศึกษาในสัดส่วนที่เหมาะสม

10) ควรให้เด็กที่หลุดจากระบบการศึกษาได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับที่ตรงกับความรู้ความสามารถและศักยภาพที่แท้จริงของเด็ก

2. การจัดทำแผนการจัดการศึกษา

ปัญหาอุปสรรค

1) เขตพื้นที่การศึกษายังไม่ได้ให้คำแนะนำ และยังไม่ได้เข้า

มาร่วมจัดทำแผนการจัดการศึกษากับครอบครัว โดยส่วนใหญ่
ครอบครัวเป็นผู้จัดทำเองทั้งหมด

2) การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ครอบครัว
จะมุ่งยึดหลักปรัชญาทางศาสนาที่แต่ละครอบครัวนับถือ และ
ต้องการพัฒนาให้บุตรหลานเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่ผู้จัดยังขาด
ความรู้ใน 8 กลุ่มสาระวิชา และยังไม่ยอมรับแผนการจัดการศึกษา
ที่ติดกรอบไม่ยืดหยุ่น รวมทั้งเขตพื้นที่การศึกษายังไม่เข้าใจการจัด
ทำแผนการจัดการศึกษาที่ครอบครัวนำเสนอ ตลอดจนกรอบการ
เขียนของแผนการจัดการศึกษายังไม่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1) ควรนำเอาหลักศาสนาเป็นหลักในการจัดทำแผนการ
จัดการศึกษาโดยครอบครัว

2) ควรยุบรวม 8 กลุ่มสาระ ให้เหลือเพียง 4 กลุ่มสาระ
ส่วนกลุ่มสาระที่เหลือให้เป็นความถนัดของผู้เรียน

3) ให้เขตพื้นที่การศึกษาช่วยเหลือผู้ปกครองจัดทำแผน
การจัดการศึกษาโดยจัดให้มีผู้ชี้แนะการเขียนแผนการจัดการศึกษา
แก่ครอบครัว โดยเฉพาะใน 8 กลุ่มสาระที่ผู้ปกครองยังขาดอยู่ให้
สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้

4) ครอบครัวสามารถนำเอาวิถีชีวิตหรือความต้องการของ
ครอบครัวมากำหนดแผนการจัดการศึกษาได้ มากกว่าการจัด
ทำแผนการจัดการศึกษาใน 8 กลุ่มสาระตามที่ ภาครัฐกำหนด

5) เขตพื้นที่การศึกษาควรจัดให้มีหลักสูตรของสถานศึกษา
ที่หลากหลาย ให้ครอบครัวเลือกปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพของ
ครอบครัว

6) เขตพื้นที่การศึกษาควรรวบรวมแผนการจัดการศึกษา โดยครอบครัว 10-20 แผน และหลักสูตรของโรงเรียนที่เป็นแกนนำ/ต้นแบบต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวได้เลือกใช้หรือปรับปรุงให้เหมาะกับครอบครัวต่อไป เพื่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อและสะดวกในการดำเนินงานทั้ง 2 ฝ่าย

3. การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1) ให้เขตพื้นที่การศึกษาประสานกับโรงเรียนในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ห้องสมุด ห้องทดลอง สถานที่ออกกำลังกาย และจัดให้มีการเรียนร่วมในบางรายวิชาที่มีความเฉพาะด้านซึ่งผู้ปกครองอาจไม่มีความพร้อม

2) ให้เขตพื้นที่การศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เขตพื้นที่การศึกษาจัดให้มีขึ้น เช่น การทดสอบระดับชาติ การแข่งขันทางทักษะวิชาการ เป็นต้น โดยแจ้งแก่ครอบครัวโดยตรง อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมกิจกรรมก็ควรขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนด้วย รวมทั้งแจ้งแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในชุมชนให้แก่ครอบครัว

3) ให้มีคณะกรรมการระดับเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและบ้านเรียน

4) ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวควรสร้างวิธีการเรียนรู้ด้วยแนวทางที่หลากหลายบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดอันเป็นนวัตกรรมใหม่ทางการศึกษา และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียน

รู้วิธีการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ค้นพบไปยังเครือข่ายครอบครัว สถานศึกษา และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง โดยไม่ควรให้ความสำคัญกับการแข่งขันทางวิชาการมากนัก ซึ่งจะนำเด็กไปสู่การแข่งขันต่อไป

5) ควรเพิ่มค่าใช้จ่ายรายหัวของเด็กบ้านเรียนเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณในการนิเทศติดตามและวิจัยการศึกษาบ้านเรียน

4. การวัดและประเมินผลผู้เรียน

ปัญหาอุปสรรค

1) เขตพื้นที่การศึกษาและครอบครัวมีแนวคิดและความเข้าใจในการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ทัศนคติ การประเมิน การประเมินที่อิงหลักสูตร 8 กลุ่มสาระ โดยครอบครัวบางส่วนประเมินอิง 8 กลุ่มสาระ แต่ครอบครัวบางส่วนไม่อยากจะและความรู้ความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ยังมีความแตกต่างกัน โดยเขตพื้นที่การศึกษายังสัมผัสกับครอบครัวไม่มาก จึงไม่เข้าใจในปรัชญาแนวคิดของครอบครัว

2) เขตพื้นที่การศึกษาใช้เวลาน้อยในการประเมินผู้เรียน โดยบางเขตพื้นที่ได้ให้ครอบครัวจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ แต่แทบจะไม่ได้ดูหลักฐานที่ครอบครัวได้เตรียมไว้เลย นอกจากนี้เขตพื้นที่การศึกษายังประเมินผู้เรียนล่าช้าและขาดการติดตามอย่างเป็นระยะและต่อเนื่อง

3) ผู้ประเมินกับผู้รับการประเมินขาดความคุ้นเคยซึ่งกันและ

กัน และการประเมินผู้เรียนยังขาดความยืดหยุ่นและยังขาดการให้เด็กมีส่วนร่วม

4) ผู้ประเมินจะต้องศึกษาแผนการจัดการศึกษาก่อนที่จะประเมินผู้เรียน เพื่อให้การประเมินตรง/สอดคล้องกับแผนการจัดการศึกษา/โครงสร้างหลักสูตรที่ขอจัดการศึกษา และไม่ควรใช้แบบทดสอบการศึกษาในระบบโรงเรียนในการประเมินผลผู้เรียน

5) การวัดผลประเมินผลที่เกิดขึ้นและเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้ควรหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจหรือสั่งการ เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานและเพื่อให้สอดคล้อง/ตรงกับการจัดการศึกษาของครอบครัวที่หลากหลาย

6) ไม่ควรนำกรอบการประเมินผลการศึกษาในระบบมาใช้กับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มีการจัดการศึกษาที่หลากหลายตามวัตถุประสงค์หรือความคาดหวังของแต่ละครอบครัว

7) ครอบครัวยังขาดทักษะในการวัดและประเมินผล จึงไม่มั่นใจว่าจะประเมินแบบใดดี

ข้อเสนอแนะ

1) ภาครัฐควรปรับปรุงแนวปฏิบัติการประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว โดยให้เขตพื้นที่การศึกษา และครอบครัวควรร่วมมือกันพัฒนาแนวทางการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันได้

2) ควรพัฒนาศึกษานิเทศก์ที่จะประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการเฉพาะที่ต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยประเมินผลตามแผนการจัดการศึกษามากกว่าการประเมินตามกลุ่มสาระ

3) การวัดผลแต่ละกลุ่มสาระวิชา ควรแบ่งให้ครอบครัว ประเมินส่วนหนึ่ง ศึกษาในเทศก์ประเมินส่วนหนึ่งโดยแจ้งให้ ครอบครัวทราบก่อนที่จะประเมินและแจ้งให้ครอบครัวทราบว่า เด็กยังขาดทักษะใด เพื่อจะได้ติดตามพัฒนาการของเด็กต่อไป

4) ควรจัดให้มีองค์กร/หน่วยงานเฉพาะ (Third Party) ที่มีความรู้และความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประเมินการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นผู้ประเมินภายนอกมาประเมิน ครอบครัว หรืออาจให้โรงเรียนที่มีรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องกับครอบครัว ทำหน้าที่ร่วมประเมินกับครอบครัว

5) การประเมินการจัดการศึกษาโดยครอบครัวควรสอดคล้อง กับความต้องการของครอบครัว ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ความสามารถในการคิดตัดสินใจ การแก้ปัญหา การมีทักษะชีวิต การได้รับการพัฒนาในสิ่งที่สนใจใคร่รู้ การพัฒนารอบด้านตามความสามารถและความถนัด และการพัฒนาหุปัญญา ตามแผนการจัดการศึกษา และเป็นการประเมินเพื่อพัฒนา ค้นพบความถนัดของเด็กมากกว่าการตัดสินได้หรือตก รวมทั้งรูปแบบการประเมินจะต้อง สะท้อนตัวเด็กได้ชัดเจน

6) การประเมินผู้เรียนของโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก โดยการจัด ค่ายที่นำเอาพ่อแม่ลูกมารวมกัน และจัดเวทีให้พ่อแม่แลกเปลี่ยน เรียนรู้กัน ส่วนลูกจัดให้มีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนได้คิดได้ ตัดสินใจได้แก้ปัญหา ได้แสดงออก จากนั้นผู้ประเมินคุณภาพผู้เรียน ซึ่งมาจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและครอบครัวจะประเมินพฤติกรรม การแก้ปัญหา การตัดสินใจ ทักษะทางสังคม การสื่อสาร ตามสภาพ ความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป ปัญหาและข้อเสนอแนะที่สำคัญ มีดังนี้ 1) ความรู้ ความเข้าใจ ของแต่ละฝ่ายที่ยังเข้าใจไม่ตรงกัน 2) ความสัมพันธ์หรือการทำงานร่วมกันระหว่างครอบครัวกับเขตพื้นที่การศึกษา อาจะยังห่างเหินกันบ้าง และ 3) ยังขาดความคล่องตัวในการทำงาน โดยเฉพาะการให้บริการของเขตพื้นที่การศึกษาที่ควรมีลักษณะ เป็นone stop service 4) ครอบครัวต้องการความช่วยเหลือในบางด้านจากภาครัฐ เช่น ทักษะการสอนภาษาอังกฤษ ทักษะการวัดผลประเมินผล 5) ควรจัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานพิเศษเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่ประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งต้องได้รับการยอมรับจากกระทรวงก่อน 6) ควรร่วมกันหารูปแบบการประเมินที่มีลักษณะเหมาะสมต่อไป 7) การให้องค์กรเครือข่ายได้เข้าร่วมพิจารณาการขออนุญาตจดทะเบียน และช่วยวัดและประเมินผลผู้เรียน

ในช่วงสุดท้ายของการประชุมระดมความคิด ดร. รุ่งเรือง สุขชาติกร ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวปิดการประชุมฯ ดังนี้ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แม้ว่าจะก้าวไปอย่างช้าๆ แต่ก็ช้าแบบมั่นคง และได้แสดงความยินดีกับความสำเร็จของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ที่ผู้เรียนสามารถสอบเข้าแพทยมหาวิทยาลัยยมหิดลได้ และได้เป็นแชมป์สนุ๊กเกอร์แห่งประเทศไทย

การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 หรือการศึกษาทางเลือกนับเป็นทางออกของระบบการศึกษาไทย ซึ่งได้สะท้อนสิ่งดีๆ ออกมาให้สถานศึกษาได้รู้เห็น และท่านผู้ใหญ่ในวงการการศึกษาก็ได้เล็ง

เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาทางเลือกเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันโลกมีวิกฤติเกิดขึ้นมากมายต่างจากสภาพในอดีตจึงทำให้ต้องการแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งจำเป็นต้องมีทางเลือกใหม่ไม่ว่าจะเป็นทางเลือกด้านพลังงาน การเกษตร การแพทย์ รวมทั้งการศึกษา แม้แต่การศึกษาในระบบเองก็ยังคงหันกลับมามองการศึกษาทางเลือกด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคันและเด็กที่ถูกปฏิเสธจากโรงเรียนมากขึ้นทุกที โดยที่การศึกษาในระบบไม่สามารถจัดการศึกษาให้กับเด็กเหล่านี้ได้ สพฐ. จึงได้จัดให้มีการประชุมเรื่อง การศึกษาทางเลือกในระบบโรงเรียนขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น พร้อมทั้งได้นำตัวอย่างโรงเรียนที่จัดการศึกษาทางเลือกได้ดีมานำเสนอต่อที่ประชุม เช่น โรงเรียนหนองซุ่มแสง จ. เพชรบุรี ซึ่งในช่วงแรกที่โรงเรียนจัดการศึกษาทางเลือกก็จะถูกกล่าวหาว่าโรงเรียนทำผิดกฎหมายเนื่องจากคิดนอกกรอบ ปัจจุบันโรงเรียนได้จัดการศึกษาให้กับเด็กที่ถูกโรงเรียนปฏิเสธ เด็กที่ปฏิเสธโรงเรียน และเด็กที่ปัญหาต่างๆ รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถพิเศษเข้าเรียนกว่าพันคน ซึ่งมากกว่าจำนวนเด็กปกติเสียอีก โดยผู้บริหารและครูต่างร่วมกันออกแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ ดร. อุทัย ดุลยเกษม อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากรยังได้กล่าวว่า “ทำไมเราไม่จัดการศึกษาทางเลือกในระบบโรงเรียนปกติ เพื่อที่จะได้ไม่มีเด็กตกหล่นให้คอยเก็บอีกต่อไป” ซึ่งได้รับการตอบรับอย่างดีจากที่ประชุม และ สพฐ. จะได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป นอกจากนี้ สพฐ. ยังได้ให้ความช่วยเหลือแก่สภาการศึกษาไทย

ที่ได้จัดตั้งโรงเรียนในสลัมในกทม. 2 แห่ง โดยให้เด็กที่เรียนไป จดทะเบียนกับโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อให้มีกฎหมายรองรับใน ระหว่างที่รอการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษา ชั้นพื้นฐานขององค์กรชุมชน และองค์กรเอกชน รูปแบบศูนย์การเรียน

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวนับเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาทางเลือก โดยยังมีอีกหลายองค์กรที่จัดการศึกษาทางเลือก อย่างไรก็ตาม ปัญหาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวซึ่งพบว่า ได้มีการคลี่คลายไปได้มากแล้ว โดยเขตพื้นที่การศึกษาหลายแห่งต่างก็มีต้นแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่ดีเกิดขึ้นมาก ส่วนเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวในการจัดการศึกษาให้กับครอบครัว หากมีการเพิ่มให้กับผู้เรียนปกติก็จะต้องเพิ่มให้กับผู้เรียนตามมาตรา 12 ด้วย สำหรับการเรียนรักษาดินแดน แม้ว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวจะยังไม่มีผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ศูนย์การเรียนที่จัดโดยสถานประกอบการก็สามารถจัดให้กับผู้เรียนได้แล้ว จึงอยากให้มีการเชื่อมประสานการทำงานร่วมกันให้มากขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน และหลักสูตร โดยบางวิชาครอบครัวมาเรียนที่โรงเรียนได้แต่บางวิชาครอบครัวก็จัดเอง

ส่วนหลักสูตร ขณะนี้การจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนเอง ก็กำลังมีการปรับตัว โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น ซึ่งครูแต่ละคนต้องสอนเด็กได้หลายระดับชั้น จึงได้นำหลักสูตรในระดับช่วงชั้นมาคลี่และบูรณาการรวมกัน ซึ่งสามารถตัดสาระที่ซ้ำซ้อนกันออกไปได้มาก จึงเป็นนวัตกรรมและเป็น

ทางออกของการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่สังเกตว่า การเรียนทั้ง 8 กลุ่มสาระในชั้น ป. 1 เป็นสิ่งที่มากเกินไปสำหรับเด็ก และทำให้เด็กอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้หรือไม่ สิ่งเหล่านี้จึงอยากให้เขต พื้นที่การศึกษาคิดนอกกรอบบ้างเช่นเดียวกับโรงเรียนหนองซุ่มแสง

สำหรับการวัดและประเมินผลผู้เรียน ที่เป็นประเด็นสำคัญ และกำลังเป็นปัญหาใหญ่จึงได้เสนอให้นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมใน ครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการวัดประเมินผลในระบบโรงเรียน ทั้งนักเรียน ครู และข้าราชการ ที่มีตัวชี้วัดมากมาย แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าวิธีการ ประเมินที่ใช้กันอยู่นี้จะเป็นวิธีประเมินที่แท้จริงหรือไม่ สามารถทำให้ ผู้เรียน และหน่วยราชการดีขึ้นจริงหรือไม่ เป็นการสูญเสียงบประมาณ และกำลังกายมากเกินไปจนจำเป็นหรือไม่ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่ ต้องการการปรับปรุงอีกมาก

นอกจากนี้ยังได้ฝากให้เขตพื้นที่การศึกษามีความยืดหยุ่นใน การดำเนินงาน มีวิธีการทำงานที่หลากหลาย แต่ให้มีเอกภาพใน นโยบาย โดยยึดภูมิสังคมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง ประทานให้เป็นหลัก ซึ่งก็คือบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ของ แต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยไม่จำเป็นต้องทำอะไรที่เหมือนกันไปหมด ตามที่ส่วนกลางให้แนวทางทั้งหมด แต่ขอให้คิดว่าถ้าทำแล้วเด็กเกิด ผลดีอะไร ก็สามารถทำได้เลย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เน้นการ กระจายอำนาจให้กับเขตพื้นที่การศึกษาอยู่แล้ว รวมทั้งเขตพื้นที่การ ศึกษาอยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียนและครอบครัว จึงสามารถที่จะตัดสินใจ ได้ดีด้วยตัวเอง ตลอดจนประชาสัมพันธ์การศึกษาโดยครอบครัวให้ เป็นที่เข้าใจทั่วกัน เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาที่จัดโดยครอบครัวแล้ว

สามารถเรียนต่อที่อื่นได้ต่อไป

สิ่งที่ได้รับจากการประชุมครั้งนี้ สภาการศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงาน ระดับนโยบายจะได้ประมวลการติดตามประเมินผล การจัดการศึกษาตามมาตรา 12 ทั้งหมด รวมทั้งข้อเสนอเสนอต่อ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำเสนอต่อผู้บริหาร 5 องค์กรหลักได้ โดยตรง ส่วนเขตพื้นที่การศึกษาสามารถที่จะนำข้อเสนอกับที่ได้จากการประชุมไปปฏิบัติได้ทันทีโดยไม่ต้องรอการนำเสนอของสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา สำหรับครอบครัวขอขอบคุณสมาคม บ้านเรียนไทยที่ทำให้การศึกษาโดยครอบครัวมีความก้าวหน้าเป็น อย่างมาก และยังเป็นทีปรักษาให้กับผู้ที่จัดการศึกษาแทนหน่วยงาน ภาครัฐอีกด้วย โดยที่ไม่ได้ผลตอบแทนแต่ประการใด แต่ถือเป็นการ ช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้กันและกัน รวมทั้งการจัดตั้งเครือข่าย ในส่วนภูมิภาคเพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้การจัดการ ศึกษาโดยครอบครัวออกไปอย่างกว้างขวางด้วยความตั้งใจและมุ่งมั่น ตลอดจนขอเป็นกำลังใจให้กับครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับบุตร หลานซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ย่าง และผู้จัดจะต้องทุ่มเท มุ่งมั่น และใจเย็นเป็น อย่างมาก สิ่งสำคัญก็คือการทำงานแบบกัลยาณมิตร ให้เข้าใจกัน และก้าวเดินไปพร้อมกัน

ขอขอบคุณทุกฝ่ายที่มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวันนี้ ทั้ง ครอบครัวที่ลูกจบการศึกษาไปแล้วก็ตาม และเขตพื้นที่การศึกษา ที่เข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้นทุกที และพร้อมที่จะจับมือเดินไปด้วยกัน รวมทั้งขอขอบคุณสภาการศึกษาที่จัดให้มีการประชุมในวันนี้ ซึ่งควร จัดอย่างน้อยปีละครั้ง ท้ายสุดขอให้ทุกฝ่ายมองเห็นประโยชน์ของ ประเทศชาติร่วมกัน พร้อมทั้งขอให้ทุกท่านเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาคผนวก ง

แบบสอบถาม

แบบสอบถามสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 คำตอบที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมเพื่อการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ
2. คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาประมวลผลเพื่อหาข้อสรุปในภาพรวมเท่านั้น ไม่นำมาอธิบายสรุปเป็นรายสำนักงาน
3. สำนักงานฯ ขอความร่วมมือในการกรอข้อมูลให้ครบถ้วน และกรุณาส่งคืนสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ในการประชุมระดมความคิด

ขอขอบคุณในความร่วมมือนมา ณ โอกาสนี้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้ให้ข้อมูล (นาย/นาง/นางสาว) .....

ตำแหน่ง .....

กลุ่ม .....

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา .....

โทรศัพท์ ..... โทรสาร .....

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

1. ขณะนี้มีครอบครัวมาขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวกับ สพท.ของท่านหรือไม่
  - ไม่มี
  - มี ถ้ามี มีการดำเนินงานอยู่ในระดับใด
    - มาปรึกษาหารือ จำนวน ..... ครอบครัว
    - อยู่ระหว่างการขออนุญาต จำนวน ..... ครอบครัว
    - อนุญาตเรียบร้อยแล้ว จำนวน ..... ครอบครัว
    - ไม่ได้รับการอนุญาต จำนวน ..... ครอบครัว
    - อื่น ๆ .....
2. ท่านได้ร่วมมือกับครอบครัวในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาอย่างไร

.....

.....

.....
3. ท่านมีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการขออนุญาตหรือจัดทำแผนการจัดการศึกษาร่วมกับครอบครัวอย่างไร

ปัญหาอุปสรรค .....

.....

ข้อเสนอแนะ .....

.....

4. สพท.ของท่านได้ส่งเสริมให้เด็กที่ได้รับการศึกษาโดยครอบครัว
ได้เข้าเรียนหรือเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนบ้างหรือไม่

ไม่ได้ส่งเสริม

ส่งเสริม กิจกรรมที่จัดได้แก่ .....

.....

5. ท่านคิดว่าครอบครัวจัดการศึกษาให้กับลูกเองเพราะเหตุใด

.....

.....

6. ท่านเห็นว่า สิ่งสำคัญที่การศึกษาโดยครอบครัวพยายามปลูกฝัง
ให้กับลูกคืออะไร

.....

.....

7. ท่านเห็นว่าครอบครัวมีการจัดการเรียนการสอนในภาพรวมให้
กับลูกอย่างไร

.....

.....

8. ท่านเห็นว่าครอบครัวมีวิธีการสอนลูกแต่ละคนเหมือนกันหรือไม่

เหมือนกัน

ไม่เหมือนกัน ต่างกันที่ .....

9. ท่านคิดว่า เด็ก ๆ รู้สึกถูกกดดันจากกิจกรรมที่ครอบครัวจัดให้ บ้างหรือไม่
- กดดัน เพราะ .....
- ไม่กดดัน เพราะ .....
10. ท่านคิดว่า การศึกษาโดยครอบครัวทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงหรือไม่
- จริง เพราะ .....
- ไม่จริง เพราะ .....
11. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัว ดีจริงไหม
- ดีจริง เพราะ .....
- ไม่ดีจริง เพราะ .....
12. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัวดีกว่า การเรียนรู้ในโรงเรียนหรือไม่ วัดจากอะไร
- ดีกว่า โดยวัดจาก .....
- ไม่ดีกว่า โดยวัดจาก .....
13. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การศึกษาโดยครอบครัวจะทำให้เด็ก ขาดความรู้ ระเบียบวินัย และทักษะทางสังคม จนทำให้เด็ก แยกแยกเข้ากับใครไม่ได้
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
14. เด็กที่ครอบครัวจัดการศึกษาให้เอง ซึ่งไม่ได้เข้าโรงเรียนจะมี เพื่อนได้อย่างไรบ้าง
- .....

15. ท่านเห็นว่า มีข้อดีข้อเสียอย่างไรกับการที่เด็กมีเพื่อนต่างวัยที่
อายุมากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันในวัยเด็ก
- ข้อดี .....
  - ข้อเสีย .....
16. ท่านเห็นว่า จำเป็นหรือไม่ที่ครอบครัวต้องค่อนข้างมีฐานะ จึง
จะจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้
- จำเป็น เพราะ .....
  - ไม่จำเป็น เพราะ .....
17. ในเขตพื้นที่ของท่านมีเด็กที่ได้รับการศึกษาโดยครอบครัวกลับ
เข้าไปเรียนในโรงเรียนบ้างหรือไม่
- มี ถ้ามี เด็กสามารถเรียนทันเพื่อนหรือไม่
    - เรียนทันเพื่อน
    - เรียนไม่ทันเพื่อน
  - ไม่มี
18. ในกรณีที่เด็กกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียน มีปัญหากับการ
เรียนรู้ในระบบโรงเรียน หรือไม่
- มีในด้าน .....
  - ไม่มี
19. ท่านได้จัดให้มีการนิเทศติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดย
ครอบครัวอย่างไร
- .....
- .....

20. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการให้ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระและได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

เห็นด้วย เพราะ .....

ไม่เห็นด้วย เพราะ .....

ท่านมีปัญหาลุप्तสรรคในการดำเนินงานหรือไม่

มีปัญหา ได้แก่ .....

ไม่มีปัญหา

21. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์

เห็นด้วย เพราะ .....

ไม่เห็นด้วย เพราะ .....

ท่านมีปัญหาลุप्तสรรคในการดำเนินงานหรือไม่

มีปัญหา ได้แก่ .....

ไม่มีปัญหา

22. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์

เห็นด้วย เพราะ .....

ไม่เห็นด้วย เพราะ .....

ท่านมีปัญหาลุप्तสรรคในการดำเนินงานหรือไม่

มีปัญหา ได้แก่ .....

ไม่มีปัญหา

23. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่
- มีปัญหา ได้แก่ .....
- ไม่มีปัญหา
24. ท่านมีข้อเสนอแนะในการประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยครอบครัว ในภาพรวมอย่างไรบ้าง
- .....
- .....
25. ท่านได้จัดให้ครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับลูกได้รับสิทธิประโยชน์ ต่อไปนี้หรือไม่ และมีปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะอย่างไร

สิทธิประโยชน์	จัด	ไม่ จัด	ปัญหา/อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1. การจัดสรรเงินอุดหนุน				
2. จัดให้มีบัตรประจำตัว ผู้เรียน				
3. การเข้าเรียน รด.				
4. การทดสอบระดับชาติ				
5. อื่นๆ				
.....				

26. ปัจจุบันท่านคิดว่า คนทั่วไปรู้จักการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ วัดจากอะไร
- มากขึ้น โดยวัดจาก .....
- ไม่มากขึ้น โดยวัดจาก .....
27. ปัจจุบันท่านคิดว่าผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของสพท. มีความเข้าใจการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ วัดจากอะไร
- มากขึ้น โดยวัดจาก .....
- ไม่มากขึ้น โดยวัดจาก .....
28. สพท.ของท่านได้มีการพัฒนาบุคลากรในการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือไม่ อย่างไร
- มี โดย .....
- ไม่มี เพราะ .....
29. ท่านเห็นว่าสิ่งที่ท่านได้รับจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีอะไรบ้าง
- .....
- .....
30. ท่านเห็นว่าควรทำอย่างไร เพื่อให้ภาครัฐมีความเข้าใจการจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้มากขึ้น
- .....
- .....

แบบสอบถามครอบครัว เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

คำชี้แจง

4. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 คำตอบที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

5. คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาประมวลผลเพื่อหาข้อสรุปในภาพรวมเท่านั้น ไม่นำมาอธิบายสรุปเป็นรายครอบครัว

6. สำนักงานฯ ขอความร่วมมือในการกรอกข้อมูลให้ครบถ้วน และกรุณาส่งคืนสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ในการประชุมระดมความคิด

ขอขอบคุณในความร่วมมือนี้อีกครั้ง
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครอบครัว

1. บิดา ชื่อ - นามสกุล .....

วุฒิการศึกษา

( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น

( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ( ) อนุปริญญา /ปวส.

( )ปริญญาตรี ( )ปริญญาโท

( )ปริญญาเอก ( )อื่น ๆ ระบุ.....

อาชีพ ..... รายได้ ..... บาท / เดือน
2. มารดา ชื่อ - นามสกุล .....

วุฒิการศึกษา

( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น

( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ( ) อนุปริญญา /ปวส.

( )ปริญญาตรี ( )ปริญญาโท

( )ปริญญาเอก ( )อื่น ๆ ระบุ.....

อาชีพ ..... รายได้ ..... บาท / เดือน
3. ที่อยู่ที่สะดวกในการติดต่อ บ้านเลขที่ ..... ถนน .....

ตำบล / แขวง ..... อำเภอ/เขต .....

จังหวัด ..... โทรศัพท์ ..... โทรสาร .....
4. จำนวนบุตรทั้งหมด ..... คน ชาย ..... คน หญิง ..... คน

ตอนที่ 2 การจัดการศึกษาของครอบครัว

1. ท่านเคยยื่นขออนุญาตจัดกศ. โดยครอบครัวหรือไม่
  - เคย โดยขออนุญาตที่ .....
เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....
  - ไม่เคย กรุณาตอบข้อ 8 ต่อไป
2. ท่านจัดทำแผนการจัดการศึกษาเพื่อใช้ในการขออนุญาตอย่างไร
  - จัดทำเองทั้งหมด
  - จัดทำร่วมกับ สพท. โดยได้รับความช่วยเหลือ .....
  - .....
  - .....
  - อื่นๆ .....
3. แผนการจัดการศึกษาของท่านได้กำหนดสาระสำคัญในด้านต่อไปนี้ไว้อย่างไรบ้าง
  - หลักสูตร/เนื้อหาสาระ .....
  - .....
  - .....
  - .....
  - กระบวนการจัดการเรียนรู้ .....
  - .....
  - .....
  - .....

- การวัดและประเมินผล .....

.....
.....

- อื่นๆ .....

.....
.....
.....

4. ท่านจัดหรือเคยจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับบุตร จำนวน
..... คน

ชื่อ - สกุล	ช่วงชั้นที่จัดการศึกษา	ปัจจุบัน	
		กำลังศึกษา ชั้นปีที่	สำเร็จ การศึกษาแล้ว
1.			
2.			
3.			

5. ท่านได้รับอนุมัติให้จัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือไม่

- จัดตั้งเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....
- อยู่ระหว่างการพิจารณาอนุมัติ
- ไม่ได้เพราะ .....

6. การขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ อย่างไร
- ไม่มี
  - มี ถ้ามี ปัญหาที่พบ .....
7. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัวอย่างไรบ้าง
- .....
- .....
8. ถ้าท่านไม่เคยขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว ท่านต้องการขออนุญาตหรือไม่
- ต้องการ และคาดว่าจะดำเนินการเมื่อไร .....
  - ไม่ต้องการ เนื่องจาก .....
  - อื่นๆ ระบุ .....
9. ท่านจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูกเอง เพราะ .....
- .....
- .....
10. ท่านเห็นว่า สิ่งสำคัญที่การศึกษาโดยครอบครัวพยายามปลูกฝังให้กับลูกคืออะไร
- .....
- .....
- .....
11. ภาพการจัดการเรียนการสอนโดยครอบครัวของท่านโดยปกติในแต่ละวันเป็นอย่างไร
- .....
- .....

12. ในกรณีที่ท่านสอนลูกเองมากกว่า 1 คน มีวิธีการสอนลูกแต่ละคน เหมือนกันหรือไม่
- เหมือนกัน
- ไม่เหมือนกัน ต่างกันที่ .....
13. ท่านเคยลงโทษลูกหรือไม่
- เคย ลงโทษอย่างไร .....
- ไม่เคย เพราะ .....
14. ท่านคิดว่า เด็กๆ รู้สึกถูกกดดันจากกิจกรรมที่จัดให้บ้างหรือไม่
- กดดัน เพราะ .....
- ไม่กดดัน เพราะ .....
15. ท่านคิดว่า การศึกษาโดยครอบครัวทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงหรือไม่
- จริง เพราะ .....
- ไม่จริง เพราะ .....
16. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัว ดีจริงไหม
- ดีจริง เพราะ .....
- ไม่ดีจริง เพราะ .....
17. ท่านคิดว่า การเรียนรู้ของการศึกษาโดยครอบครัวดีกว่าการเรียนรู้อันโรงเรียนหรือไม่
- ดีกว่า โดยวัดจาก .....
- ไม่ดีกว่า โดยวัดจาก .....
18. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่า การศึกษาโดยครอบครัวจะทำให้เด็กขาดความรู้ ระเบียบวินัย และทักษะทางสังคม จนทำให้เด็กแปลกแยกเข้ากับใครไม่ได้

- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
19. เด็กที่ครอบครัวจัดการศึกษาให้เอง ซึ่งไม่ได้เข้าโรงเรียนจะมีเพื่อน
ได้อย่างไรบ้าง
- .....
- .....
20. ท่านเห็นว่า มีข้อดีข้อเสียอย่างไรกับการที่เด็กมีเพื่อนต่างวัยที่
อายุมากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันในวัยเด็ก
- ข้อดี .....
- .....
- ข้อเสีย .....
- .....
21. ท่านเห็นว่า จำเป็นหรือไม่ที่ครอบครัวต้องค่อนข้างมีฐานะ จึงจะ
จัดการศึกษาโดยครอบครัวได้
- จำเป็น เพราะ .....
- ไม่จำเป็น เพราะ .....
22. ลูกของท่านเคยกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียนบ้างหรือไม่
- เคย ถ้าเคย สามารถเรียนทันเพื่อนหรือไม่
- เรียนทันเพื่อน
- เรียนไม่ทันเพื่อน
- ไม่เคย

23. ในกรณีที่ลูกของท่านเคยกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียน มีปัญหา
กับการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนหรือไม่
- มี ในด้าน .....
- ไม่มี
24. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการที่ให้ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษา ร่วมกันกำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ
การเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้
ตามเกณฑ์ที่กำหนด
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่
- มีปัญหา ได้แก่ .....
- ไม่มีปัญหา
25. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด
วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่
- มีปัญหา ได้แก่ .....
- ไม่มีปัญหา

26. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่
- มีปัญหา ได้แก่ .....
- ไม่มีปัญหา
27. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์
- เห็นด้วย เพราะ .....
- ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
- ท่านมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานหรือไม่
- มีปัญหา ได้แก่ .....
- ไม่มีปัญหา
28. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประเมินผลการจัดการเรียนรู้โดยครอบครัวใน ภาพรวมอย่างไรบ้าง
- .....
- .....
29. บุตรหลานของท่านที่สำเร็จการศึกษาที่จัดโดยครอบครัวและทำงานแล้วมีปัญหาเกี่ยวกับหลักฐานการศึกษาหรือไม่
- มี ถ้ามีได้แก่ .....
- ไม่มี

30. ท่านได้รับสิทธิประโยชน์ต่อไปนี้ในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอย่างไรบ้าง และมีปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะอย่างไร

สิทธิประโยชน์	ได้	ไม่ได้	ปัญหา/อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1. การจัดสรรเงินอุดหนุน				
2. จัดให้มีบัตรประจำตัวผู้เรียน				
3. การเข้าเรียน รด.				
4. การทดสอบระดับชาติ				
5. อื่นๆ (เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน)				

31. ปัจจุบันท่านคิดว่า คนทั่วไปรู้จักการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ วัดจากอะไร

- มากขึ้น โดยวัดจาก .....
- ไม่มากขึ้น โดยวัดจาก .....

32. ปัจจุบันท่านคิดว่าผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของสพท. มีความเข้าใจการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมากขึ้นหรือไม่ วัดจากอะไร

- มากขึ้น โดยวัดจาก .....
- ไม่มากขึ้น โดยวัดจาก .....

33. ท่านเห็นว่าสิ่งที่ท่านได้รับจากการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมี
อะไรบ้าง

.....
.....

34. ท่านเห็นว่าควรทำอย่างไร เพื่อให้ภาครัฐมีความเข้าใจการจัด
การศึกษาโดยครอบครัวได้มากขึ้น

.....
.....

แบบสอบถามผู้เรียน เรื่อง การติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครอบครัว

คำชี้แจง

7. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 คำตอบที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำข้อเสนอแนวทางการส่งเสริมเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติ

8. คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาประมวลผลเพื่อหาข้อสรุปในภาพรวมเท่านั้น ไม่นำมาอธิบายสรุปเป็นรายบุคคล

9. สำนักงานฯ ขอความร่วมมือในการกรอกรายชื่อให้ครบถ้วน และกรุณาส่งคืนสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา ในการประชุมระดมความคิด

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ-นามสกุล ..... อายุ .....

กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น .....

ที่อยู่ี่สะดวกในการติดต่อ บ้านเลขที่ .....

ถนน ..... ตำบล/แขวง .....

อำเภอ / เขต ..... จังหวัด .....

โทรศัพท์ ..... โทรสาร .....

1. เด็กๆ เห็นว่า สิ่งสำคัญที่การศึกษาโดยครอบครัวหรือบ้านเรียนพยายามปลูกฝังให้กับลูกคืออะไร
.....
.....
2. บ้านเรียนของเด็กๆ มีภาพการจัดการเรียนการสอนโดยปกติในแต่ละวันให้กับลูก อย่างไร
.....
.....
3. ในกรณีที่บ้านเรียนสอนลูกเองมากกว่า 1 คน มีวิธีการสอนลูกแต่ละคนเหมือนกันหรือไม่
 เหมือนกัน
 ไม่เหมือนกัน ต่างกันที่ .....
4. เด็กๆ เคยถูกลงโทษจากพ่อแม่หรือไม่
 เคย ถ้าเคย ลงโทษอย่างไร .....
- ไม่เคย เพราะ .....

5. เด็ก ๆ รู้สึกว่าถูกกดดันจากกิจกรรมที่พ่อแม่จัดให้บ้างหรือไม่
  - กดดัน เพราะ .....
  - ไม่กดดัน เพราะ .....
6. เด็ก ๆ คิดว่า การศึกษาของบ้านเรียนทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงหรือไม่
  - จริง เพราะ .....
  - ไม่จริง เพราะ .....
7. เด็ก ๆ คิดว่า การเรียนรู้ของบ้านเรียนดีจริงไหม
  - ดีจริง เพราะ .....
  - ไม่ดีจริง เพราะ .....
8. เด็ก ๆ คิดว่า การเรียนรู้ของบ้านเรียนดีกว่าการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือไม่ โดยวัดจากอะไร
  - ดีกว่า โดยวัดจาก .....
  - ไม่ดีกว่า โดยวัดจาก .....
9. เด็ก ๆ เห็นด้วยหรือไม่ว่า การศึกษาของบ้านเรียนจะทำให้เด็กขาดความรู้ ระเบียบวินัย และทักษะทางสังคม จนทำให้เด็กแปลกแยกเข้ากับใครไม่ได้
  - เห็นด้วย เพราะ .....
  - ไม่เห็นด้วย เพราะ .....
10. เด็ก ๆ บ้านเรียน ซึ่งไม่ได้เข้าโรงเรียนจะมีเพื่อนได้อย่างไรบ้าง
.....
.....
11. เด็ก ๆ เห็นว่า มีข้อดีข้อเสียอย่างไรกับการที่มีเพื่อนต่างวัยที่อายุมากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกันในวัยเด็ก

- ข้อดี .....
- ข้อเสีย .....
12. เด็ก ๆ เห็นว่า จำเป็นหรือไม่ที่ครอบครัวต้องค่อนข้างมีฐานะ
จึงจะจัดบ้านเรียนได้
- จำเป็น เพราะ .....
- ไม่จำเป็น เพราะ .....
13. เด็ก ๆ เคยกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียนบ้างหรือไม่
- เคย ถ้าเคย สามารถเรียนทันเพื่อนหรือไม่
- เรียนทันเพื่อน
- เรียนไม่ทันเพื่อน
- ไม่เคย
14. ในกรณีที่เด็ก ๆ เคยกลับเข้าไปเรียนในโรงเรียนแล้วมีปัญหา
กับการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนหรือไม่
- มี ในด้าน .....
- ไม่มี
15. เด็ก ๆ ต้องการให้บ้านเรียนมีการประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการ
ใดบ้าง
- .....
- .....
16. ในกรณีที่เด็ก ๆ บ้านเรียนสำเร็จการศึกษาและมีงานทำงานแล้ว
เคยมีปัญหารื่องหลักฐานการศึกษาในการสมัครงานหรือไม่
- มี ได้แก่ .....
- ไม่มี

17. เด็ก ๆ มีบัตรประจำตัวผู้เรียนหรือไม่
- มี
- ไม่มี เพราะ .....
18. ในกรณีที่เด็กมีสิทธิเรียน รด. ได้ เด็ก ๆ ได้รับสิทธินั้นหรือไม่
- ได้ เพราะ .....
- ไม่ได้ เพราะ .....
19. เด็ก ๆ ได้รับเข้ารับการทดสอบระดับชาติที่สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาจัดให้หรือไม่
- ได้ เพราะ .....
- ไม่ได้ เพราะ .....
20. เด็ก ๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนบ้างหรือไม่
- ได้เข้าร่วมกิจกรรม .....
- เพราะ .....
- ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม เพราะ .....
21. เด็ก ๆ เห็นว่าสิ่งที่ได้รับจากบ้านเรียน มีอะไรบ้าง
- .....
- .....
- .....
22. เด็ก ๆ คิดว่า คนทั่วไปรู้จักบ้านเรียนมากขึ้นหรือไม่ วัดจากอะไร
- มากขึ้น โดยวัดจาก .....
- ไม่มากขึ้น โดยวัดจาก .....
23. เด็ก ๆ เห็นว่าบ้านเรียนควรจัดการเรียนรู้ให้ลูกอย่างไร
- .....
- .....

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ชงทอง จันทรางศุ	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร. สวัสดิ์ ตี๋ชื่น	ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร. รุ่งเรือง สุขากิรมย์	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
นายยุทธชัย เฉลิมชัย	นายกสมาคมบ้านเรียนไทย
นางสุรางค์ โพธิ์พฤษภาวงศ์	ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา
ดร. อุมภาพร หล่อสมฤดี	ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

บรรณาธิการ

ดร. จินตนา ตักดีภู่อ่วม

คณะผู้จัดทำรายงาน

ดร. จินตนา ตักดีภู่อ่วม

นายดุสิต ทองสลวย

คณะทำงานโครงการ

ดร. จินตนา ตักดีภู่อ่วม	หัวหน้ากลุ่มประเมินผลการบริหารและ การจัดการศึกษา
นายสมชาย บัวเล็ก	นักวิชาการศึกษา
นางสาวจักษณา อธิรัตน์ปัญญา	นักวิชาการศึกษา
นายดุสิต ทองสลวย	นักวิชาการศึกษา
นางสาวอุไรวรรณ พันธุ์สุจริต	นักวิชาการศึกษา

**เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป**